

Nr 170.

Ankom till riksdagens kansli den 24 maj 1928 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till hospitalsbyggnader m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(3:e avd.)

Uti den till riksdagen den 4 januari 1928 avlätna propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1928—1929 har Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln, punkt 52, föreslagit riksdagen att, i avvaktan på den proposition i ämnet, som kunde bliva riksdagen förelagd, till hospitalsbyggnader för budgetåret 1928—1929 beräkna ett extra reservationsanslag av 3,500,000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i en till riksdagen avlåten, den 20 mars 1928 dagtecknad proposition, nr 165, vilken hänvisats till statsutskottet för förberedande behandling, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

1) besluta

dels att det av Västmanlands trängkår tidigare disponerade kasernetablissemmentet i Sala skall för en beräknad kostnad av högst 1,264,000 kronor omändras till anstalt för manliga asociala imbecilla, avsedd för 380 vårdplatser, i huvudsaklig överensstämmelse med av ingenjören Hjalmar Cederström den 7 april 1927 upprättade och i vissa delar den 20 december samma år omarbetade ritningar, i sistnämnda delar betecknade med alternativ II, dock med iakttagande av vissa av departementschefen angivna jämkningar, samt att förty det för nämnda anstalt avsedda området jämte därå befintliga, Kungl. Maj:t och kronan tillhöriga byggnader — med undantag dels av en förrådsbyggnad, som enligt upprättat förslag till avtal med staden Sala i anledning av trängkårens upphörande skall tillfalla staden, dels ock av två övriga av departementschefen angivna förrådsbyggnader — skall från och med den 1 juli 1928 överföras från försvarsväsendet;

dels att det av Svea trängkår tidigare disponerade kasernetablissemmentet i Örebro skall för en beräknad kostnad av högst 1,354,000 kronor omändras till anstalt för kvinnliga asociala imbecilla, avsedd för 360 vårdplatser, i huvudsaklig överensstämmelse med av ingenjören Cederström den 27 maj 1927 upprättade och i vissa delar den 20 december samma år omarbetade ritningar, i sistnämnda delar betecknade med alternativ II, dock med iakttagande av vissa av departementschefen angivna jämkningar, samt att förty

det för anstalten avsedda området jämte därå befintliga, Kungl. Maj:t och kronan tillhöriga byggnader — dock med undantag av en exercisbyggnad, som omförmäles i § 12 av den mellan Kungl. Maj:t och kronan genom kasernkommittén, under förbehåll av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande, å ena sidan, samt Örebro stad, å andra sidan, den 17 och den 25 maj 1927 ingångna överenskommelsen — skall från och med den 1 juli 1928 överföras från försvarsväsendet;

dels att det av Västgöta regemente tidigare disponerade kasernetablissemmentet i Vänersborg skall för en beräknad kostnad av högst 2,525,000 kronor omändras till sinnessjukanstalt, avsedd för 858 vårdplatser, i huvudsaklig överensstämmelse med av ingenjören Cederström den 12 september 1927 upprättade och i vissa delar den 20 januari 1928 omarbetade ritningar, i sistnämnda delar märkta »Kungl. Medicinalstyrelsen», dock med iakttagande av vissa av departementschefen angivna jämkningar, samt att förty det för anstalten avsedda området jämte därå befintliga, Kungl. Maj:t och kronan tillhöriga byggnader skall från och med den 1 juli 1928 överföras från försvarsväsendet;

dels ock att ett för 800 vårdplatser avsett hospital skall, för en beräknad kostnad av högst 7,000,000 kronor, i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten Carl Westman i november 1927 upprättade riktningar, dock med iakttagande av vissa av departementschefen förordade ändringar, uppföras på det å en av t. f. distriktslantmätaren Georg Tillgren år 1925 sammanställd och kompletterad karta med bruten blå linje och bokstäverna A—B—C—D—E—F—G—H—A angivna området av kyrkoherdebostället $\frac{61}{64}$ mantal krono Kyrkobordet nr 1 och komministerboställena tillhoppa $\frac{3}{16}$ mantal krono Kyrkobordet nr 2 i Umeå socken;

2) under femte huvudtiteln, avdelningen medicinalstaten samt hälso- och sjukvården, underavdelningen sjukvårdsanstalterna, till hospitalsbyggnader för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra reservationsanslag av 3,500,000 kronor.

Beträffande utredningen i ärendet får utskottet hänvisa till åberopade statsrådsprotokollet.

I sammanhang härmed har utskottet till behandling förehaft två motioner, väckta, den ena, nr 303, inom första kammaren av herr *A. Petré*n och den andra, nr 517, inom andra kammaren av herr *O. Lövgren* i Nyborg.

I den förstnämnda motionen har hemställts, att riksdagen ville besluta följande ändringar i Kungl. Maj:ts förslag:

1) att platsantalet å den anstalt, som förlägges till kasernetablissemmentet i Sala, bestämmes till 366 (i stället för 380),

2) att platsantalet å den anstalt, som förlägges till trängkårskasernen i Örebro, bestämmes till 346 (i stället för 360) och att anslaget till denna anstalt, för anordnande av särskilda ledningar för avledande av dagvatten, höjes med 34,000 kronor till 1,388,000 kronor; samt

3) att platsantalet å den anstalt, som förlägges till kasernerna i Vänersborg, bestämmes till 340 (i stället för 358).

I motionen II:517 har hemställts, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 165 till 1928 års riksdag måtte, evad propositionen avser uppförandet av ett hospital i Västerbotten, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förnyad och mera allsidig prövning rörande lämpligheten av att förlägga det nya hospitalet till Vännäs gamla lägerplats och därvid med hänsyn till önskvärdheten av att snabbt häva bristen på vårdplatser för sinnessjuka, anhålla att Kungl. Maj:t måtte förelägga 1929 års riksdag förslag i ärendet och därvid för ändamålet äska ett så mycket större belopp, att arbetena på hospitalet kunna, därest riksdagen bifaller förslaget, drivas så att det planerade hospitalet kan vara färdigt att tagas i bruk vid samma tidpunkt som Kungl. Maj:t nu avsett, varigenom den nu begärda utredningen realiter icke komme att försinka frågans lösning.

I fråga om de skäl, motionärerna anfört till stöd för sina förslag, får utskottet hänvisa till motionerna.

Vid anmälan till statsverkspropositionen av frågan om anslag till hospitalsbyggnader erinrade departementschefen till en början, att 1927 års riksdag i anledning av förslag från Kungl. Maj:t medgivit, att utvidgning av Piteå hospital och asyl finge i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i anförande till statsrådsprotokollet över socialärenden den 21 januari 1927 förordad förslag utföras för en beräknad kostnad av sammanlagt högst 2,300,000 kronor, dels ock för nämnda ändamål för budgetåret 1927—1928 anvisat ett extra reservationsanslag av 100,000 kronor. Departementschefen anförde vidare, att frågan om fortsatt anslag för ändamålet syntes böra ses i sammanhang med vissa andra spörsmål. I sådant hänseende erinrade departementschefen om att Kungl. Maj:t den 12 juli 1927 uppdragit åt medicinalstyrelsen att i huvudsaklig anslutning till av honom till statsrådsprotokollet samma dag angivna riktlinjer till Kungl. Maj:t inkomma med en reviderad plan för anskaffande av erforderligt antal ytterligare platser för den statliga sinnessjukvården, samt anmälde, att styrelsen till åttlydnad härav med skrivelse den 21 oktober 1927 överlämnat alternativa förslag till en plan i dylikt hänseende. Det anslag, som enligt det av medicinalstyrelsen förordade förslaget till sådan plan skulle erfordras för nästkommande budgetår, utgjorde 4,086,500 kronor. Denna summa fördelade sig enligt styrelsen på följande sätt.

	Kronor.
Påbörjande av nytt hospital vid Umeå, avsett för 880 patienter ...	200,000
Del av anslag till omändring av Västmanlands trängkärs kasern-etablissemment i Sala till anstalt för 323 sinnesslöa	560,500
Del av anslag till omändring av Svea trängkärs kasernetablissemment i Örebro till anstalt för 323 sinnesslöa	414,000
Del av anslag till omändring av Västgöta regementes kasernetablissemment i Vänersborg till anstalt för sammanlagt 849 sinnessjuka och sinnesslöa	1,062,000
Del av anslag till psykiatrisk klinik vid universitetet i Lund ...	500,000
Del av anslag till utvidgning av Piteå hospital	1,000,000
Större omändringsarbeten vid äldre hospital	350,000
	Summa 4,086,500

I anslutning härtill anmälde departementschefen, att förslag föreläge eller vore under behandling rörande samtliga de av medicinalstyrelsen sålunda omförmälda byggnadsarbetena samt därutöver rörande omändring och utvidgning av värmeledningssystemet vid Lunds hospital.

Vidare erinrade departementschefen, att professorn Alfred Petrén såsom inom socialdepartementet tillkallad sakkunnig den 30 juli 1927 avgivit betänkande med förslag rörande ordnandet av vården av vuxna vanartade sinnesslöa (asociala imbecilla). Departementschefen anförde, att nämnda betänkande och förslag borde behandlas i samband med medicinalstyrelsens nyssnämnda plan. Såsom skäl för denna uppfattning åberopades huvudsakligen följande.

Redan av förteckningen över de ändamål, vartill medicinalstyrelsen ansett medel böra beredas under nästa budgetår, framginge, att i den framlagda planen för beredande av erforderligt antal platser för sinnessjuka i viss utsträckning även beräknats anskaffande av platser för sinnesslöa. De sinnesslöa, för vilka dessa platser vore avsedda, vore emellertid i huvudsak sådana, som enligt gällande sinnessjukstadga kunde vårdas på hospital och i viss utsträckning vore intagna å sådan anstalt. Indirekt medförde alltså ett inrättande av dessa platser för sinnesslöa en avlastning från hospitalen och följaktligen ökat utrymme för de sinnessjuka.

Det i Petréns betänkande framlagda förslaget ginge också bland annat ut på, att i nyssnämnda kasernetablissemment i Sala skulle anordnas en sluten anstalt för manliga asociala imbecilla samt att i trängkårsetablissemmentet i Örebro skulle anordnas en sluten anstalt för kvinnliga asociala imbecilla, vilken sistnämnda anstalt dock, åtminstone tills vidare, även skulle omhändertaga vissa svårskötta obildbara sinnesslöa kvinnor.

Efter erinran härom anförde departementschefen, att det av många skäl icke syntes längre böra anstå med påbörjandet av mera planmässiga åtgärder för fyllande av den starka bristen på platser å de statliga sinnessjukanstalterna, liksom ej heller med ordnandet av frågan rörande vården av vuxna vanartade sinnesslöa. Samtliga sålunda berörda frågor borde därför med det snaraste i ett sammanhang upptagas till handläggning och följaktligen göras till föremål för framställning till 1928 års riksdag.

Emellertid befann sig ärendet vid tiden för statsverkspropositionens beslutande ännu icke i det skick, att förslag däri kunde föreläggas riksdagen. Ytterligare utredning och överarbetning av vissa av de framlagda förslagen erfordrades dessförinnan, och det erforderliga anslaget kunde därför då endast preliminärt beräknas.

I den nu föreliggande propositionen har departementschefen, innan han ingått på behandlingen av frågan rörande planmässiga åtgärder för fyllande av bristen på platser för den statliga sinnessjukvården, *dels* lämnat vissa uppgifter om nu befintliga anordningar för sinnessjukvården i riket (sid. 3—6 i statsrådsprotokollet) samt en historik över vad som i frågan tidigare förekommit (sid. 6—13), *dels ock* redogjort för det medicinalstyrelsen i frågan den 12 juli 1927 givna uppdraget och medicinalstyrelsens i anledning därav avgivna utlåtande av den 21 oktober samma år (sid. 13—19).

Härefter har departementschefen anfört följande:

»Redan i det anförande, vari jag hemställde om uppdrag åt medicinalstyrelsen att inkomma med det senast omförmälda förslaget till plan för anskaffande av platser för den statliga sinnessjukvården, utvecklade jag de omständigheter, som enligt min mening talade för att arbetet med ökande av antalet dylika platser borde med all kraft fortsättas och därvid bedrivs efter en enhetlig plan. Vid min preliminära anmälan av förevarande fråga till årets statsverksproposition har jag vidare givit uttryck åt uppfattningen, att frågan om detta fortsatta arbete borde i hela sin vidd upptagas till behandling vid 1928 års riksdag. I dessa hänseenden tillåter jag mig fördenskull att hänvisa till mina vid nämnda tillfällen gjorda, i det föregående i väsentliga delar återgivna uttalanden. Här må det dock tillåtas mig att därutinnan ytterligare framhålla följande.

Behovet av planmässiga åtgärder.

Avhjälpan av den rådande platsbristen på hospitalen har alltmera kommit att framstå som en av de mest betydelsefulla bland våra sociala frågor. Siffran å exspektanter till statshospitalen, d. v. s. sjuka som förklarats berättigade till inträde å hospital men ej kunnat erhålla plats därstädes, har de sista åren varit högre än någonsin tidigare. Den uppgick vid 1926 års slut till 5,897 och var den 1 mars 1928 5,777. Huru antalet stegrats och huru expektanterna fördela sig efter den tid, då rätt till inträde beviljades, framgår av en redogörelse, som jag lämnade till propositionen nr 111 till 1927 års riksdag och till vilken jag ber att nu få hänvisa. Här vill jag blott nämna, att för omkring en femtedel av samtliga expektanstiden varat mera än fem år.

Siffrorna för antalet av dem, som sålunda sökt men ej kunnat erhålla plats å hospitalen, äro i och för sig beklämmande stora men uttrycka dock ej hela vidden av det vårdbehov, som för närvarande icke kan tillgodoses. Det har visat sig, att ökningen av expektantantalet fortgått trots tillkomsten undan för undan av nya hospitalsplatser. Detta tyder på — något som också i olika sammanhang har framhållits — att bland annat den långa tid, som till följd av platsbristen i allmänhet förflyter mellan ansökning om hospitalsvård och intagningen å hospitalet, gjort att det i många fall ansetts lönlöst att ingiva sådan ansökan. Det förhåller sig ju också så, att de från de lokala myndigheterna anmälda fallen av sinnessjukdom äro mycket flera än expektantfallen; skillnaden är så stor, att den ej torde kunna förklaras enbart av att alla anmälda fall givetvis icke äro i behov av anstaltsvård. Ofta torde det just vara de sjuka, för vilka icke ens ansökan om plats på hospital gjorts, som skulle vara mest i behov av anstaltsvård.

De beklagansvärda sjuklingar, för vilka vård sålunda icke kan beredas, vistas i allmänhet antingen i hemmen eller på fattigvårdsanstalterna. Detta medför icke blott att de i många fall gå miste om möjligheten att återvinna hälsa eller att sjukdomen under expektanstiden förvärras och onödiga lidanden tillskyndas dem; även deras omgivning beredes härigenom allvarliga svårigheter och obehag.

Sist avsedda omständigheter hava föranlett vidtagande av särskilda åtgärder. Sålunda beslöt 1927 års riksdag med anledning av nyssnämnda proposition nr 111 sådant tillägg till fattigvårdslagen, att kommun skall

kunna enligt vissa regler från landsting erhålla gottgörelse för kostnad för enskild vård åt fattigvårdsberättigade hospitalesexspektanter samt åt sinnessjuka, vilka, ehuru ej återställda, utskrivits från hospital för att bereda plats för mera vårdbehövande. Kungl. Maj:ts förslag var ytterst föranlett av en framställning av riksdagen i skrivelse den 24 maj 1922 (nr 172). I denna hade åberopats andra lagutskottets utlåtande nr 20, däri anförts, att åtminstone under den ganska avsevärda tid, som måste förflyta till dess av riksdagen beslutade hospitalsbyggnader hunnit verkställas, särskilda åtgärder vore av nöden till avhjälpande av de svåraste av de utav den nuvarande bristen på anstaltsplatser föranledda missförhållandena. I anslutning till redogörelsen för denna skrivelse uttalade jag vid förslaget framläggande, att det icke syntes behöva befaras, att förslaget skulle komma att inverka fördröjande på anskaffandet av nya anstaltsplatser.

Vidare har 1928 års riksdag i anledning av motion beslutat ändring av fattigvårdslagen i en annan riktning. Enligt denna lag skulle kommun den 1 januari 1931 vara försedd med erforderliga anstaltsutrymmen, bland annat för omhändertagande av sinnessjuka i fall som förut omförmäls. Tidigare hade visst undantag fastställts från denna regel, och 1928 års riksdag har nu beslutat sådant förtydligande härav, att Kungl. Maj:t skall kunna, där omständigheterna därtill föranleda, helt eller delvis medgiva uppskov till utgången av år 1933 med fullgörande av skyldigheten att ordna anstaltsfrågan. I andra lagutskottets av riksdagen godkända utlåtande i frågan (nr 3) återgavs vad jag till årets statsverksproposition yttrat rörande åtgärder för planmässig anskaffning av hospitalsplatser. Därefter anfördes, att planens genomförande skulle medföra, att behov av särskilda anordningar för sinnessjuka och sinnesslöa å fattigvårdsanstalterna i väsentlig grad minskades. Om hänsyn ej toges till det läge, vari frågan om vården av sinnessjuka och sinnesslöa sålunda befunde sig, kunde kommunerna komma att åsamkas onödiga byggnadskostnader.

Till de humanitära skäl, som av nyss antydd anledning kraftigt tala för tillfredsställande av behovet av ökade vårdmöjligheter, komma med hänsyn till vad senast anförts vissa betydelsefulla omständigheter av annan natur. Med hänsyn till fattigvårdslagens berörda bestämmelser är det nämligen i hög grad önskvärt icke blott att antalet statliga vårdplatser ökas utan även att det fastslås, i vilken omfattning staten påtager sig att ombesörja erforderlig anstaltsvård åt sinnessjuka och sinnesslöa; förrän detta blir klart — säges det med viss rätt från kommunalt håll — kunna kommunerna icke bedöma, huruvida och i vilken omfattning de vid ordnande av sin i fattigvårdslagen ålagda skyldighet att hålla anstalter böra taga hänsyn till beredande av vårdmöjlighet för vårdbehövande av nyssnämnda kategorier. Ett klagande i detta hänseende är av aktuell betydelse också på den grund, att på sina håll intresse finnes för att genom landsting eller kommunalförbund vidtaga åtgärder för ordnande av anstaltsfrågan, i den mån den icke skulle komma att lösas genom statens försorg.

Att ett upptagande till prövning av detta spörsmål i hela dess vidd icke längre bör undanskjutas beror, såsom jag i de nyss åberopade uttalandena

antytt, även därpå, att ett osedvanligt stort antal förslag angående omfattande nybyggnader eller om- och tillbyggnader av sinnessjuk- och sinnesslöanstalter nu är beroende på Kungl. Maj:ts prövning, samt att de frågor, som avse omändring av ledigblivna kasernetablissemang, av andra skäl, framför allt hänsyn till vederbörande städer, omedelbart böra företagas till avgörande. Det lär vara nödvändigt, att man vid bedömning av ifrågavarande förslag och vid deras vägande mot varandra kan se dem, icke isolerade utan såsom led i en gemensam plan. När det gäller att taga ståndpunkt till de omfattande anslagskrav, som torde böra framläggas för årets riksdag, lär det också vara önskvärdt, att möjlighet finnes för bedömning, huruvida de åtgärder, varom statsmakterna kunna vilja fatta beslut, verkligen äro ägnade att föra fram till målet — tillräckligt antal sinnessjukplatser — eller om de måste inom kort följas av nya ansträngningar i sådant syfte.

Att den nu uttalade uppfattningen om behovet av snara och omfattande åtgärder för anskaffande av sinnessjukplatser är allmänt omfattad har kommit till uttryck icke blott i de inom riksdagen år 1927 gjorda uttalandena i denna riktning, för vilka jag förut redogjort, utan även i åtskilliga framställningar i frågan, som inkommit till Kungl. Maj:t.

Sålunda har *svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet* i skrivelser den 2 november 1925 och den 28 december 1927 gjort framställning i sådan riktning. I förstnämnda skrivelse har förbundet framhållit, att bristen på vårdplatser för sinnessjuka sedan flera decennier berett landets fattigvårdsstyrelser betydande svårigheter vid fattigvårdens handhavande.

De vådor och olägenheter av skilda slag, som det nuvarande tillståndet medförde, vore enligt förbundet huvudsakligen följande.

1) De vårdbehövande sinnessjuka, som icke kunde beredas plats å hospital, tillfogades i regel svåra lidanden, vartill komme, att de möjligheter till förbättring i deras tillstånd, som kunde förefinnas, allvarligt äventyrades.

2) Många brott beginges av sinnessjuka, som icke kunde bli va föremål för behörlig tillsyn och vård under väntan på plats på statens hospital. Även i andra avseenden hade saknaden av möjlighet att internera de sinnessjuka svårartade följder.

3) Planläggningen av kommunernas ålderdomshem försvårades, enär fattigvårdsstyrelserna måste taga hänsyn till nödvändigheten av sinnessjukas omhändertagande, ofta nog för mycket lång tid, i avvaktan på att de kunde erhålla plats å sinnessjukanstalt. Vidare kunde ålderdomshemmen, när de måste hysa ett antal sinnessjuka, icke i allmänhet bereda sina skyddslingar den ro och den trevnad, som önskligt vore och gällande fattigvårdslagstiftning avsåge.

4) Fattigvårdslagen tillförsäkrade kommunerna gottgörelse från landstingen för vård på statens hospital av fattiga sinnessjuka. Syftet med denna bestämmelse hade endast i ringa omfattning kunnat förverkligas på grund av den rådande platsbristen å hospitalen.

I sistnämnda skrivelse har förbundet betonat angelägenheten av att sinnessjukvårdens anstaltsfråga bleve löst så snabbt som möjligt och framhållit, att skälen därför under den senaste tiden ytterligare vunnit i styrka; förbundet hemställde förty, att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga plan för ordnandet inom en tid av tio år av anstaltsväsendet för sinnessjukvården.

I skrivelse den 25 november 1925 samt genom resolution vid möte den 3 september 1926 har *Sveriges fattigvårdsfunktionärers riksförbund* under åberopande av det svåra missförhållande, som rådande platsbrist på hospitalen medförde för fattigvården, hemställt hos Kungl. Maj:t att genom effektiva åtgärder skyndsamt avhjälpa nämnda platsbrist; nyanskaffningen av det erforderliga antalet vårdplatser borde ske under en tidrymd av högst 10 år. I samma riktning har *Sveriges läkarförbund* tidigare uttalat sig i skrivelse den 23 augusti 1925.

Vidare har *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* med skrivelse den 15 november 1926 överlämnat av 1926 års landsting i länet beslutad hemställan till Kungl. Maj:t, att snara och effektiva åtgärder måtte vidtagas för avhjälpan av den svåra platsbrist, som föreläge vid hospitalen.

I skrivelse den 14 mars 1927 har slutligen *de skånska landstingens sociala kommitté*, efter utredning angående vårdbehovet för olika slag av vårdbehövande, framhållit angelägenheten av att frågorna rörande den statliga vården av sinnessjuka och sinnesslöa ofördröjligen fördes fram till avgörande och att statsmakterna därvid genom att klart fastställa sitt arbetsprogram för den närmaste framtiden gäve landstingen en säker vägledning för bedömandet av de arbetsuppgifter, som återstode och för vilkas tillgodoseende de sålunda borde arbeta vidare.

Då jag i enlighet med vad nyss yttrats anser, såväl att statsmakterna omedelbart böra vidtaga omfattande åtgärder för åstadkommande av nya statliga sinnessjukplatser som ock att dessa åtgärder böra ses som led i en plan för ett fullständigt fyllande av platsbehovet, vill jag emellertid därmed ingalunda hava sagt, att statsmakterna nu skola fatta avgörande ståndpunkt till någon detaljerad plan i dylikt hänseende, vare sig så att beslut fattas att på visst sätt och inom viss tid fylla det totala platsbehovet eller så att det hemställas hos riksdagen om åtagande av ett sammanlagt utgiftsbelopp, stort nog att täcka kostnaderna för tillfredsställande av detta behov, av vilket belopp då viss del skulle anvisas för varje budgetår. Vad jag avser är endast, att statsmakterna böra för sig klargöra det resultat, som de anse inom viss tid böra vinnas, och att alltså den nu och i framtiden förestående prövningen av föreliggande byggnadsfrågor sker under vederbörligt hänsynstagande därtill.

Platsbehovets
storlek.

Den första fråga, som möter, då det gäller att bestämma det mål, statsmakterna således torde böra föresätta sig, är i enlighet med vad förut antytts den som rör uppskattningen av platsbehovets storlek. *Medicinalstyrelsen* har, såsom i det föregående anförts, på olika beräkningssätt kommit fram till den uppfattningen, att behovet av vårdplatser på hospital kan beräknas uppgå till 3 pro mille av folkmängden. Det må till dessa medicinalstyrelsens beräkningar anmärkas, att enligt senaste siffror summan av å hospital vårdade och exspektanter motsvarar 2.9 pro mille av folkmängden. Detta gör, att man med användande av samma beräkningssätt som medicinalstyrelsen tillämpade vid uppgörandet av sin plan år 1925, då styrelsen i detta hänseende räknade med en siffra av 2.59, nu skulle komma till ett platsbehov av betydligt mera än 3 pro mille. Å andra sidan har *de skånska landstingens sociala kommitté* i sin nämnda skrivelse stannat vid en något lägre siffra, i det att den ansett den verkställda utredningen giva vid handen, att behovet av vårdplatser å hospital skulle motsvara omkring 2.58 pro mille av befolknings-

siffran. Härtill kommer emellertid ett antal sinnessjuka, motsvarande 0.6 pro mille, som enligt kommittén skulle kunna vårdas å enkelt inredda vårdhem. Sammanlagt anser kommittén alltså anstaltsvård erforderlig för närmare 3.2 pro mille av befolkningen.

Det är tydligen av många skäl icke möjligt att exakt beräkna behovet av anstaltsplatser vid en tidpunkt i framtiden. Även en beräkning i förhållande till folkmängden måste bliva i hög grad approximativ, men en dylik beräkning lär dock vara den väg, man närmast har att gå. Med hänsynstagande till samtliga i det föregående berörda, på frågan inverkan omständigheter synes man i detta hänseende berättigad att vid förevarande ärendes behandling utgå från siffran 3 pro mille såsom grundläggande för platsbehovet inom riket med undantag för de tre största städerna. Att ett sådant antagande icke bör bliva bindande i ena eller andra riktningen torde jag senare bliva i tillfälle att utveckla, därvid jag dock även vill framhålla betydelsen av att en bestämd begränsning fastslås såsom grundval för frågans behandling. Omedelbart vill jag tillägga, att jag med nämnda siffra avser endast sådana sinnessjuka, som äro i behov av verklig anstaltsvård, alltså å ena sidan icke sinnesslöa och å andra sidan icke heller sådana sinnessjuka, som kunna omhändertagas på enklare vårdhem eller i s. k. familjevård.

Med denna utgångspunkt har medicinalstyrelsen — med starkt betonande av beräkningarnas approximativa beskaffenhet — uppskattat det platsbehov, som med hänsyn till *nuvarande* förhållanden återstår att fylla för riket med bortseende från den sinnessjukvård, som avtalsmässigt skall bestridas av städerna Stockholm, Göteborg och Malmö, till 4,361 platser. Därvid har styrelsen utgått från att samtliga nu befintliga hospitalsplatser bliva disponibla för sinnessjuka och att alltså fullständig evakuering av de sinnesslöa sker. Därjämte har emellertid styrelsen ansett sig böra taga hänsyn till väntad *stegring av folkmängden* och på denna grund beräknat, att vid utgången av den kommande tioårs-, respektive femtonårsperioden det erforderliga antalet vårdplatser skulle — med samma utgångspunkt — vara 5,282, respektive 5,680 platser större än det nu befintliga.

Vid sistnämnda uppskattning har medicinalstyrelsen stött sig på en från statistiska centralbyrån erhållen approximativ beräkning av folkmängden vid utgången av åren 1937 och 1942. I den skrivelse, varmed denna beräkning överlämnats, har centralbyrån emellertid anført, att alla dylika beräkningar om befolkningens framtida storlek måste bliva särdeles osäkra och att alltså de lämnade siffrorna vore helt hypotetiska. Redan denna omständighet gör enligt min mening, att man vid uppgörande av en plan för anskaffande av sinnessjukvårdsplatser icke bör taga så stor hänsyn till en väntad ökning av folkmängden, som medicinalstyrelsen sålunda gjort.

Härtill komma vissa omständigheter, som i och för sig äro ägnade att motverka en fortgående stegring av platsbehovet. Jag syftar härvid i första hand på den i det föregående berörda s. k. *familjevården*. Denna har ju hittills endast bedrivits i ganska ringa omfattning, och några säkra slutsatser

om dess värde kunna därför ännu icke dragas. Det vill emellertid synas, som om denna vårdform skulle vara av betydelse för nedbringande av behovet av egentlig anstaltsvård. Frågan om utveckling och reglering av familjevården är för närvarande under utredning i samband med av medicinalstyrelsen i skrivelse den 14 september 1926 begärd undersökning om s. k. dispensärvård för sinnessjuka. Denna vårdform skiljer sig från familjevården egentligen däri, att de sjuka ej bliva att anse som hospitalspatienter och att kostnaderna icke komma att drabba staten. Det är min förhoppning, att denna utredning skall i båda nämnda hänseenden leda till positiva resultat och att det alltså skall bliva möjligt att genom utvidgad familjevård, liksom även genom dispensärvård, åstadkomma en avlastning från sinnessjukhusen. Vid den pågående utredningen lär även komma att undersökas, i vad mån en utvidgad familjevård kan vara ekonomiskt fördelaktig för statsverket, något som hittills syntts vara fallet. Oavsett detta torde det redan nu kunna sägas, att vård utom anstalt i många fall är önskvärd såsom ett medel att befrämja hälsans återställande. Dessa omständigheter böra givetvis hållas i sikte vid bedömande av frågor av nu förevarande beskaffenhet. — Vidare vill jag framhålla, att den omständigheten att *platsantalet på sinnessjukhusen ökas* måste komma att i och för sig motverka en fortgående ökning av vårdbehovet. I och med det att platsernas antal blir så stort, att sinnessjukvård kan omedelbart vid insjuknandet beredas de sinnessjuka, ökas nämligen möjligheterna till sjukdomarnas botande och alltså till förebyggande av uppkomsten av kroniska fall med stadigvarande behov av anstaltsvård. — Därjämte bör i detta sammanhang framhållas den inverkan ett legaliserat *steriliseringsförfarande* kan komma att medföra. Jag vill erinra, att enligt Kungl. Maj:ts den 30 december 1927 lämnade bemyndigande jämväl denna fråga för närvarande är föremål för utredning. Därest ett dylikt förfarande kommer till stånd, lära visserligen dess verkningar endast efter längre tid kunna i högre grad visa sig; i enstaka fall torde det dock omedelbart kunna minska behovet av anstaltsinternering.

Uppenbarligen skulle också — i varje fall till dess platsanskaffningen närmar sig sin fullbordan — platsbehovets stegring motverkas, därest i större omfattning komme att tillämpas den i annat sammanhang berörda anordning, som innebär, att utskrivning av obotliga patienter för att bereda plats åt mera vårdbehövande uppmuntras genom viss gottgörelse för vårdkostnaden.

Betydelsen av sålunda berörda omständigheter är uppenbarligen icke möjlig att nu uppskatta. Det synes mig emellertid icke orimligt att antaga, att desamma skola kunna medföra, att platsbehovet icke kommer att ökas i proportion till folkmängden.

Med hänsyn till vad jag sålunda anfört synes det mig, att det antal anstaltsplatser, på vilkas anskaffande man för närvarande har att inrikta sig, bör kunna beräknas med utgångspunkt från behovet med *nuvarande* folkmängd eller — med tillämpning av regeln av 3 pro mille och nuvarande

platsantal å hospitalen, sedan C-paviljongerna i Lund tagits i bruk — till (15,959 — 11,677) 4,282 platser. Detta antal lärer emellertid med hänsyn till ovissheten av i vad mån nyss berörda faktorer kunna motverka platsbehovets stegring i samband med folkmängdens ökning böra något avrundas uppåt, förslagsvis med ungefär 500 platser. Därigenom skulle den erforderliga ökningen i platsantalet för att tillgodose *behovet om 10 år*, såvitt nu kan förutses, komma att uppskattas till omkring 4,800 platser. Jag vill emellertid i detta sammanhang ytterligare betona, att den närmare bestämningen av detta antal icke för närvarande har någon direkt praktisk betydelse; det antal vårdplatser, för vilkas anskaffande åtgärder *nu* kunna vidtagas, faller otvivelaktigt inom ramen för platsbehovet, sådant det redan för närvarande kan konstateras. Ytterligare vill jag betona, att, liksom medicinalstyrelsens förslag, denna beräkning bygger på att särskilda vårdplatser anskaffas åt sinnesslöa, så att de ej vidare komma att upptaga hospitalsplatser. För närvarande föreliggande och i den framlagda planen ingående förslag fylla *icke* helt detta önskemål; de förarbeten, som pågå för frågans lösning, giva emellertid förhoppning, att målet skall kunna nås under den blivande byggnadsperioden. Slutligen vill jag till förekommande av missförstånd nämna, att den omständigheten, att det nu uppskattade platsbehovet är mindre än det redan konstaterade expektantantalet, har sin förklaring i att i den senare, men ej i den förra, siffran ingå patienter från de tre storstäderna.

Vad härefter angår den omfattning, i vilken staten bör hava att tillgodose det sålunda konstaterade vårdbehovet, må först erinras att, såsom redan inledningsvis antytts, 1901 års sinnessjukstadga uppenbarligen utgår från den uppfattningen, att sinnessjukvården är en statens angelägenhet, med det undantag allenast som sammanhänger med de förenämnda upptagningsanstalterna inom de olika länen. På samma uppfattning vilar även det senast utarbetade förslaget till ny lagstiftning i ämnet, ehuru däri jämväl beaktas det förhållandet, att kommunala sinnessjukanstalter finnas eller kunna tänkas uppkomma. Vidare bör beaktas, att enligt vad förut anförts den kommunala fattigvården är skyldig att i särskild ordning ombesörja vård åt sådana fattigvårdsberättigade sinnessjuka, som icke kunna erhålla vård å sinnessjukhus. Vad angår de sinnesslöa upptager ju i enlighet med vad tidigare erinrats sinnessjukstadgan en bestämmelse, genom vilken statens principiella villighet att ombesörja vård åt vissa grupper av sinnesslöa får anses erkänd.

Delvis med utgångspunkt från fattigvårdslagens berörda stadganden har under senaste tiden på sina håll uppkommit intresse inom landsting och kommuner för att i viss mån bidra till sinnessjukvårdens och sinnesslövårdens ordnande. Detta har tagit sig uttryck exempelvis i nyssnämnda *skrivelse från de skånska landstingens sociala kommitté*, i vilken anføres bland annat, att därest staten vidtager tillräckliga åtgärder för omhändertagande av de sinnessjuka, som äro i behov av vård å hospital, det icke för nämnda landsting skulle erbjuda några oöverkomliga svårigheter av organisatorisk art

Vårdnadsskyldigheten och eventuell fördelning därav.

att genom enkla vårdhem omhändertaga det återstående antalet sinnessjuka, som är i behov av anstaltsvård.

Det är uppenbart, att den villighet, som sålunda kan finnas hos kommunala organisationer att av egen drift bidra till frågans lösning, bör beaktas i förevarande sammanhang. Visserligen vill jag här ånyo erinra om det vid 1925 års riksdag gjorda uttalandet, att vård å statsanstalt bör beredas alla de sinnessjuka, som över huvud behöva anstaltsvård. Vid behandling av förenämnda, år 1927 framlagda förslag till ändring av fattigvårdslagen anförde jag också (proposition nr 111, sid. 22), att en utväg att avhjälpa platsbristen visserligen skulle vara att lämna statsbidrag till kommuner eller kommunalförbund till anordnande av kommunala sinnessjukanstalter men att med hänsyn till nyssnämnda uttalande vid 1925 års riksdag det icke låte sig göra att för det dåvarande gå fram på denna väg. Vid ärendets behandling i kamrarna framhöll jag ytterligare, att avsikten med nyssnämnda lagförslag icke vore att göra ett avsteg från det åberopade uttalandet, vilket innebure en princip, som alltjämt borde uppehållas.

Den sålunda godkända principen läser emellertid ej behöva innebära, att statsmakterna icke skulle hava anledning att med tillfredsställelse hälsa de åtgärder, som från kommunalt håll kunna vidtagas för tillfredsställande av det så att säga mera sekundära vårdbehovet, som alltså icke avser vård å med fullständig medicinsk utrustning försedda anstalter. Det skulle vara förenat med allt för stora kostnader att bereda anstaltsvård för alla sinnessjuka, på samma gång som detta skulle vara att onödigt inskränka på deras berättigade krav att få vistas i hemorten, så länge deras sjukdom det medger. Det kommunala initiativet har alltså på detta område en betydelsefull uppgift att fylla.

I olika sammanhang har framhållits, att det för landstingens och eventuellt blivande kommunalförbunds arbete på detta område är av stor betydelse att erhålla säker kännedom om i vilken utsträckning staten har för avsikt att ombesörja sinnessjukvård, respektive i vilken omfattning utrymme finnes för kommunala åtgärder. Med hänsyn till nyssnämnda vid 1925 års riksdag uttalade princip kan det därvidlag uppenbarligen icke bliva fråga om någon verklig gränsbestämning mellan olika slag av vårdbehov eller vårdnadsskyldighet. Vid sådant förhållande läser det vara tillfyllest, därest det kommer till uttryck från statsmakternas sida, att deras ståndpunkt är, att de hava att sörja för all erforderlig anstaltsvård, att de uppskatta platsbehovet till visst antal i förhållande till folkmängden i riket i dess helhet, att de följaktligen avse att inom viss tid ombesörja anskaffande av vårdplatser till detta antal *men* att det icke kan förväntas, att ytterligare åtgärder i sådant hänseende från statens sida komma att under samma tid vidtagas. Denna uppfattning skulle i anslutning till det förut anförda innebära, att gränsen sattes så, att statsmakternas tillkännagivna avsikt vore att anskaffa vårdplatser till sådant antal, att det, därest så erfordras, motsvarar 3 anstaltsplatser på varje tusental av befolkningen. Den nyss förordade reduktionen, då det gäller att bestämma det antal nya platser, som bör beredas inom tio år,

innebär allenast, att jag av anförda skäl ansett förhoppning finnas, att nyss-nämnda förhållandetal småningom skall något sjunka; skulle så icke bliva fallet, bör av det anförda följa, att antalet vårdplatser bör ökas helt upp till 3 pro mille.

För anskaffandet av de erforderliga platserna å statliga anstalter har medicinalstyrelsen uppgjort olika alternativ. Anledningen härtill är närmast det av 1927 års riksdag gjorda, förut återgivna uttalandet, att behovet av ökat antal vårdplatser i första hand syntes böra tillgodoses genom uppförande av nya hospital. På grund härav har medicinalstyrelsen uppgjort ett förslag, som bygger uteslutande på att erforderliga byggnadsföretag skulle gestaltas såsom nyuppförande av hospital. För egen del har styrelsen emellertid förordat ett annat förslag, som visserligen går ut på att nybyggandet huvudsakligen skulle avse nya hospital, men dock i fall, där särskilda omständigheter framför allt av ekonomisk natur föreligga, upptager tillbyggnader av befintliga anstalter. Grunden till riksdagens berörda uttalande läser närmast hava varit, att det ansågs önskvärt, att sinnessjukvårdsanstalterna bliva så vitt möjligt spridda över landet, så att avstånden från hemorten till respektive anstalter bliva så små som möjligt. Givetvis äro sådana synpunkter beaktansvärda. Med hänsyn till de mycket stora kostnader, som under alla förhållanden måste bliva förenade med platsbehovets fyllande, synas mig emellertid desamma böra modifieras i sådana fall, där ekonomiska skäl av särskild styrka göra det önskvärt. Vid prövning av det av medicinalstyrelsen förordade alternativförslaget har jag funnit sådana omständigheter föreligga i de fall, där medicinalstyrelsen förordat tillbyggnad av äldre hospital. I princip ansluter jag mig alltså till det av medicinalstyrelsen tillstyrkta alternativet — förslaget C¹) — till plan för platsbehovets fyllande. I vissa hänseenden hava emellertid omständigheter inträffat, som föranleda en modifikation i själva planen eller i kostnadsberäkningarna för dess genomförande.

Beträffande den föreslagna *fördelningen av kostnadsbeloppet* på de särskilda åren i perioden tillåter jag mig att hänvisa dels till den förut lämnade redogörelsen, dels beträffande mera specificerade uppgifter till medicinalstyrelsens plan.

De modifikationer, som böra vidtagas i medicinalstyrelsens förordade alternativförslag, hänföra sig dels till det totala platsantal som bör anskaffas, dels ock till de särskilda, i planen ingående byggnadsförslagen och platsantalet beträffande dessa.

Vad först angår det *totala platsantalet*, utgör den nyss förordade minskningen i uppskattningen av platsbehovet, om man tills vidare utgår från en 10-årig byggnadsperiod och från att fullständig evakuering av de sinnesslöa skall kunna ske under perioden, (5,282—4,800) 482 platser. Denna minskning synes närmast böra föranleda, att man för närvarande icke behöver beräkna det i planen upptagna nya hospitalet i Gävleborgs län för mera än

*Sättet för
platsbehovets
fyllande.*

*De särskilda
delarna av
den förordade
planen.*

*Det totala
platsantalet.*

¹) Återgivet å sid. 17 och 18 i statsrådsprotokollet.

600 platser i stället för 1,089 platser. Härutinnan kan dock givetvis i sinom tid ändring föranledas av jämkning, på sätt i det följande antydes, beträffande någon eller några av de andra posterna i planen. Enligt planförslaget tänkes hospitalet för Gävleborgs län påbörjat först under budgetåret 1933—1934, och under de fem år, som återstå till dess alltså definitiv ståndpunkt till frågan om uppförande av detta hospital bör tagas, läser överhuvud större klarhet kunna vinnas i frågan, huruvida den av mig förordade reduktionen i det för framtiden beräknade platsbehovet varit befogad eller om redan på den grund att så icke varit fallet hospitalet bör uppföras med den av medicinalstyrelsen förordade storleken.

De särskilda
posterna i
förslaget.

Vad angår planen i övrigt, har den huvudsakliga utgångspunkten för densammas uppgörande uppenbarligen varit, att det borde tillses, huruvida *ledigblivande kasernetablisement* kunde användas för ändamålet. Mot vad medicinalstyrelsen i sådant hänseende, i samförstånd med kasernkommittén, beräknat har jag i huvudsak intet att erinra. I fråga om Vänersborgs-anstalten vill jag emellertid framhålla, att viss jämkning i planen kan komma att föranledas av den utveckling, som frågan om den statliga sinnesslövärderna kommer att taga. Jag torde icke här behöva närmare ingå på detta spörsmål; till viss del därav, nämligen i vad rör asociala imbecilla, återkommer jag i annat sammanhang, och i övrigt befinner sig frågan ännu på ett förberedande stadium. Emellertid anser jag mig redan här böra nämna, att det ifrågasatts att för sinnesslövärderna taga i anspråk såväl visst kasernetablisement å Vaxön som även det påbörjade men ej färdigställda infanterietablisementet invid Lund. Därest åtgärder i sådan riktning komma att vidtagas, skulle måhända den blivande anstalten i Vänersborg kunna i sin helhet reserveras för sinnessjuka i stället för enligt planen till endast två tredjedelar. Härigenom skulle för den egentliga sinnessjukvården vinnas ytterligare 286 vårdplatser. Vidare bör nämnas, att förhoppning finnes, att vid anstalten skall kunna anordnas en öppen-dörr-paviljong om minst 20 platser.

Jämväl beträffande de platser, som skulle anskaffas på annat sätt än genom utnyttjande av lediga kaserner, anser jag förslaget i huvudsak väl grundat. Dock synes mig frågan om platsen för uppförande av ett blivande hospital utöver det i Västerbotten ifrågasatta tills vidare böra stå öppen; avgörandet läser bland annat böra bliva beroende av huru en lämplig gruppering av upptagningsområdena bäst kan främjas.

Vad särskilt angår de s. k. *länsplatserna vid hospitalen*, vill jag erinra om följande. I gällande sinnessjukstadga (§ 46) föreskrives, att sinnessjuk, vilken är i trängande behov av vård å hospital, skall, till dess plats därstädes kan beredas honom, för någon kortare tid njuta vård å länslasarett mot avgift, som landstinget äger bestämma. I sådant fall åligger det emellertid den sjukes målsman eller annan vederbörande att ofördröjligen göra ansökan om hospitalsvård, därest sådan ansökan icke redan skett. Enahanda rätt till vård å lasarett skall tillkomma sinnessjuk, för vilken inträde å hospital beviljats, då tillfälliga omständigheter hindra hans omedelbara insändande till hospital. Motsvarande bestämmelse finnes i lasarettstadgan.

Den sålunda stadgade skyldigheten att i viss utsträckning bereda vård åt sinnessjuka hava, som inledningsvis antytts, åtskilliga landsting fullgjort därigenom, att i samband med statshospitalen upprättats s. k. *upptagningsanstalter*. Därvid har så tillgått, att efter medgivande av riksdagen avtal träffats mellan Kungl. Maj:t och vederbörande landsting av i huvudsak följande innehåll, nämligen att landstinget skulle vidkännas kostnaden för uppförande å hospitalsområdet av och den fasta inredningen i en byggnad, avsedd för visst efter länets folkmängd lämpat patientantal, att staten skulle bekosta all den lösa inredningen, att landstingets anstalt skulle införlivas med hospitalets övriga för sjukvården avsedda avdelningar, så att hospitalets styrelse berättigades att fritt förfoga däröver, att landstinget skulle erlagga viss vårdavgift till staten samt att staten och landstinget skulle äga rätt att uppsäga avtalet med viss uppsägningstid och med skyldighet att, därest uppsägningen skedde av staten, ersätta landstingets kostnad för byggnaden med på visst sätt bestämt belopp.

I det av Kungl. Maj:t detta år i proposition (nr 101) för riksdagen framlagda förslaget till lag om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus förutsattes det, att landstingens skyldighet att hålla upptagningsanstalter småningom skall upphöra. I överensstämmelse härmed synes det mig riktigt att, såsom i förevarande plan antagits, staten efter begagnande av sin avtalsenliga uppsägningsrätt inlöser de nuvarande upptagningsanstalterna vid hospitalen. Vad angår Göteborgs upptagningsanstalt, Gibraltar, om 75 vårdplatser, är för övrigt en dylik inlösning uttryckligen avtalad i överenskommelsen angående stadens övertagande av sin sinnessjukvård. Genom inlösning av dessa upptagningsanstalter erhållas nya statliga vårdplatser för jämförelsevis billigt pris, enligt medicinalstyrelsens beräkning 3,500 kronor per vårdplats. Jag vill i detta sammanhang erinra, att dessa anstalter för närvarande icke inräknas vid uppskattningen av det befintliga antalet vårdplatser, liksom att å andra sidan de patienter, som vårdas å de mot upptagningsanstalterna svarande vårdplatserna, anses såsom exspektanter till statshospitalen.

I fråga om de i planen upptagna *universitetsklinikerna* om sammanlagt 300 platser har jag redan förut antytt, att jag har för avsikt att redan i år föreslå inrättandet av en dylik klinik i Lund. Då konsekvensen härav synes bliva, att dylika kliniker inrättas såväl vid Uppsala universitet som vid Karolinska institutet, godkänner jag medicinalstyrelsens förslag att i planen upptaga dylika kliniker, detta oaktat närmare förslag i dessa hänseenden ännu icke föreligga. Jag vill emellertid betona, att dessa kliniker med hänsyn till den medicinska undervisningens behov av studiematerial sannolikt delvis komma att vara upptagna av patienter, vilkas sjukdom icke är av det slag, att de falla inom den förordade ramen för vårdbehovets beräkning. Vad angår kliniken vid Karolinska institutet må vidare tilläggas, att det med hänsyn till föreliggande plan till utbyggnad av det blivande kliniska central-sjukhuset i Stockholm, dit kliniken torde böra förläggas, knappast är troligt, att den kan komma till stånd inom ifrågavarande tioårsperiod.

De platser, som avses med posten »*nya platser vid hospitalen*», skulle vinnas genom utflyttning av nu i sjukvårdsavdelningarna befintliga personalbostäder. Enligt vad jag inhämtat, kan det i planen för dylika platser upptagna antalet, 150, anses lågt räknat.

Jämknin-
gar i
det föreslagna
platsantalet
å de särskilda
anstalterna.

Jämknin-
gar i det föreslagna
platsantalet för vissa av de särskilda an-
stalterna föranledas i första hand därav att vid bearbetningen av kasern-
kommitténs förslag till ombyggnad av kasernerna i Sala, Örebro och Väners-
borg platsantalet därstädes, på sätt jag senare torde få utveckla, befunnits
kunna fastställas till 380, 360 och 858 i stället för respektive 323, 323 och
849 enligt kasernkommitténs förslag. Då huvudparten av dessa platser,
nämligen hela anstalterna i Sala och Örebro och, tills vidare, en tredjedel av
Vänersborgsanstalten, äro avsedda för imbecilla sinnesslöa, innebär denna
utvidgning emellertid icke någon ökning av antalet för sinnessjukvård till-
gängliga platser.

Vad angår det ifrågasatta hospitalet vid Umeå har medicinalstyrelsen för
detsamma i sin plan upptagit 880 platser. I det senare avgivna byggnads-
förslaget har detta antal höjts till 900. I det förslag, jag i det följande
änmnar framlägga, räknas emellertid med att beslut för närvarande skall fattas
om uppförande allenast av ett hospital om 800 platser. Skillnaden upp-
kommer därigenom att jag — med utgångspunkt från att det mest trängande
vårdbehovet först bör fyllas — ansett böra tills vidare anstå med uppförande
av en i styrelsens förslag ingående upptagningspaviljong om 100 platser,
avsedd för akut sjuka av lugnaste slag. Då emellertid genom uppförande
av en sådan upptagningspaviljong ett antal värdefulla vårdplatser kan er-
hållas för en jämförelsevis ringa kostnad och paviljongen alltså torde böra
senare komma till stånd, anser jag paviljongen böra medtagas i förevarande
plan. Enahanda är förhållandet beträffande de två, tidigare för sinnesslöa
avsedda paviljonger om tillhopa 200 platser, vilka ingingo i den ursprung-
liga planen för Hälsingborgs hospital men enligt statsmakternas beslut hit-
tills icke kommit till uppförande. De beräknas nu kunna med fördel an-
vändas för sinnessjuka, och deras uppförande skulle innebära tillskapandet
av jämförelsevis billiga vårdplatser. Jag vill i detta sammanhang även nämna,
att jag har för avsikt att föranstalta om utredning, huruvida icke genom
påbyggnad med en våning av de föreslagna paviljongerna för oroliga sjuka
i det blivande Umeåhospitalet ökat antal vårdplatser därstädes skulle kunna
på ett synnerligen ekonomiskt sätt erhållas. Då resultatet av denna utredning
ännu icke kan förutses, anser jag emellertid hänsyn till denna möjlighet
till platsökning icke böra tagas i detta sammanhang. Denna omständighet
ingår däremot bland dem, som bliva att taga i betraktande, då det gäller att
definitivt bestämma platsantalet för den blivande Gävleborgsanstalten. Andra
sådana omständigheter äro, enligt det föregående, blivande beslut om pavil-
jongerna vid Hälsingborgs och Umeå hospital, möjligheten att disponera
Vänersborgsanstalten i dess helhet för sinnessjukvården samt frågan huru-
vida fullständig evakuering av sinnesslöa från hospitalen kommer till stånd
under perioden eller icke. Säsom i det följande skall utvecklas, kunna en-

ligt planen blott omkring 400 sinnesslöa, nämligen de imbecilla, överföras från hospitalen; angående kostnaderna för de anstalter, som erfordras för övriga 200 à 300 sinnesslöa hospitalpatienter, föreligger för närvarande ingen utredning. Vidare vill jag i detta sammanhang anmärka, att därest av nyss antydd anledning den ifrågasatta psykiatriska kliniken vid Karolinska institutet icke kommer till utförande under de närmaste 10 åren, även därav lärir böra följa en ökning av Gävleborgsanstaltens kapacitet.

I det förordade alternativet ingår *nedläggning av vissa för närvarande nyttjade hospitalsplatser*. Bland de sålunda avsedda frågorna torde jag nu endast behöva uppehålla mig vid en, nämligen den som angår nedläggandet av Malmö asyl. Redan då beslut fattades om Hälsingborgs hospital förut-sattes, att nämnda asyl med hänsyn till sin ur sjukvårdssynpunkt otids-enliga beskaffenhet skulle nedläggas, sedan nämnda hospital tagits i bruk. I överensstämmelse härmed har Kungl. Maj:t den 9 mars 1928 i anledning av framställning från medicinalstyrelsen på min hemställan beslutat, att asylen skall snarast möjligt nedläggas. Med hänsyn till rådande platsbrist kunde det visserligen förefalla tveksamt, huruvida det är tillrådligt att slopa befintliga platser. Vid besök å asylen har jag emellertid blivit övertygad om att mansavdelningen därstädes är av den beskaffenhet, att det icke rimligen kan ifrågakomma att bibehålla densamma för sjukvårdsändamål. Vad angår kvinnoavdelningen, som icke befinner sig i lika bristfälligt skick, har, såsom jag senare i dag torde få tillfälle att utveckla, möjlighet yppats att under viss tid framåt få densamma använd för sinnessjukvård, även efter ett nedläggande av asylen. Malmö stad har nämligen i visst sammanhang erbjudit sig att inköpa den fastighet, varå asylen är belägen, samt att till dess staden till fullo ordnat sin sinnessjukvård enligt förutberörda avtal med staten använda avdelningen för nyss antytt ändamål. Med hänsyn till det obetydliga antalet — omkring 70 — av sålunda alltfjämt användbara vård-platser inom asylen skulle det bliva alltför oförmånligt ur ekonomisk synpunkt att bibehålla avdelningen såsom statlig vårdanstalt. För besluts fattande just nu talade dessutom vissa andra omständigheter, som jag torde få tillfälle att i annat sammanhang utveckla.

Vad härefter angår kostnadsberäkningarna, framgå de modifikationer i medicinalstyrelsens uppskattning därutinnan, som föranledas av numera verk-ställd bearbetning av de särskilda, nu föreliggande byggnadsförslagen, av den översikt, som jag har för avsikt att avslutningsvis lämna. Här vill jag blott nämna, att de nu beräknade kostnaderna för de anstalter, varom förslag äro avsedda att föreläggas 1928 års riksdag, uppgå till betydligt mera än 2 miljoner kronor *mindre*, än som i planen eller senare framlagda förslag — med hänsyn till ärendenas dåvarande läge — upptagits. De modifikationer i kostnadsberäkningarna, som beträffande ett par av förslagen kunna till-komma på grund av att vissa detaljer i och för utredning ställts på framtiden, äro med all sannolikhet icke större, än att de i stort sett rymmas inom den till större ombyggnadsarbeten beräknade posten av 350,000 kronor i

genomsnitt för varje år. I detta sammanhang bör visserligen anmärkas, att den uppskattade kostnaden för Umeåhospitalet överstiger den kostnad per vårdplats, som medicinalstyrelsen i planen räknat med för nybyggda hospital. Denna omständighet är emellertid till icke ringa del betingad av vad jag nyss anfört rörande uteslutandet tills vidare av den i medicinalstyrelsens förslag ingående upptagningspaviljongen och beror för övrigt till stor del på hospitalets nordliga läge, som nödvändiggjort särskilda anordningar. Med hänsyn därtill läser nämnda överskridande icke på detta stadium behöva medföra rubbning i kostnadsberäkningarna för andra anstalter. Tvärtom synes man vara berättigad antaga, att en fortsatt noggrann prövning av förslagen ur besparingssynpunkt skall, liksom beträffande de föreliggande förslagen, kunna medföra viss reduktion av de beräknade kostnaderna. Härtill har emellertid hänsyn ansetts icke böra tagas i nu föreliggande beräkningar, vilka alltså erfarenhetsmässigt därutinnan erbjuda viss säkerhetsmarginal.

Till *sammanfattning* av vad jag sålunda anfört ber jag att få hänvisa till följande översikt över hur den förordade planen skulle te sig efter de av mig nu berörda jämkningarna.

A n s t a l t	Sinnes- sjuka	Sinnes- slöa	Kostnad kronor
Växjö hospitals utvidgning	460	—	2,760,000
Visby hospital	200	—	2,200,000
Umeå »	800	—	7,000,000
Upptagningspaviljong vid Umeåhospitalet	100	—	560,000
Vänerns kaserner	572	286	2,525,000
Jönköpings »	1,200	—	6,000,000
Nya paviljonger vid Hälsingborgs hospital	200	—	1,000,000
Nya platser vid hospitalen	150	—	525,000
Länsplatser » »	325	—	1,137,500
Psykiatrisk klinik i Lund	102	—	724,000
Kliniker i Stockholm och Uppsala	200	—	2,000,000
Sala kaserner	—	380	1,264,000
Örebro kaserner	—	360	1,354,000
Tillbyggnad av Piteå hospital	148	—	2,200,000
Hospital i Gävleborgs län	600	—	4,800,000
Större omändringsarbeten	—	—	3,500,000
	Summa 5,057	1,026	39,549,500

Från antalet platser för sinnessjuka	5,057
avgå till indragning avsedda platser å	
Malmö asyl	124
Visby hospital	63
Vadstena hospital	66
	253

Återstår nyanskaffning av platser för sinnessjuka 4,804

Sammanlagda antalet hospitalsplatser för sinnessjuka skulle efter förslagens genomförande uppgå till omkring (11,677 + 4,804)16,500.

Det återstår ännu att taga mera bestämd ståndpunkt till frågan, huru lång tid som bör beräknas för genomförande av ifrågavarande plan. Med hänsyn såväl till den trängande beskaffenheten av det aktuella platsbehovet som ock till förut anförda, med övergångsbestämmelserna till fattigvårdslagen sammanhängande omständigheter synes det mig i och för sig önskvärt, att platsanskaffningen sker i så snabbt tempo som möjligt. Härtill kommer, att i avtalen med de städer, där kasernerna skulle användas till vårdanstalter — vilka avtal t. f. chefen för försvarsdepartementet senare i dag torde komma att anmäla — förutsättes, att ombyggnaderna kommer att bedrivas i mycket hastig takt. Avgörande för tiden för planens genomförande lär emellertid i sista hand vara det uppskattade kostnadsbeloppet och möjligheten att bestrida detsamma under längre eller kortare tid. Nämda kostnadsbelopp uppgår enligt det föregående till närmare 40 miljoner kronor.

Tid för planens genomförande.

Detta belopp är visserligen högst betydande, men man synes dock kunna utgå från att summan icke skall behöva fördelas på flera än 10 budgetår. Med hänsyn härtill ävensom till övriga på frågan inverkan omständigheter torde man enligt min mening tills vidare böra eftersträva platsbehovets fyllande inom en tid av 10 år. Från denna förutsättning har jag också, såsom framgår, preliminärt utgått i det föregående.

Då det emellertid icke är meningen, att statsmakterna nu skulle binda sig för en plan i ena eller andra hänseendet, saknar jämväl denna fråga omedelbar betydelse, i det att senare jämkningar givetvis böra kunna ske, därest förhållandena det påfordra. Såsom jag framhöll i mitt anförande i frågan till statsrådsprotokollet den 12 juli 1927, är det visserligen i och för sig önskvärt, att utgifterna för hospitalsbyggnadsändamål under den kommande byggnadsperioden förbliva ungefär lika stora år från år. Med hänsyn härtill skulle byggnadsperiodens längd vara av betydelse för bestämmande av de årliga anslagens storlek. Emellertid låter det sig av praktiska orsaker och på grund av att en stor del av arbetena komma att koncentreras till början av perioden icke göra att hålla anslagen vid sådana jämna belopp. Såsom framgår av det följande, kommer visserligen det anslag, jag ämnar begära för nästa budgetår, att ungefär motsvara en tiondel av summan av beräknade kostnader, men för de därefter närmast följande budgetperioderna torde det icke kunna undvikas, att anslagen stiga över medeltalet, medan de under slutet av perioden bliva lägre än detta.

Kostnadernas fördelning på de särskilda budgetåren.

Av det föregående har framgått, att enligt medicinalstyrelsens plan skillnaden mellan de årliga anslagsbeloppen skulle bliva mycket stor. Jämkning i planen i detta hänseende synes emellertid kunna föranledas av olika förhållanden. Å ena sidan bör visserligen med hänsyn till de föreslagna avtalen med nyssnämnda städer ombyggnaden av kasernerna delvis ske i hastigare tempo än enligt planen. Även om det icke med säkerhet låter sig göra att bedriva dessa arbeten i den takt, som förutsatts vid slutande av de preli-

minära avtalen med städerna, är det emellertid ur alla synpunkter önskvärt, att dessa arbeten påskyndas, och i enlighet härmed böra kostnaderna för desamma beräknas koncentrerade på en kort tid. Även beträffande Umeå hospital gäller, att arbetena synas böra om möjligt bedrivas i hastigare takt, än medicinalstyrelsen tänkt sig. Å andra sidan kunna dock dels vissa beräknade kostnadssummor, enligt vad den fortsatta utredningen visat, ganska avsevärt reduceras, dels ock en del utgifter, däribland ombyggnadsarbeten, undanskjutas något. Resultatet av inverkan av dessa olika faktorer kan nu beräknas bliva, att anslagen för de närmast kommande budgetåren väl måste såsom nyss antyddes, ganska avsevärt överstiga medeltalet för perioden i dess helhet, men att skillnaden torde bliva väsentligt mindre än enligt medicinalstyrelsens plan.

*Drift-
kostnader.*

Då det gäller att avgöra frågan om igångsättandet av så omfattande byggnadsföretag, som nu ifrågasätts, bör man uppenbarligen beakta de årliga omkostnader, som därav bliva en följd. Detta angavs redan i direktiven för medicinalstyrelsen vid uppgörandet av dess sista plan. Emellertid inser jag, att man vid bedömandet av dessa verkningar sannolikt icke kan komma längre än medicinalstyrelsen gjort, då styrelsen meddelat, att statens *nettokostnad* för vård dag å de blivande anstalterna enligt den lägsta betalningsklassen kan beräknas bliva omkring 2 kronor 90 öre. Det är att märka, att i detta belopp ingå alla kostnader med undantag av amortering av byggnaderna. Sålunda innefattas i beloppet bland annat löner, patientkostnader samt anstaltens underhåll och vård, däribland även smärre ombyggnadskostnader. Siffran är emellertid givetvis helt beroende på den vårdavgift, Kungl. Maj:t bestämmer, och det kan därför ej förutsägas, huru den kommer att ställa sig under den kommande tiden. Jag återkommer emellertid i det följande till vissa närmare beräkningar i detta hänseende beträffande de särskilda byggnadsförslagen.

*Formen för
medels
beredande.*

Redan till statsverkspropositionen uttalade jag den uppfattningen, att erforderliga anslagsmedel för nu ifrågasatta byggnadsföretag borde beviljas såsom ett gemensamt reservationsanslag. Fördelarna med en sådan anordning äro flera. Framför allt möjliggöres därigenom, då fråga nu är om ett flertal byggen som skola bedrivas samtidigt, att den omständigheten att arbetet vid ett visst bygge måhända blir fördröjt, kan motvägas genom att arbetet på annat håll bedrives med ökad intensitet. Med hänsyn till det ovissa i huruvida det skall låta sig göra att bedriva omändringsarbetena å kasernerna med den beräknade hastigheten är detta förhållande av särskild betydelse. Härmed sammanhänger, att anordningen är ägnad att motverka uppkomsten av anslagsreservationer i icke önskvärd omfattning.

I belysning av vad jag nu i olika hänseenden anfört torde de särskilda förslag böra ses, som jag har för avsikt att i det följande framställa. Endast därest dessa förslag betraktas såsom led av en enhetlig plan, synes deras inbördes betydelse och sammanhang rätt framgå.»

OrdnanDET av vården av vuxna vanartade sinnesslöa (asociala imbecilla).

Innan departementschefen övergått till de speciella förslagen, har departementschefen redogjort för sin ståndpunkt till vissa frågor på sinnesslövårdens område. Departementschefen har framhållit, att beträffande en grupp av sinnesslöa, nämligen de s. k. *asociala imbecilla* (vuxna vanartade sinnesslöa), föreläge till följd av särskilt uppdrag en specialutredning, verkställd av inom socialdepartementet tillkallad sakkunnig. Det har syntts departementschefen lämpligt att i sammanhang med sinnessjukvårdsplanen till behandling upptaga såväl omförmälda specialutredning som de med nämnda utredning sammanhängande förslag beträffande tillgodoseende av platsbehovet för asociala imbecilla, vilka framlagts av kasernkommittén.

Till en början har lämnats en kort översikt över den svenska sinnesslövårdens utveckling och nuvarande organisation m. m.

Vad angår författningsbestämmelserna rörande vanartade sinnesslöa och hittills vidtagna eller ifrågasatta åtgärder med avseende å vården av dylika sinnesslöa har därvid erinrats om följande.

I gällande författning angående understöd åt anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, och åt epileptikeranstalter stadgades såsom villkor för statsunderstöd bland annat, att i anstalt ej finge intagas sinnesslö, som av anstaltens läkare eller inspektör förklarats vara olämplig för samlivet i anstalten och deltagande i arbetet därstädes. På grund av denna bestämmelse, som haft sin motsvarighet i tidigare författningar alltsedan ingången av år 1898, hade från de statsunderstödda sinnesslöanstalterna måst utskrivas sådana elever, som visat sig vara skadliga för anstaltens verksamhet.

Skadliga för samlivet å en anstalt för bildbara sinnesslöa — denna må vara en uppfostringsanstalt för barn eller ett arbetshem för äldre — vore först och främst sådana sinnesslöa, som vore behäftade med vanart av något slag, såsom stöldbegär (den vanligast förekommande vanarten hos sinnesslöa gossar), sexuell opålitlighet (den vanligast förekommande vanarten hos sinnesslöa flickor) o. s. v. Olämpliga för samlivet å anstalt vore emellertid även i större eller mindre grad sinnesslöa med stark lynnesretlighet (affektabilitet). På grund av sina häftighetsutbrott, vilka icke sällan överginge till direkt våldsamhet mot omgivningen, vore nämligen dessa sinnesslöa störande för ordningen och disciplinen å anstalten och bleve därför till skada för anstaltens uppfostringsarbete.

Då sålunda enligt nyssnämnda författningsbestämmelse såväl de *vanartade* som de *affektlåbara* sinnesslöa, till förekommande av skadlig inverkan å övriga elever, icke finge vårdas å de statsunderstödda anstalterna för bildbara sinnesslöa, hade dessa de mest svårskötta av de sinnesslöa, så länge icke sär-

skilda åtgärder vidtagits för beredande av anstaltsvård åt dem, i allmänhet varit hänvisade antingen till fattigvårdsanstalterna, vilka helt naturligt icke vore rustade för uppgiften att omhändertaga dem, eller ock till hemmen, vilka i regel hade ännu mindre förutsättningar härför.

I syfte att avhjälpa den stora brist i sinnesslövärdens organisation, som saknaden av anstalter för asociala och indisciplinära sinnesslöa innebure, väcktes vid 1916 års riksdag i båda kamrarna motioner (I: 83 och II: 210), däri — under framhållande av att det borde åligga staten att omhändertaga de vanartade sinnesslöa, då det ej syntes rimligt att härmed betunga lands-tingen, på vilkas lott det i övrigt kommit att ordna sinnesslövärderna — hemställdes, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t an- hålla bland annat om utredning, på vad sätt vård lämpligen borde anordnas för sinnesslöa, som på grund av vanart icke lämpligen kunde intagas eller behållas å de vanliga sinnesslöanstanterna. Dessa motioner biföllos av riks- dagen, som i sin skrivelse i ämnet gjorde det uttalandet, att det icke minst med hänsyn till de krav i fråga om läkarvård och tillsyn m. m., som måste ställas på för vanartade sinnesslöa avsedda anstalter, knappast kunde tänkas andra möjligheter än särskilda sådana anstalter, upprättade av staten.

Med anledning bland annat av nämnda riksdagsskrivelse tillkallades en- ligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 28 maj 1920 inom dåvarande civil- departementet särskilda sakkunniga för viss utredning rörande sinnesslö- och epileptikervården. Åt de sakkunniga uppdrogs att utarbeta förslag dels till lagstiftning om obligatorisk undervisning och vård av bildbara sinnes- slöa och fallandesjuka, dels ock rörande det för sådan lagstiftnings genom- förande nödiga anstaltsväsendet. Dessa sakkunniga, de s. k. 1920 års sinnes- slövärdssakkunniga, avgåvo den 12 februari 1921 betänkande med förslag rörande upprättande av uppfostringsanstalter för vanartade sinnesslöa barn. I huvudsaklig anslutning till de sakkunnigas förslag framlades för 1921 års riksdag proposition (nr 280) i berörda ämne. Enligt propositionen skulle en uppfostringsanstalt för vanartade sinnesslöa gossar förläggas till Salbohed i Västmanlands län, medan för vanartade sinnesslöa flickor skulle anordnas en dylik anstalt i Vänersborg, förlagd till det i nämnda stad då befintliga skolhemmet för blinda dövstumma och blinda sinnesslöa, vilket skolhem skulle upphöra i samband med öppnandet av den redan tidigare beslutade statsanstalten i Lund för blinda med komplicerat lyte. Efter tillstyrkan av statsutskottet (utlåtande nr 165) biföll riksdagen i huvudsak vad Kungl. Maj:t i propositionen föreslagit (riksdagens skrivelse nr 277).

Av de vid 1921 års riksdag beslutade statliga uppfostringsanstalterna för sinnesslöa blev den för gossar å Salbohed, som rymmer 55 platser, tagen i bruk i november 1922. Anstalten för flickor i Vänersborg, vars platsantal är 40, kunde däremot öppnas först i juli 1924.

Ytterligare har erinrats, att enligt gällande stadga angående sinnessjuka, § 28 sista stycket, å statens anstalter för sinnessjuka må, när utrymmet det medgiver, intagas sådana från barndomen sinnesslöa, vilka såsom våldsamma eller opålitliga icke kunna annorledes erhålla ändamålsenlig vård. Enligt för-

fattningsrummets ordalydelse gäller medgivandet endast asylor för sinnessjuka, men i verkligheten är skillnaden mellan hospital och asylor upphävd i och med införandet av nu gällande ordning beträffande upptagningsområden för sinnessjukanstalterna. Antalet å de statliga sinnessjukanstalterna vårdade sinnesslöa har av professorn Alfred Petrén i hans i det följande omförmälda betänkande angivits till 632, av vilka 206 voro obildbara och alls icke arbetsföra (idioter) och 426 intellektuellt relativt högre stående sinnesslöa (imbecilla), därav 302 manliga och 124 kvinnliga.

Angelägenheten av att vidtaga effektiva åtgärder för anstaltsvård av vanartade sinnesslöa framhölls med styrka redan i de förut berörda motionerna vid 1916 års riksdag, vilka föranledde nämnda riksdags begäran om utredning i ämnet. I motionerna anfördes huvudsakligen synpunkter, som hade avseende å *vuxna* vanartade sinnesslöa. Sålunda riktades särskilt uppmärksamheten å sådana i sexuellt avseende abnorma eller opålitliga sinnesslöa kvinnor, vilka fallit fattigvården till last och vilka ofta satte en i olika hänseenden undermålig avkomma till världen.

Såsom förut berörts, gick det av de sakkunniga framlagda förslaget ut på anordnandet av särskilda anstalter för vanartade sinnesslöa barn. I betänkandet framhölls emellertid, att särskilda anstalter även erfordrades för *vuxna* sinnesslöa av ifrågavarande kategori samt att de sakkunniga ämnade senare framlägga förslag beträffande dylika anstalter. I förenämnda proposition nr 280 till 1921 års riksdag uttalade föredragande departementschefen i anslutning härtill, att av den i ämnet framlagda utredningen syntes framstå såsom ofrånkomligt, att även för äldre vanartade sinnesslöa särskilda anstalter upprättades. Frågan, huru dessa anstalter borde anordnas, lämnades emellertid i berörda sammanhang åsido.

1920 års sinnesslöavårdssakkunniga blevo emellertid icke i tillfälle att, såsom avsikten varit, utarbeta förslag rörande vården av *vuxna* vanartade sinnesslöa. Genom Kungl. Maj:ts beslut, den 24 november 1922 förklarades nämligen de sakkunnigas arbete vilande från och med den 1 januari 1923, vid vilken tidpunkt utredningen i ämnet icke var slutförd, och den 20 juni 1924 förordnade Kungl. Maj:t sedermera, med återkallande av de sakkunnigas uppdrag, att arbetet skulle upphöra. I samband med sistnämnda beslut bemyndigade emellertid Kungl. Maj:t chefen för socialdepartementet att tillkalla en sakkunnig för att inom departementet biträda med verkställande av utredning och avgivande av förslag beträffande, bland annat, upprättandet av anstalter för *vuxna* vanartade sinnesslöa. På grund av nämnda bemyndigande tillkallade dåvarande departementschefen samma dag professorn Alfred Petrén att biträda med ifrågavarande arbete.

Med skrivelse den 30 juli 1927 har professorn Petrén avlämnat betänkande i förevarande ämne. Betänkandet är tryckt i serien statens offentliga utredningar (1927: 18).

I propositionen har å sid. 42—61 lämnats en redogörelse för det av pro-

fessor Petrén avgivna betänkandet och däri framställda förslag, vilka sammanfattningsvis innebära

att vid statens uppfostringsanstalt för sinnesslöa gossar å Salbohed såsom annex skulle anordnas en arbetshemsavdelning för vissa lättskötta manliga asociala imbecilla,

att i Västmanlands trängkårs kasernetablissemment i Sala skulle anordnas en sluten anstalt för manliga asociala imbecilla,

samt att i Svea trängkårs kasernetablissemment i Örebro skulle anordnas en sluten anstalt för kvinnliga asociala imbecilla, vilken sistnämnda anstalt åtminstone tillsvidare även skulle få omhändertaga vissa svårskötta obildbara sinnesslöa (idioter) av kvinnkön.

Till arbetshemsavdelningen vid *Salbohedsanstalten* skulle överflyttas sådana i denna anstalt intagna sinnesslöa, vilka efter uppnådd vuxen ålder icke vore i behov av vård å sluten anstalt, och särskilt sådana, vilkas kvarstannande vid *Salbohedsanstalten* kunde anses påkallat med hänsyn till behovet av arbetskraft vid anstalten.

I den till *Sala* förlagda anstalten för *manliga* asociala imbecilla skulle intagas

- 1) från statens uppfostringsanstalt för sinnesslöa gossar sådana där intagna, som efter slutad skolutbildning icke kunde försökspermittteras och icke heller lämpligen kvarstanna å nyssnämnda arbetshemsavdelning,
- 2) från de statsunderstödda sinnesslöanstalternas arbetshem för män där intagna, som befunnits på grund av vanart eller eljest till följd av indisciplinärt uppförande olämpliga för samlivet i sådan anstalt,
- 3) från skyddshem för gossar och från statens uppfostringsanstalt för minderåriga manliga lagöverträdare sådana där intagna, som befunnits vara sinnesslöa och i behov av vård å sluten anstalt,
- 4) från fångvårdens avdelningar för manliga sinnessjuka där intagna straffriförklarade imbecilla,
- 5) från statens hospital och asyler alla straffriförklarade imbecilla och andra där intagna imbecilla, vilka vore till olägenhet för sinnessjukvården, med undantag av sådana, som vore så farliga, att deras förvaring i säkerhetspaviljong vore erforderlig, samt
- 6) direkt från kommunerna sådana imbecilla av mankön, vilka på grund av sin asocialitet icke lämpligen kunde omhänderhavas å fattigvårdsanstalter eller i hemmen, för vilket ändamål alla ansökningshandlingar å *Salbohedsanstalten* rörande överåriga exspektanter och alla intagningshandlingar å statens hospital rörande manliga sinnesslöa borde översändas till direktionen för den nya *Salaanstalten* omedelbart vid dess öppnande.

Då *Salaanstalten* icke komme att lämna utrymme åt *alla* för närvarande å statens hospital och asyler vårdade manliga imbecilla, borde därifrån till en början utgallras endast de mera svårskötta.

I den till Örebro förlagda anstalten för kvinnliga asociala imbecilla samt för svårskötta idioter av kvinnkön skulle intagas

- 1) från statens uppfostringsanstalt för sinnesslöa flickor sådana där intagna, som efter slutad skolutbildning icke kunde försökspermitteras och icke heller lämpligen kvarstanna i uppfostringsanstalten,
- 2) från de statsunderstödda sinnesslöanstalternas arbetshem för kvinnor där intagna, som befunnits på grund av vanart eller eljest till följd av indisciplinärt uppförande olämpliga för samlivet i sådan anstalt,
- 3) från skyddshem för flickor och allmän uppfostringsanstalt för minderåriga kvinnliga lagöverträdare där intagna, som befunnits vara sinnesslöa och i behov av vård å slutan anstalt,
- 4) från centralfängelset i Växjö för kvinnor där förvarade straffriförklarade imbecilla,
- 5) från statens hospital och asyler *alla* där intagna imbecilla samt, i mån av utrymme, idioter av kvinnkön,
- 6) direkt från kommunerna sådana kvinnliga imbecilla, vilka på grund av sexuell opålitlighet eller på annat sätt ådagalagd asocialitet icke lämpligen kunde omhändertagas å fattigvårdsanstalterna eller i hemmen, för vilket ändamål alla ansökningshandlingar å uppfostringsanstalten i Vänersborg rörande överåriga exspektanter och alla intagningshandlingar å statens hospital rörande kvinnliga sinnesslöa borde översändas till direktionen för den nya Örebroanstalten omedelbart vid dess öppnande,
- 7) från de statsunderstödda anstalterna för obildbara sinnesslöa, i mån av utrymme, där intagna, som vore våldsamma eller eljest så svårskötta, att de vore i behov av vård å slutan anstalt.

Över betänkandet hava infordrade utlåtanden avgivits av *medicinalstyrelsen* dels den 7 september 1927, utom i vad angår personalbehovet vid de föreslagna anstalterna i Sala och Örebro, samt dels den 19 november och den 25 november 1927 i sistnämnda hänseende beträffande Salaanstalten respektive Örebroanstalten, i samband med behandling av förslaget rörande omändringsarbeten å kasernetablisementen, av *fångvårdsstyrelsen* den 14 september 1927, av *skolöverstyrelsen* den 10 oktober 1927, efter hörande av *styrelserna för statens uppfostringsanstalter för sinnesslöa gossar å Salbohed och för sinnesslöa flickor i Vänersborg* samt av *pedagogiske inspektören för sinnesslöundervisningen*, av *statens inspektör för fattigvård och barnavård* den 13 oktober 1927, efter hörande av *skyddshemsinspektören*, samt av *styrelsen för statens uppfostringsanstalt å Bona* den 26 september 1927, i vad förslaget avser intagande å de ifrågasatta slutna anstalterna för asociala imbecilla av sinnesslöa från allmän uppfostringsanstalt, som avses i 5 kap. 3 § strafflagen. Vidare har tillfälle beretts *svenska stadsförbundet*, *svenska landstingsförbundet*, *svenska landskommunernas förbund*, *svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet* samt *allmänna svenska föreningen för vården om sinnesslöa och fallandesjuka*, att yttra sig i ärendet. I anledning härav hava styrelserna för samtliga nu angivna sammanslutningar inkommit med yttranden över förslaget.

I de avgivna yttrandena har sakkunnigförslaget i allmänhet ej föranlett erinringar av huvudsaklig betydelse. Angelägenheten av att vidtaga åtgärder för vården av asociala imbecilla samt de i betänkandet berörda förhållanden, vilka föranlett behovet av dylika åtgärder, hava i yttrandena i åtskilliga fall närmare belysts. Redogörelse för en del av de i yttrandena anförda synpunkterna och de erinringar, som på vissa punkter framställts mot sakkunnigförslaget, återfinnas å sid. 63—70 i statsrådsprotokollet.

Rörande den föreliggande frågan om ordnandet av vården av vuxna vanartade sinnesslöa har departementschefen anfört, bland annat, följande.

»Den i ämnet verkställda utredningen samt de över sakkunnigförslaget avgivna yttrandena synas mig hava tydligt ådagalagt det stora behovet av åtgärder för ett effektivare omhändertagande av vuxna vanartade sinnesslöa, s. k. asociala imbecilla, ävensom angelägenheten av att dylika åtgärder snarast möjligt vidtagas. Av utredningen torde ock framgå, att det vid statsmakternas beslut år 1921 om upprättandet av uppfostringsanstalter för vanartade sinnesslöa barn förutsatts, att särskilda åtgärder skulle, så snart därefter kunde ske, vidtagas för vården av vuxna sinnesslöa av ifrågavarande kategori.

Likaledes synes det mig av utredningen framstå såsom klart, att det bör ankomma på *staten* att ordna vården om de asociala imbecilla. Även detta lärers få anses, hava utgjort en förutsättning för 1921 års beslut om anordnande genom statens försorg av anstalter för vanartade sinnesslöa barn. Det bör ock fasthållas, att det här endast är fråga om en abnormgrupp, vilken redan nu, i mån av utrymme, äger rätt till inträde å hospital. Ett beslut i föreslagen riktning skulle alltså icke innebära någon principiell utvidgning av statens hittillsvarande åtaganden. I stället skulle en lösning av frågan, som möjliggör en överflyttning från hospitalen av där vårdade imbecilla, för statens sinnessjukvård innebära en betydande fördel genom frigörandet av ett stort antal platser för sinnessjuka. Frågan äger alltså, såsom redan i det föregående berörts, nära samband med spørsmålet om anskaffande av ökat antal vårdplatser för den statliga sinnessjukvården. Den förordade lösningen av frågan skulle jämväl bidra till att det förut berörda spørsmålet om uppförande vid statshospital av särskild avdelning för manliga asociala komme i ett annat läge. Detta torde hava varit en av anledningarna till att Kungl. Maj:t, såsom förut omnämnts, återkallat det tidigare åt medicinalstyrelsen lämnade uppdraget att uppgöra förslag i sådant hänseende.

Vad härefter vidkommer *sättet* för omhändertagande av de asociala imbecilla, finner jag visserligen det av 1920 års sinnesslövårdssakkunniga framkastade och av Petrén jämväl berörda uppslaget om anordnande av *öanstalter* för vissa sådana imbecilla vara beaktansvärt. Petréns utredning synes mig emellertid visa, att behovet av *slutna anstalter* för närvarande är mest trängande. Vad i detta avseende anförts i betänkandet berättigar till det antagandet att, även om öanstalter anordnades för såväl manliga som kvinn-

liga imbecilla, man ändock icke kunde undgå att upprätta särskilda slutna anstalter för sådana imbecilla, som icke kunde vårdas i öppna anstalter, även om dessa gäves karaktär av öanstalter. Såväl med hänsyn härtill som i betraktande av den omständigheten att lediga kasernetablissemment nu finnas att tillgå, i vilka slutna anstalter för ändamålet synas kunna med fördel anordnas, har jag ansett mig böra förorda, att staten nu går in för att anordna anstalter av sistnämnda slag men att frågan om öanstalter för närvarande ej upptages till avgörande. Jag anser sålunda, att med ett fullföljande av den utav 1920 års sinnesslövärdssakkunniga igångsatta men sedermera ej slutförda utredningen rörande öanstalter bör anstå, intill dess erfarenhet vunnits, i vad mån möjligen en tillfredsställande lösning av vårdfrågan beträffande de asociala imbecilla kan ernås genom de åtgärder, som nu synas böra vidtagas.

Det föreliggande sakkunnigförslaget innehåller jämväl förslag, att vid uppfostringsanstalten för sinnesslöa gossar å Salbohed skulle såsom annex anordnas en *öppen arbetshemsavdelning* för vissa manliga sinnesslöa, vilkas tillstånd ej kräver överflyttning till slutna anstalt. Åtskilliga skäl synas mig tala för lämpligheten av en sådan anordning. Även om en dylik arbetshemsavdelning givetvis ej kan ersätta en öanstalt, torde nämligen möjligheten att under mera fria vårdformer omhändertaga sinnesslöa, vilka såsom relativt pålitliga befinnas kunna vårdas under dylika former, få anses vara av stor betydelse. Salbohedsanstaltens läge i närheten av den ifrågasatta slutna anstalten i Sala skulle uppenbarligen underlätta de överflyttningar mellan sistnämnda anstalt och den föreslagna arbetshemsavdelningen, som kunde bliva erforderliga. Härtill kommer, att inrättandet av en dylik arbetshemsavdelning även ur ekonomisk synpunkt synes vara lämpligt, dels emedan en sådan avdelning torde kräva mindre kostsamma anordningar än en slutna anstalt och dels med hänsyn till att Salbohedsanstalten, som har ett jämförelsevis stort jordbruk, genom en dylik anordning skulle erhålla större tillgång till arbetskraft av intagna än vad fallet bleve, om alla vuxna asociala sinnesslöa skulle överföras till slutna anstalt. Frågan om anordnande av förevarande arbetshemsannex sammanhänger emellertid med spørsmålet om Salbohedsanstaltens framtida utveckling i allmänhet samt om verkställande därstädes av vissa sannolikt erforderliga om- eller nybyggnadsarbeten. På sätt av den föregående redogörelsen framgår, har anstaltens styrelse ännu ej tagit ställning till sistberörda spørsmål. Med hänsyn härtill och då ifrågavarande arbetshemsavdelning i allt fall ej lämpligen synes kunna anordnas, förrän den slutna anstalten för manliga asociala imbecilla blivit färdig och tagits i bruk, läser även frågan om arbetshemsavdelningen för närvarande böra lämnas åsido.

Enligt det av kasernkommittén framlagda förslaget beträffande omändring av kasernetablissemmenten i Sala och Örebro till anstalter för asociala imbecilla skulle platsantalet i vardera av dessa anstalter komma att uppgå till 323. Vid den överarbetning av kasernkommitténs förslag, som sedermera ägt rum och för vilken jag i det följande torde få tillfälle att närmare redo-

göra, har det befunnits, att platsantalet synes kunna ökas till 380 i anstalten för manliga och 360 i anstalten för kvinnliga sinnesslöa. Av Petréns utredning framgår beträffande manliga imbecilla, att även det angivna högre platsantalet i Salaanstalten ej på långt när motsvarar ens platsbehovet med avseende å sådana personer, vilka för närvarande äro intagna å, utskrivits från eller anmäls till inträde å de olika slag av anstalter, vilka närmast hava erfarenhet av förevarande grupp av abnorma. Ännu mindre lämnar alltså detta platsantal tillfälle att tillgodose behovet av platser för det efter allt att döma ganska stora antalet sinnesslöa av förevarande kategori, vilka för närvarande vistas i hemmen eller å fattigvårdsanstalter och beträffande vilka anmälan till annan anstalt under nuvarande förhållanden ej blivit gjord. Med hänsyn till det redan med siffror ådagalagda stora behovet av platser för manliga imbecilla har Petrén uttalat, att utöver den tilltänkta Salaanstalten ytterligare byggnader för sådana imbecilla bleve erforderliga. På sätt i det följande kommer att närmare utvecklas, har också kasernkommittén sedermera föreslagit, att en av de tre kasernbyggnaderna vid Västgöta regementes ledigblivande kasernetablissemment i Vänersborg — vilket i övrigt skulle apteras till anstalt för sinnessjuka — skulle omändras till en sluten avdelning för manliga asociala imbecilla. Platsantalet å denna avdelning har av kasernkommittén beräknats till 283 men kan efter sedermera verkställd överarbetning av kommittéförslaget uppskattas till 286. Sammanlagda platsantalet å de ifrågasatta slutna avdelningarna i Sala och Vänersborg skulle alltså uppgå till 666. Då enligt Petréns utredning det för närvarande med siffror ådagalagda platsbehovet å sluten anstalt för manliga asociala imbecilla motsvarar omkring 500 platser, skulle således enligt de angivna förslagen ett antal av omkring 160 platser stå till förfogande för imbecilla exspektanter vid hospitalen och för sådana i hemmen eller å fattigvårdsanstalter befintliga sinnesslöa, beträffande vilka anmälan till annan anstalt ej gjorts.

Beträffande kvinnliga asociala imbecilla uppgår det enligt Petréns utredning ådagalagda omedelbara platsbehovet endast till omkring 200, i följd varav platsantalet i den föreslagna Örebroanstalten enligt kasernkommitténs förslag skulle lämna tillgång till omkring 120 platser för sådana kvinnliga sinnesslöa av förevarande kategori, vilka äro exspektanter vid hospitalen eller beträffande vilka anmälan till abnormanstalt ej gjorts. Efter den numera verkställda överarbetningen av kommittéförslaget bör sistnämnda platsantal ökas med ett 40-tal. Då Örebroanstalten med hänsyn till nyss angivna siffror ej synts komma att omedelbart bliva fullbelagd med imbecilla, har Petrén ifrågasatt, att anstalten skulle, åtminstone tills vidare, i viss utsträckning mottaga även svårskötta obildbara sinnesslöa. Häremot har erinran framställt av styrelsen för svenska fattigvårds- och barnvårdsförbundet, som ansett, att de eventuellt till en början lediga platserna å Örebroanstalten borde reserveras för asociala imbecilla. Förbundsstyrelsen har framhållit, att den av Petrén ifrågasatta anordningen ur organisatorisk synpunkt syntes mindre tilltalande samt att den synnerligen talrika förekomsten av asociala

imbecilla kvinnor å fattigvårdsanstalterna gjorde det sannolikt, att anstaltsutrymmet i sin helhet mycket snart bleve erforderligt för imbecilla.

Vad förbundsstyrelsen sålunda uttalat synes mig vara beaktansvärt. Jag vill erinra, att Petrén i sitt betänkande uttalat, att antalet sinnesslöa kvinnor, som på grund av sexuell vanart vore i behov av vård å slutan stalt men beträffande vilka sifferuppgifter icke kunnat inhämtas, säkerligen vore att räkna i hundratal samt att, om Örebroanstalten skulle utom imbecilla även mottaga idioter, densamma syntes i framtiden bliva i behov av utvidgning. Det bör även beaktas, att de av Petrén meddelade uppgifterna ej innefatta några siffror beträffande platsbehovet för kvinnliga sinnesslöa å skyddshem, allmän uppfostringsanstalt och centralfängelset för kvinnor. Ej heller innehålla de uppgift å antalet imbecilla exspektanter vid hospitalen; att sistnämnda antal är jämförelsevis stort kan slutas därav, att hela antalet kvinnliga sinnesslöa — såväl imbecilla som idioter — bland exspektanterna vid hospitalen enligt vad jag inhämtat den 31 december 1926 utgjorde 140.

Å andra sidan är vidare att märka, att — enligt vad som framgår av en utav Petrén sedermera inom kasernkommittén verkställd och av kommittén med skrivelse den 12 januari 1928 till mig överlämnad utredning rörande behovet av vårdplatser för svårskötta obildbara sinnesslöa — antalet sinnesslöa av sistnämnda kategori är så stort, att för ett tillfredsställande omhändertagande av desamma i allt fall torde erfordras omfattande särskilda åtgärder. Jag är icke beredd att ingå på närmare prövning av denna vårdfråga men anser mig redan nu böra framhålla, att andra möjligheter för frågans lösning än ett ingripande från statens sida knappast torde kunna tänkas; även beträffande denna grupp av abnorma kan staten redan genom gällande sinnessjukstadga sägas hava godkänt denna princip. Beträffande sättet för ett effektivt ordnande av denna vård torde det ligga närmast till hands att tänka sig användande för ändamålet av ett eller flera kasernetablissemment. Vid de preliminära överbäganden, som jag i samråd med chefen för försvarsdepartementet och kasernkommittén ägnat förevarande spörsmål, har jag härvid funnit det av Svea ingenjörkårs fästningsingenjörkompani för närvarande disponerade etablissemmentet å Vaxön böra i första hand ifrågakomma, därest detta etablissemment — såsom möjligen torde kunna bliva fallet — bliver ledigt. Det har vidare preliminärt ifrågasatts att anordna ytterligare vårdplatser för ifrågavarande kategori inom det invid Lund belägna kasernetablissemment, vilket icke blivit färdigställt för sitt ursprungliga ändamål.

Av vad nu antytts rörande det stora behovet av platser för svårskötta obildbara sinnesslöa torde framgå, att det antal vårdplatser för nämnda sinnesslöa, som enligt Petréns förslag till en början skulle kunna ställas till förfogande å Örebroanstalten, icke kan anses vara av större betydelse för tillgodoseende av platsbehovet för ifrågavarande abnormkategori. Vid sådant förhållande och med hänsyn till nyss anförda omständigheter med avseende å vårdbehovet för kvinnliga imbecilla har jag ansett mig böra förorda, att Örebroanstalten redan från början i sin helhet reserveras för imbecilla.

I enlighet med det anförda tillstyrker jag således, att för manliga asociala imbecilla anordnas dels en sluten anstalt i Västmanlands trängkårs hittillsvarande kasernetablissemment i Sala, dels ock en sluten avdelning i en av de till Västgöta regementes hittillsvarande etablissemment i Vänersborg hörande kasernbyggnaderna samt att för kvinnliga asociala imbecilla anordnas en sluten anstalt i Svea trängkårs hittillsvarande kasernetablissemment i Örebro. Av förut meddelade sifferuppgifter framgår, att ett bifall till detta förslag skulle medföra möjlighet till frigörande av de hospitalsplatser, som för närvarande äro upptagna av imbecilla. Härigenom skulle för den egentliga sinnessjukvården vinnas icke mindre än omkring 400 platser.

I fråga om *organisationen av de föreslagna slutna anstalterna* för asociala imbecilla delar jag den utav den sakkunnige uttalade och av medicinalstyrelsen biträdda uppfattningen att, särskilt när det här gäller sådana sinnesslöa, som redan enligt gällande sinnessjukstadga äro berättigade till inträde å hospitalen och i viss utsträckning för närvarande vårdas där, anstalterna lämpligen böra organiseras i huvudsak på sätt gäller beträffande hospital och asyler. Detta bör tydligen utan vidare bliva fallet beträffande den ifrågasatta slutna avdelningen för imbecilla i Vänersborg, vilken naturligen bör lyda under gemensam förvaltning med den föreslagna nya anstalten för sinnessjuka i nämnda stad och betraktas som en till sistnämnda anstalt hörande särskild avdelning. Men även i fråga om de båda anstalterna i Sala och Örebro synes mig den sålunda föreslagna organisationen mest ändamålsenlig. För densamma synes mig, utöver nyss angivna skäl, tala även den omständigheten att, såsom den sakkunnige i sitt betänkande framhållit, en fullt skarp gräns mellan statens sinnessjukvård och dess sinnesslövärd icke lär kunna uppdragas.

Enligt min mening torde alltså beträffande anstalterna för imbecilla böra i tillämpliga delar gälla bestämmelserna i sinnessjukstadgan eller i den lagstiftning rörande sinnessjukvården, som kan komma att genomföras i anledning av nu föreliggande eller under utarbetning varande förslag i detta ämne. Härav följer bland annat, att anstalterna böra stå under medicinalstyrelsens överinseende. De närmare bestämmelser i organisatoriskt hänseende och i övrigt, vilka kunna befinnas erforderliga för anstalterna i fråga, torde böra i sinom tid meddelas av Kungl. Maj:t efter medicinalstyrelsens hörande eller måhända i vissa avseenden av sistnämnda styrelse direkt.

Vad den sakkunnige föreslagit rörande *intagning av imbecilla, som tillika äro behäftade med annan abnormitet, lyte eller sjukdom*, föranleder icke eriuran från min sida. Det är visserligen att märka, att detta förslag i ett avseende innebär en avvikelse från den eljest förordade regeln, att å ifrågasvarande anstalter endast skulle intagas sådana abnormala, som redan enligt nuvarande bestämmelser äro berättigade till inträde å hospital och att alltså någon principiell utvidgning av statens vårdåtaganden icke skulle äga rum. Jag syftar härvid på det av den sakkunnige framställda förslaget, att imbecilla, som

lida av smittsam sjukdom, skulle intagas å anstalterna i fråga, oavsett om de visat asociala tendenser eller ej. Denna avvikelse är emellertid i och för sig av så liten praktisk betydelse, att den enligt min mening icke bör utgöra hinder för bifall till förslaget. Ett särskilt skäl att på denna punkt biträda den sakkunniges uppfattning synes mig ligga däri, att imbecilla av denna kategori enligt gällande bestämmelser icke få vårdas å statsunderstödda sinnesslöanstalter, samt att det av denna anledning lärer böra ankomma på staten att ombesörja deras vård. Jag vill i detta sammanhang framhålla att då, såsom Petréns även antytt, gränserna mellan asociala imbecilla och närstående grupper — såsom t. ex. å ena sidan vissa sinnessjuka av asocial typ och å andra sidan en del svårskötta obildbara sinnesslöa — ofta kunna vara tämligen flytande, en mera sträng avgränsning av den grupp, som bör intagas å anstalterna i fråga, icke alltid torde vara möjlig. Det lärer således stundom kunna finnas tjänligt att å de föreslagna anstalterna för imbecilla intaga en eller annan sinnessjuk eller obildbar sinnesslö, liksom det å andra sidan i några fall kan tänkas visa sig lämpligt eller nödvändigt att låta imbecilla fortfarande vårdas å hospital, t. ex. när fråga är om sådana personer, vilka kräva vård i s. k. säkerhetspaviljong. En viss handlingsfrihet i nu berörda hänseenden torde vara önskvärd bland annat ur vård- och behandlingssynpunkt och synes alltså böra tillkomma medicinalstyrelsen.

Beträffande *sättet för bestridande av statens kostnader* för anstalternas verksamhet delar jag den sakkunniges av medicinalstyrelsen biträdda uppfattning, att dessa kostnader lämpligen böra, i den mån de icke täckas av vårdavgifter m. m., utgå från femte huvudtitelns ordinarie förslagsanslag till hospital och asyler. Likaledes finner jag lämpligt, att personalen vid anstalterna i avlönings- och anställningshänseende få anses tillhöra befattningshavare vid hospital och asyler. Särskilt beslut angående det civila avlöningsreglementets tillämpning å förevarande personal jämte därmed sammanhängande förhållanden skulle under denna förutsättning icke erfordras. I nu berörda avseenden torde emellertid något medgivande av riksdagen för närvarande ej böra äskas, utan därmed synes lämpligen böra anstå, in- till dess arbetena med anstalternas iordningställande nalkas sin fullbordan.

I de hänseenden, beträffande vilka jag ej här särskilt yttrat mig, har jag icke någon väsentlig anmärkning att framställa mot den sakkunniges i betänkandet framlagda förslag, så vitt avser ordnandet av vården av asociala imbecilla. Jag anser alltså, att förslaget, med vissa av mig i det föregående antydda mindre modifikationer, bör läggas till grund för statens åtgärder för ordnande av denna del av sinnesslövrården.

Omändring av Västmanlands trängkårs kasernetablissemment i Sala till anstalt för manliga asociala imbecilla.

Kasernkommittén har med skrivelse den 9 juli 1927 framlagt förslag rörande omändring av Västmanlands trängkårs hittillsvarande kasernetablissemment i Sala till anstalt för manliga asociala imbecilla m. m.

Kommittén har därvid till en början erinrat, att enligt 1925 års beslut i försvarsfrågan nämnda trängkår efter den nya härorganisationens genomförande skulle sammanslås med trängkåren i Skövde samt att till Sala icke skulle förläggas något annat truppförband, i följd varav det därstädes belägna kasernetablissemmentet komme att bli ledigt. Kommittén har vidare inledningsvis lämnat en *översikt rörande kasernetablissemmentet i Sala* samt de *markområden*, som ställts till trängkårens disposition. Denna översikt finnes delvis återgiven å sid. 77 och 78 i statsrådsprotokollet.

Efter en undersökning rörande den lämpligaste användningen av kasernetablissemmentet i Sala har kommittén funnit sig böra tillstyrka, att en anstalt för vård av till mera vuxen ålder komna asociala sinnesslöa anordnas därstädes, och har kommittén framlagt en fullständig plan till omändring av kasernetablissemmentet för det nya ändamålet jämte specificerade kostnadsförslag till samtliga om- och tillbyggnadsarbeten.

De inom kasernetablissemmentet i Sala nu befintliga byggnader, som enligt det sålunda föreliggande förslaget omedelbart skulle komma till användning för den ifrågasatta anstaltens ändamål, äro följande (inom parentes angivas vederbörande byggnaders benämning å de uppgjorda ritningarna för etablissemmentets omändring):

kasernbyggnaden, vilken efter tillbyggnad med två flyglar skulle användas som egentlig anstaltsbyggnad (*sjukvårdspaviljong*),

sjukhusbyggnaden, föreslagen till öppen-dörr-paviljong för vissa lugna och lättskötta patienter (*öppen-dörr-paviljong*),

kanslihuset, avsett till förvaltningsbyggnad med läkarexpeditioner och sysslomanskontor samt vissa personalbostäder (*förvaltningsbyggnad*),

matinrättningen, avsedd till köks- och ångpannehus, innehållande jämväl vissa personalbostäder (*köksbyggnad*),

hageriet, avsett att fortfarande användas till samma ändamål,

badhuset, vilket efter tillbyggnad skulle apteras till tvättinrättning, innehållande jämväl vissa personalbostäder (*tvättbyggnad*); den invid byggnaden liggande *proviantboden* skulle användas till kökskällare,

markenteriet, avsett till matsalar för personal samt festsal för patienterna ävensom vissa personalbostäder (*matsals- och personalbyggnad*),

smedjan med *verkstadshus*, avsedd att fortfarande användas för nuvarande ändamål,

garagebyggnaden, likaledes avsedd att fortfarande användas för samma ändamål,

förrättarbostaden, i vilken skulle inrymmas personalbostäder, *trängkårens chefsbostad vid Väsby kungsgård*, föreslagen till bostad för överläkaren vid anstalten, samt

gamla mangårdsbyggnaden vid Väsby kungsgård, avsedd till personalbostäder.

För anstaltens behov skulle vidare uppföras en ny *portvaktsstuga*.

För *förslaget*s innehåll rörande de särskilda byggnaderna m. m. har professor Petrén i sitt förberörda betänkande lämnat en redogörelse, av vilken här endast torde behöva återgivas följande:

Den stora anstaltsbyggnaden (*sjukvårdspaviljongen*) får åtta olika avdelningar, nämligen två i en var av den nuvarande kasernbyggnadens tre våningar samt en i vardera av de två flyglar, som skulle tillbyggas. De två sistnämnda avdelningarna äro avsedda för oroliga och opålitliga patienter, som nattetid behöva ligga i enkelrum. En var av de sex avdelningarna i själva kasernbyggnaden innehåller tre stora sovsalar, var och en med 12 sovplatser (i en sovsal dock endast 10 platser), ett förrådsrum, en stor matsal och ett dagrum, vartill användes den breda korridoren. Dessutom finnes ett för de båda avdelningarna i varje våning gemensamt serverings- och diskrum, upptagande byggnadens mittersta utrymmen.

Vissa bilokaler, tillhörande avdelningarna i själva kasernbyggnaden, hava förlagts till flygelbyggnaderna i deras närmast själva kasernbyggnaden belägna del. Här finnes vidare i ena flygeln i varje våning ett patientrum med 4 sovplatser samt i andra flygeln i vardera av de två övre våningarna likaledes ett mindre sovrum (för 3 patienter).

I övrigt upptages vardera flygelbyggnaden, som redan nämnts, av en avdelning för mera opålitliga eller oroliga patienter. För dessa finnes dagrum ävensom särskild matsal å nedre våningen, vilken dessutom innehåller diverse bilokaler, förrådsrum och ett större badrum med plats för tre badkar, avsett att vid behov kunna användas för långbad, samt 4 enkelrum. Dessa enkelrum äro avsedda för sådana oroliga patienter, vilka på dagen eventuellt behöva hållas isolerade och vilka här kunna få tillsyn av den i våningen i fråga tjänstgörande personalen. De hava emellertid ett sådant läge, att de även med fördel kunna användas för den närbelägna avdelningen i själva kasernbyggnaden, därest bland dess patienter skulle finnas några mera ömtåliga, som behöva särskilt sovrum.

Antalet platser i kasernbyggnaden med tillbyggda flyglar skulle enligt detta förslag bliva 302, därav 74 enkelrum, alltså cirka 25 % av platsantalet. Anstaltens totala platsantal kommer emellertid att uppgå till 323, enär 21 platser skulle tillkomma i det nuvarande sjukhuset, som föreslås till *öppendörr-paviljong* för de pålitligaste patienterna.

Vad kanslihuset (*förvaltningsbyggnaden*) beträffar, skulle i våningen en trappa upp anordnas direktionsrum, läkarexpeditioner och sysslomanskontor, varjämte här blir ett reservrum. I övrigt skulle byggnaden användas till bostäder och expeditjonslokaler m. m. I marketeribyggnaden (*matsal- och personalbyggnaden*) skulle i nedre våningen anordnas matsalar för de olika personalgrupperna samt i de andra båda våningarna bostäder för kvinnlig ekonomipersonal samt en samlingssal. Vidare anordnas några bostäder i *köksbyggnadens* och *tvättbyggnadens* vindsvåningar.

Den nya *portvaktsstuga*, som anstalten skulle erhålla, uppföres i två våningar. I den nedre våningen anordnas portvaktsrum och bostad för portvakt samt i den övre en bostadslägenhet, avsedd för befallningsman.

I den till etablissemnetet hörande *förvältarbostaden* inredas bostadslägenheter och bostadsrum.

I mangårdsbyggnaden vid Väsby kungsgård inredas bostadslägenheter för gift skötarpersonal.

De byggnader, som enligt förslaget skulle stå till förfogande, lämna icke tillgång till bostäder för all personal, som beräknas erforderlig. Det beräknas, att hantverkare och en del skötare få hyra bostad i staden.

Såsom av denna redogörelse framgår, skulle enligt förslaget vårdplatser inom etablissemnet kunna anordnas för 323 patienter, därav 21 i en särskild öppen-dörr-paviljong.

Kostnaderna för att aptera etablissemnet till sinnesslöanstalt hava av kasernkommittén beräknats uppgå till 1,560,500 kronor. Följande tablå utvisar närmare, huru de av kommittén uppskattade kostnaderna fördela sig å de olika arbetena.

	Kronor
Nybyggnadsarbeten.....	535,724
Ombyggnadsarbeten	400,350
Rörledningsarbeten, elektriska installationer samt yttre vatten- och avloppsledningar.....	491,500
Anordnande av promenadgårdar och stängsel.....	32,700
Ritningar, kontroll och oförutsedda utgifter.....	100,226
Summa kronor	1,560,500

Fördelade på de särskilda byggnaderna och anläggningarna te sig ifrågasvarande kostnadsbelopp på följande sätt:

	Kronor
Sjukvårdspaviljongen.....	908,524
Öppen-dörr-paviljongen.....	14,950
Förvaltningsbyggnaden.....	78,300
Köksbyggnaden (tillika ångpannehus).....	229,300
Tvättbyggnaden.....	95,800
Matsals- och personalbyggnaden.....	17,100
Portvaksstugan.....	31,800
Bageribyggnaden.....	1,100
Verkstadsbyggnaden.....	1,100
Smedjan.....	200
Proviantboden.....	500
Bostad för trädgårdsmästare m. fl. (hittillsvarande förvaltarbostaden).....	400
Garagebyggnaden.....	500
Överläkarbostaden vid Väsby kungsgård.....	8,000
Personalhus vid Väsby kungsgård.....	2,000
Kulvert.....	3,000
Yttre vatten- och avloppsledning.....	35,000
Promenadgårdar.....	32,700
Oförutsedda utgifter, ritningar och kontroll.....	100,226
Summa kronor	1,560,500

Kostnaden för varje vårdplats skulle med beräkning av 323 platser komma att belöpa sig till 4,831 kronor. Under hänvisning till denna kostnadssiffra har kasernkommittén framhållit, att vid nybyggnad av hospital utgiften för varje ny vårdplats i genomsnitt under senaste åren beräknats till omkring 8,000 kronor. Genom att taga ifrågasvarande kasernetablissemnet i

anspråk för sinnesslövärderna skulle således, har kommittén yttrat, ett stort antal nya vårdplatser kunna komma till stånd för en kostnad, som väsentligt understege utgifterna för upprättande av en ny anstalt av här ifrågasatt slag.

Genom remiss den 14 september 1927 har medicinalstyrelsen anbefallts att, efter byggnadsstyrelsens hörande, avgiva utlåtande över kasernkommitténs ifrågavarande förslag. I anledning härav har medicinalstyrelsen från byggnadsstyrelsen fått mottaga ett den 13 oktober 1927 dagtecknat yttrande, som avgivits efter förhandlingar med medicinalstyrelsen.

Sedan byggnadsstyrelsens ifrågavarande utlåtande avgivits, har Kungl. Maj:t genom beslut den 22 oktober 1927 anbefallt 1927 års besparingsnämnd att avgiva utlåtande över kasernkommitténs förslag. Samtidigt föreskrevs, att med avgivandet av medicinalstyrelsens utlåtande i ärendet skulle anstå, intill dess besparingsnämnden yttrat sig.

Den 7 november 1927 avgav besparingsnämnden utlåtande i ärendet — i huvudsak återgivet å sid. 87—92 i statsrådsprotokollet — och föreslog därvid dels en tätare beläggning i anstalten, varigenom totala platsantalet skulle ökas till 419, dels ock åtskilliga åtgärder för nedbringande av kostnaderna för anstaltens anordnande.

De av nämnden beräknade besparingarna äro:

	Kronor
å sjukvårdspaviljongen	97,200
» förvaltningsbyggnaden	14,300
» matsals- och personalbyggnaden	10,000
» tvättbyggnaden	95,800
» bageriet	1,100
» öppen-dörr-paviljongen	10,000
» portvaktstugan	12,300
» köksbyggnaden	50,000
	Summa kronor 290,700

Nämnden har vidare ansett kostnadsberäkningen i allmänhet för byggnadsarbeten och ledningar kunna nedsättas med 100,822 kronor samt på grund av förut angivna kostnadsminskningar funnit det till oförutsedda utgifter avsedda beloppet kunna reduceras med 18,978 kronor.

Den sammanlagda kostnadsminskningen i förhållande till kasernkommitténs förslag har alltså av nämnden beräknats till 410,500 kronor, varigenom totalkostnaden för anstaltens inrättande skulle bli 1,150,000 kronor. Med av nämnden beräknat platsantal av 419 skulle kostnaden per patient bli omkring 2,745 kronor.

Sedan besparingsnämndens utlåtande blivit överlämnat till medicinalstyrelsen för att tagas i övervägande vid fullgörande av styrelsens uppdrag att inkomma med utlåtande över kasernkommitténs förslag, har medicinalstyrelsen den 19 november 1927 avgivit utlåtande i ärendet. Beträffande innehållet av detta utlåtande torde få hänvisas till sid. 92—95 i statsrådsprotokollet.

Sedan sålunda i statsrådsprotokollet lämnats en redogörelse för framlagda förslag och yttranden rörande kasernetablissemmentets omändring, har departementschefen redogjort för en efter samråd med hörda myndigheter och sakkunnigberedningar inom socialdepartementet verkställd överarbetning av kasernkommitténs förslag. I den mån det nya förslaget, som framgått ur överarbetningen, innebär ändringar i förhållande till vad kasernkommittén ifrågasatt, har förslaget åskådliggjorts å av ingenjören Cederström den 20 december 1927 upprättade nya ritningar, betecknade såsom alternativ II. Departementschefens redogörelse för det sålunda föreliggande förslaget innehåller, bland annat, följande:

»Med avseende å *sjukvårdspaviljongen* har först mött frågan om *beläggningen i den nuvarande kasernbyggnaden*. Beträffande de logement i denna byggnad, som enligt kasernkommitténs förslag skulle användas till *sovsalar* för högst 12 patienter i varje rum, har jag efter samråd med olika vederbörande ansett mig kunna beräkna platsantalet i enlighet med de siffror, som av medicinalstyrelsen i dess utlåtande antytts såsom eventuell maximibeläggning, d. v. s., beträffande varje särskild våning, 11 patienter i den sovsal, som av kommittén beräknats för 10 personer, 13 patienter i en av de för 12 beräknade sovsalarna samt 14 patienter i var och en av de fyra övriga, för 12 patienter avsedda salarna. I vidare mån än nu sagts har jag med hänsyn till vad medicinalstyrelsen anført funnit mig icke böra tillstyrka besparingsnämndens förslag.

Med den beläggning av sovsalarna, som nu förordats, skulle vinnas en platsökning av 10 för varje våning eller tillhopa 30 platser för hela den nuvarande kasernbyggnaden.

Vad därefter angår de av kasernkommittén föreslagna *dagrummen och matrummen* hava, såsom byggnadsstyrelsen föreslagit, dagrummen ansetts böra förläggas till de mot söder vettande logement, vilka av kommittén ifrågasatts såsom matrum, medan i stället kasernkorridorerna, vilka av kommittén föreslagits till daglokaler, skulle komma till användning såsom matrum. I avseende å nyssnämnda logement har jag haft under övervägande att i enlighet med besparingsnämndens förslag tillstyrka, att i varje våning ett av desamma skulle tagas i anspråk till sovsal. Med hänsyn till vad Petrén och medicinalstyrelsen anført angående beskaffenheten av de patienter, för vilka anstalten avses, har jag dock icke ansett tillrådligt att för *hela* kasernbyggnaden tillstyrka en sådan anordning, enär densamma skulle medföra en alltför kraftig minskning av dagutrymmet och alltså kunde väntas avsevärt försvåra anstaltens drift. Enligt vad jag inhämtat, torde man emellertid kunna räkna med förekomsten av även under dagen sängliggande patienter i sådan utsträckning, att en dylik beläggning kan tänkas genomförd i *en* av byggnadens våningar. Härför skulle då avses bottenvåningen, vilken enligt kasernkommitténs förslag på ena gaveln utrustats med en mindre övervakningsavdelning. I enlighet härmed är det nu avsedda förslaget upprättat.

Genom sist ifrågasatta anordning skulle vinnas en ytterligare platsökning i förhållande till kasernkommitténs förslag av 14 platser.

Beträffande de föreslagna *flygelbyggnaderna* har till en början, i enlighet med vad byggnadsstyrelsen och medicinalstyrelsen föreslagit, de å nedre botten upptagna dag- och matrummen förlagts i omedelbar anslutning till varandra, varigenom ett bättre utnyttjande av dagutrymmet skulle möjliggöras. Vidare hava i vardera av den ena flygelbyggnadens andra och tredje våningar ansetts böra — liksom skett i kasernkommitténs förslag rörande omändring av trängkårens kasernetablissemment i Örebro — inläggas en vaksal. Vardera av dessa salar avses för 8 patienter och anordnas med direkt förbindelse till tre intill densamma liggande enkelrum.

I enlighet med vad nu angivits skulle ökningen av platsantalet å salarna i sjukvårdspaviljongen uppgå till (30 + 14 + 16) 60. Sammanlagda antalet salsplatser i nämnda byggnad, vilket enligt kommitténs förslag uppgår till 228, skulle alltså ökas till 288. Läggas härtil de i öppen-dörr-paviljongen beräknade 21 platserna — i fråga om vilka någon ändring varken i de avgivna yttrandena eller vid överarbetningen ifrågasatts — skulle alltså totala antalet *platser i samrum* komma att uppgå till 309. Motsvarande platsantal har enligt besparingsnämndens förslag beräknats till 344.

Beträffande sjukvårdspaviljongens flyglar har vidare, i syfte att ernå kostnadsminskning, vid förslagets överarbetning eftersträfvats en minskning av byggnadskroppen. Sålunda har föreslagits en inknappning av flygelbredden med 30 cm., vilket medfört en minskning av enkelrummens längd med 10 cm. eller från 3.60 enligt kasernkommitténs förslag till 3.50 meter. Enkelrummens bredd har vidare minskats till 2 meter. Golvytan i varje enkelrum skulle således komma att uppgå till 7 kvadratmeter. Vidare hava en del i kasernkommitténs förslag upptagna bilokaler slopats. Sålunda hava sköljrummen i andra och tredje våningarna borttagits. Vad angår de i nämnda våningar inlagda badrummen, hava dessa ansetts icke kunna undvaras i den flygel, som skulle erhålla vaksalar. I den andra flygeln har däremot badrummet borttagits i våningen 1 trappa upp men bibehållits i våningen 2 trappor upp.

Nu angivna åtgärder hava lett till en minskning av flygelbyggnadernas längd med 3.10 meter. Så stor minskning därav som besparingsnämnden ifrågasatt har visat sig icke kunna genomföras, enär en sådan åtgärd — då rummens dimensioner ej lämpligen kunna ytterligare nedbringas — skulle medföra, att antalet enkelrum måste minskas, varigenom det bleve alltför litet i förhållande till platsantalet i övrigt. I detta avseende är bland annat att märka, att de nyss omförmälda vaksalarna komma att taga i anspråk en del utrymme, som i kommitténs förslag avsetts för enkelrum. Antalet enkelrum skulle dock enligt det föreliggande förslaget, främst tack vare minskningen av rumsbredden, komma att ökas från av kasernkommittén föreslagna 74 till 79. En minskning av flyglarnas längd utöver vad nyss angivits skulle medföra slopande av minst 12 enkelrum och alltså nedbringa antalet dylika rum till 67 eller mindre än 20 % av anstaltens övriga platsantal. Med hänsyn till patientmaterialets beskaffenhet har jag icke ansett mig kunna tillstyrka en sådan minskning, vilken skulle medföra en avsevärd sänkning av anstaltens kapacitet.

Slutligen har våningshöjden i flyglarnas båda övre våningar i enlighet med byggnadsstyrelsens och besparingsnämndens förslag ansetts kunna sänkas till 3 meter.

Genom nu angivna och i övrigt föreslagna ändringar i kommitténs förslag i avseende å förevarande byggnad har beräknats uppkomma en besparing av 64,524 kronor.

I fråga om *öppen-dörr-paviljongen* innebär det av mig förordade förslaget huvudsakligen vissa smärre förenklingar av kommittéförslaget i anslutning till vad besparingsnämnden ifrågasatt. Härigenom samt genom förutsatt minskning av reparationsarbetenas omfattning, särskilt i fråga om målning, har beräknats en besparing av 7,850 kronor. Någon ändring i det av kasernkommittén beräknade platsantalet i byggnaden föreslås icke.

Enligt de av mig i det föregående angivna siffrorna skulle *anstaltens totala platsantal* komma att uppgå till (309 + 79) 388. Med hänsyn till behovet av vissa reservplatser för nödiga omgrupperingar av patienter m. m. synes normalbeläggningen emellertid icke böra fastställas högre än till 380, vilket i förhållande till kasernkommitténs förslag innebär en ökning med 57 platser.

Beträffande *förvaltningsbyggnaden* har någon större bostadslägenhet för underläkare ansetts icke behöva upptagas i förslaget. Vid sådant förhållande har bostad för sysslomannen föreslagits att anordnas i våningen 2 trappor upp. I övrigt skulle vid omändringen av förevarande byggnad iakttagas en del förenklingar i viss anslutning till besparingsnämndens förslag. Det i våningen 1 trappa upp föreslagna direktionsrummet har ansetts icke kunna undvaras, särskilt som detta rum torde erfordras jämväl såsom arkiv och biblioteksrum.

Besparingarna å förevarande byggnad hava beräknats uppgå till 2,326 kronor.

Vad angår *anordningar för utförande av tvätt* för anstalten har besparingsnämnden på anförda skäl ansett den av kasernkommittén föreslagna ombyggnaden av nuvarande badhuset till tvättbyggnad icke böra komma till utförande. I stället har nämnden ifrågasatt, att tvätt för anstaltens räkning skulle utföras vid Uppsala hospital och asyl samt att badhuset skulle i oförändrat skick bibehållas för sitt nuvarande ändamål, varigenom jämväl skulle vinnas, att vissa utav kommittén ifrågasatta badrumsanordningar i andra byggnader bleve obehövlige. Gentemot denna uppfattning har medicinalstyrelsen framhållit, att nämndens förslag icke syntes kunna genomföras utan utvidgning av tvättrinrättningen vid Uppsala hospital och asyl samt att det under alla förhållanden vore fördelaktigt att hava tillgång till egen tvättrinrättning vid anstalten. På grund härav har medicinalstyrelsen bestämt avstyrkt besparingsnämndens förslag.

Med hänsyn till vad i denna fråga förekommit finner jag mig icke beredd att nu taga ståndpunkt till spörsmålet om lämpligaste sättet för lösande av tvättfrågan för anstalten. På denna punkt synes mig därför närmare utredning böra äga rum, varvid torde böra beaktas å ena sidan angelägenheten av att

tvättfrågan löses på ett ur ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt och å andra sidan önskvärldheten av att anstaltens drift ej onödigtvis försvåras. Jag har för avsikt att vidtaga åtgärder för att utredningen av denna fråga må kunna slutföras i sådan tid, att förslag i ämnet kan framläggas för 1929 års riksdag i samband med äskande av anslag till hospitalsbyggnadsarbeten för budgetåret 1929—1930. I avvaktan på utredningen torde tills vidare böra anstå med utförandet av vissa badrumsanläggningar, vilka av kasernkommittén föreslagits i sjukvårdspaviljongens samt köksbyggnadens källarvåningar men som enligt besparingsnämndens förslag skulle kunna undvaras, enär det nuvarande badhuset enligt nämndens förslag skulle kunna fortfarande användas för sitt hittillsvarande ändamål; därest så erfordras kunna emellertid dessa anläggningar senare utföras, enär utrymmet icke skulle avses för andra behov.

I anledning av vad nu föreslagits torde i kostnadsberäkningen för närvarande böra uteslutas det för tvättbyggnaden beräknade beloppet av 95,800 kronor. Det bör givetvis fasthållas, att uteslutandet av detta belopp icke innebär en verklig besparing, därest det framdeles skulle visa sig, att tvättfrågan lämpligen bör lösas i huvudsak enligt kasernkommitténs förslag eller på annat sätt, som medför lika hög anläggningskostnad.

Beträffande *köksbyggnaden* hava under den verkställda överarbetningen av kasernkommitténs förslag övervägts möjligheterna att, i överensstämmelse med vad besparingsnämnden ifrågasatt eller på annat sätt, genom en avsevärd minskning och förenkling av förrådsrum och övriga bilokaler till köket nedbringa kostnaderna. En lösning i sådan riktning skulle emellertid vara mindre lämplig med hänsyn till en rationell organisation av köksarbetet och alltså försvåra en ekonomisk drift. I stället har därför utarbetats ett förslag, vilket innefattar i stort sett samma utrymmen som de i kasernkommitténs förslag upptagna men vilket skulle medföra mindre kostnad. Den av kommittén föreslagna tillbyggnaden skulle nämligen undvikas genom att, i viss anslutning till besparingsnämndens förslag, en del av den invid köksbyggnaden nu befintliga stora mathallen skulle tagas i anspråk, ehuru med ett bättre tillgodoseende av behovet av förrådslokaler än i nämndens förslag skett. Källare skulle förläggas under mathallen, vilket torde ställa sig billigare än att, såsom i kommittéförslaget avsetts, utgräva källare under själva köksbyggnaden samt den ifrågasatta tillbyggnaden därav.

Det sålunda angivna förslaget har beräknats medföra en kostnadsminskning av 13,700 kronor.

Jag har ansett särskilt *bageri* vid anstalten åtminstone för närvarande ej böra anordnas. I likhet med besparingsnämnden förutsätter jag, att bröd för anstaltens räkning antingen bakas vid annat hospital eller ock inköpes. Därest det längre fram skulle visa sig lämpligt att anordna bagerilokaler inom anstalten, torde möjlighet härtill kunna beredas i någon av de befintliga byggnaderna. För närvarande synes en besparing av 1,100 kronor böra beräknas.

I fråga om *matsals- och personalbyggnaden* har jag ansett mig böra tillmötesgå de av byggnadsstyrelsen framställda och av medicinalstyrelsen biträdde önskemålen om åstadkommande av bättre entré- och kapprumsförhållanden samt om bättre tillgodoseende av behovet utav samlingslokaler för personalen. I övrigt hava rörande denna byggnad iakttagits vissa smärre förändringar, avsedda att i någon mån nedbringa kostnaderna. — — —

Besparingen å matsals- och personalbyggnaden har beräknats uppgå till 1,000 kronor.

Beträffande de delar av det föreliggande förslaget, som jag ej här särskilt berört, torde någon redogörelse icke vara erforderlig. Jag hänvisar härutinnan till förenämnda, omarbetade ritningar jämte därtill hörande handlingar.

Här vill jag blott nämna, att det förslag, vartill ifrågavarande överarbetning sålunda lett, i huvudsak ansetts kunna godtagas av de i arbetet deltagande representanterna för ämbetsverken, kasernkommittén och besparingsnämnden. Jag vill dock härvid tillägga, att från medicinskt håll uttalats vissa betänkligheter mot förslaget att belägga det ena dagrummet i kasernbyggnadens bottenvåning.

Vad angår kostnaderna för etablissemangets omändring, uppgå, med de av kasernkommittén tillämpade grundpriserna, i det föregående angivna *besparingar eller kostnadsminskningar å de olika byggnaderna* till följande belopp:

	Kronor
Sjukvårdspaviljongen	64,524
Öppen-dörr-paviljongen	7,850
Förvaltningsbyggnaden	2,326
Tvättbyggnaden	95,800
Köksbyggnaden	13,700
Bageriet	1,100
Matsals- och personalbyggnaden	1,000
	Summa kronor 186,300

Vidare har den i kommitténs förslag upptagna posten till *öföretsedda utgifter, ritningar och kontroll* ansetts böra minskas med ett belopp, ungefär proportionellt mot den förut beräknade besparingen i förhållande till kommitténs kostnadsberäkning, eller med cirka 10,000 kronor. För avjämning av totalkostnaden för anstaltens omändring synes likväl detta belopp böra jämkas till 10,200 kronor.

Beträffande *kostnadsberäkningen i allmänhet* torde därjämte, i anslutning till vad byggnadsstyrelsen och besparingsnämnden i detta hänseende yttrat, kunna beräknas en minskning, motsvarande omkring 10 % å ackord och arbetslöner för byggnadsarbeten samt 5 % å kostnader för värme- och vattenledningar. I avrundat tal synes detta belopp kunna upptagas till 100,000 kronor. Vid denna beräkning har förutsatts, att reparations- och förbättringsarbeten i allmänhet, såsom målning m. m., skola företagas endast i den utsträckning, som kan anses oundgängligen nödvändig, samt att i övrigt be-

fintliga anordningar vid etablissemnet i största möjliga utsträckning skola komma till användning för den nya anstaltens behov. Det avses sålunda icke, att anstalten efter omändringen skall komma att framstå som en helt ny anstalt, ehuru byggnaderna givetvis måste sättas i sådant skick, att de kunna tillfredsställande fylla sin nya uppgift. Vad angår kostnaderna bör vidare ihåggas, dels att viss del av dem motsvara arbeten, som, därest etablissemnet fortfarande skulle hava använts för militärt behov, inom kort blivit nödvändiga, dels att kostnaderna till stor del avse omläggning av värmeledningssystemet och vissa andra ledningsanordningar, som erfordras för en anstalt, där sjukvård skall kunna lämnas, och vilka i stor omfattning jämväl ur ekonomisk synpunkt, med hänsyn till anstaltens framtida driftkostnader, äro av betydelse. En mycket väsentlig del av kostnaderna kommer slutligen på den tillbyggnad av enkelrumsavdelningar, som — bland annat av ekonomiska skäl — ansetts mera lämplig att verkställa än eljest erforderliga omändringsarbeten.

I enlighet med vad nu anförts skulle kostnadsminskningen i förhållande till kasernkommitténs förslag utgöra sammanlagt (186,300 + 10,200 + 100,000) 296,500 kronor. Totalkostnaden för etablissemnets omändring skulle alltså, oaktat anstaltens kapacitet enligt det nu föreliggande förslaget beräknats väsentligt ökad, reduceras från av kasernkommittén uppskattade 1,560,500 kronor till 1,264,000 kronor. Härav blir följden, att kostnaden per vårdplats skulle avsevärt minskas, nämligen från 4,831 kronor enligt kasernkommitténs förslag till 3,326 kronor enligt det av mig förordade förslaget. Även om hänsyn toges till värdet av det nuvarande kasernetablissemnet — vilket värde av byggnadsstyrelsen uppskattats till omkring 650,000 kronor — skulle således kostnaden per plats avsevärt understiga vad som måste beräknas för uppförande av en ny anstalt av ifrågavarande slag.»

Omändring av Svea trängkårs kasernetablissemnet i Örebro till anstalt för kvinnliga asociala imbecilla.

Med skrivelse den 9 juli 1927 har kasernkommittén framlagt förslag jämväl rörande omändring av Svea trängkårs hittillsvarande kasernetablissemnet i Örebro till anstalt, avsedd huvudsakligen för kvinnliga asociala imbecilla m. m.

Kommittén har därvid till en början erinrat, att enligt 1925 års beslut i försvarsfrågan den till Örebro förlagda trängkåren skulle sammanslås med Östgöta trängkår till en trängkår, benämnd Svea trängkår, samt att sistnämnda kår jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 28 januari 1927 skulle förläggas i det av Östgöta trängkår förut disponerade kasernetablissemnet i Linköping. Det i Örebro belägna trängkårsstablissemnet komme i följd härav att bliva ledigt.

Efter verkställd undersökning angående ifrågavarande etablissemnets fram-

tida användning har kasernkommittén funnit sig böra tillstyrka, att en anstalt för kvinnliga asociala imbecilla måtte anordnas i etablissemnet.

På anmodan har ingenjören Cederström efter av kommittén lämnade anvisningar upprättat förslagsritningar, dagtecknade den 27 maj 1927, till kasernetablissemnets omändring till sinnesslöanstalt. Ritningarna ansluta sig i huvudsak till förslaget om Salakasernens inredande för liknande ändamål.

Sedan ritningarna till etablissemnets omändring för det nya ändamålet blivit fullbordade, har en fullständig plan med därtill hörande specificerade kostnadsförslag till samtliga ombyggnads- och tillbyggnadsarbeten upprättats.

De inom kasernetablissemnet nu befintliga byggnader, som enligt förslaget skulle omedelbart komma till användning för den ifrågasatta anstaltens ändamål, äro följande (inom parentes angivas i förekommande fall byggnadernas benämning å ritningarna):

kasernbyggnaden, vilken efter tillbyggnad med två flyglar skulle användas som anstaltsbyggnad (*sjukvårdspaviljongen*),

kanslihuset, avsett till förvaltningsbyggnad med läkarexpeditioner och sysslomanskontor samt vissa personalbostäder (*förvaltningsbyggnaden*),

matinrättningen, avsedd till köksbyggnad, innehållande jämväl vissa personalbostäder (*köks- och maskinhuset*),

bad- och tvätthus, avsett till tvättinrättning, innehållande jämväl vissa personalbostäder (*tvättbyggnaden*),

markententeriet, avsett till matsalar för personal samt festsal för patienterna ävensom vissa personalbostäder (*matsals- och personalbyggnaden*),

sjukhusbyggnaden, avsedd för vissa personalbostäder (*personalflygeln*),

en byggnad med *underofficersbostäder*, avsedd till sköterskebostäder (*sköterskebyggnaden*),

verkstadshus, vilket kan användas till verkstadsrum för personal samt eventuellt delvis även till arbetssalar för patienterna; till verkstadslokaler skulle vidare användas en *smedja*, samt

en *proviantbod* och en *garagebyggnad*.

Enligt förslaget skulle vidare vid anstalten uppföras en ny *portvaktstuga*.

För förslaget innehåll rörande de särskilda byggnaderna har professorn Petrén i sitt betänkande angående ordnandet av vården av asociala imbecilla lämnat en redogörelse. För denna redogörelses huvudsakliga innehåll har å sid. 113—115 i statsrådsprotokollet lämnats en översikt, av vilken här torde böra återgivas följande:

Den stora anstaltsbyggnaden (*sjukvårdspaviljongen*) får liksom vid Sala-anstalten åtta olika avdelningar, nämligen två i en var av den nuvarande kasernbyggnadens tre våningar samt en i vardera av de blivande flyglarna. De två sistnämnda avdelningarna äro avsedda för oroliga och opålitliga patienter, som nattetid behöva ligga i enkelrum. En var av de sex avdelningarna i själva kasernbyggnaden innehåller tre stora sovsalar, var och en med 12 sovplatser (i en sovsal dock endast 10 platser), ett förrådsrum, en stor matsal och ett dagrum, vartill föreslås den breda korridoren. Dess-

utom finnes ett för de båda avdelningarna i varje våning gemensamt serverings- och diskrum, upptagande byggnadens mittersta utrymmen.

De i flygelbyggnaderna föreslagna avdelningarna för mera opålitliga eller oroliga patienter äro, vad nedre våningen angår, anordnade på enahanda sätt, som av kommittén föreslagits beträffande Salaanstalten, med undantag endast därav, att antalet enkelrum vid Örebroanstalten är något större och utgör 6 i ena flygeln samt 7 i den andra.

Såsom förut omnämnts, har beträffande Salaanstalten den nuvarande sjukhusbyggnaden föreslagits till öppen-dörr-avdelning för de pålitligaste patienterna. Samma användning har icke föreslagits beträffande sjukhuset i Örebro. Detta beror på flera omständigheter. Framförallt har det ansetts vara vanskligt att anordna en öppen-dörr-avdelning för kvinnliga imbecilla av här ifrågavarande slag i en byggnad, vilken såsom sjukhusbyggnaden i Örebro är belägen alldeles invid en gata, må vara att området är inhägnat med ett järnstaket.

Trots att sålunda någon öppen-dörr-avdelning ej föreslagits, skulle emellertid på grund av det större antalet enkelrum samt det ökade sängutrymme, som vinnes genom vaksalarna, det totala platsantalet vid Örebroanstalten bliva detsamma som i Sala eller 323.

Den nuvarande sjukhusbyggnaden vid Örebro föreslås i stället till *bostäder* dels för en andre läkare, som skulle erhålla en större dubblett, dels för viss annan personal.

Vad kanslihuset (*förvaltningsbyggnaden*) beträffar, skulle i våningen en trappa upp vid denna anstalt liksom i Sala anordnas direktionsrum, läkar-expeditioner och sysslomanskontor, varjämte här skulle bliva ett reservrum. Våningen två trappor upp skulle användas till bostad för överläkaren, till vilkens lägenhet även skulle tagas ett rum i vindsvåningen. I byggnaden skulle vidare anordnas vissa övriga bostäder och expeditjonslokaler m. m.

Marketenterbyggnaden (*matsals- och personalbyggnaden*) skulle erhålla ungefär samma användning som motsvarande byggnad i Sala. I de båda övre våningarna anordnas dels en samlings-sal, dels bostäder för ekonomipersonal samt för 7 sköterskor. 36 sköterskor skulle även erhålla bostäder i den nuvarande underofficersbyggnaden (*sköterskebyggnaden*). Då härtill komma bostadsrum för 3 sköterskor i den nuvarande sjukhusbyggnaden och för 14 sköterskor på gavlarna av den stora anstaltsbyggnadens vindsvåning, skulle bostäder alltså bliva anordnade för sammanlagt ett 60-tal befattningshavare, tillhörande den kvinnliga vårdpersonalen. Vidare anordnas, liksom vid Salaanstalten, några bostäder i *Kölsbyggnadens* och *tvättbyggnadens* vindsvåningar. Antalet av dessa bostäder blir större vid Örebroanstalten.

Den nya *portvaktsstugan* skulle liksom vid Salaanstalten uppföras i två våningar. I den nedre våningen anordnas portvaktsrum och bostad för portvakten och i den övre en bostadslägenhet, avsedd för maskinmästaren.

Vid Örebroanstalten beräknas all personal, utom sysslomannen och två manliga ekonomister, erhålla bostäder å själva anstalten.

Såsom framgår av redogörelsen, skulle enligt förslaget antalet vårdplatser inom den blivande anstalten bliva 323 eller samma antal, som enligt kasernkommitténs förslag beräknats för Salaanstalten. Kommittén har emellertid framhållit, att, därest det framdeles skulle visa sig vara erforderligt att ytterligare utvidga anstalten, detta kunde ske, när det tillgängliga tomtområdet vore så stort, att vissa nybyggnader utan svårigheter skulle kunna verkställas. De förefintliga ekonomilokalerna syntes, har kommittén yttrat, utan förändringar kunna bibehållas, om en utökning av anstalten i framtiden skulle visa sig vara nödvändig.

Kostnaderna för att aptera etablissemnet till sinnesslöanstalt hava av kasernkommittén beräknats uppgå till 1,614,000 kronor.

Följande tablå utvisar närmare huru de beräknade kostnaderna fördela sig å de olika slagen av arbeten.

	Kronor
Nybyggnadsarbeten.....	582,692
Ombyggnadsarbeten	451,900
Rörledningsarbeten, elektrisk installation samt yttre vatten- och avloppsledningar.....	441,950
Anordnande av promenadgårdar och stängsel.....	32,700
Inhägnad	4,000
Ritningar, kontroll och oförutsedda utgifter.....	100,758
	Summa kronor 1,614,000

Fördelade på de särskilda byggnaderna och anläggningarna te sig kostnadsbeloppen på följande sätt:

	Kronor
Sjukvårdspaviljongen.....	925,392
Förvaltningsbyggnaden	78,600
Köks- och maskinhuset	253,550
Tvättbyggnaden.....	80,500
Matsals- och personalbyggnaden	16,100
Sköterskebyggnaden	50,950
Personalflygeln	18,100
Portvaktstugan.....	31,800
Smedjan	200
Verkstadshuset	1,100
Garagebyggnaden.....	550
Proviantboden	500
Bortrivning av avträdesbyggnad	200
Kulvert	4,000
Utvändiga gas-, vatten- och avloppsledningar	15,000
Promenadgårdar	32,700
Inhägnad	4,000
Oförutsedda utgifter, ritningar och kontroll.....	100,758
	Summa kronor 1,614,000

Utöver det här angivna kostnadsbeloppet å 1,614,000 kronor har alternativt beräknats ytterligare ett belopp av 34,000 kronor för anordnande av särskilda ledningar för avledande av dagvatten. Kommittén har härom anfört, att för närvarande stuprör icke funnes neddragna i etablissemnets avloppsledning samt att icke heller några brunnar funnes för avledande av dagvattnet, något som förorsakat stora olägenheter beträffande gårdsplanernas beskaffenhet. Då dagvattnet icke finge inledas i de vanliga avloppsledningarna, skulle härför erfordras ett särskilt avloppssystem, vilket även skulle inkopplas å stadens enbart för dagvatten avsedda avloppsnät. Medräknades kostnaden för ifrågavarande ledningar, skulle totalutgiften för kasernetablissemnets omändring enligt kommitténs beräkningar uppgå till 1,648,000 kronor.

Genom remiss den 14 september 1927 har medicinalstyrelsen anbefallt att, efter byggnadsstyrelsens hörande, avgiva utlåtande över kasernkommitténs här förevarande förslag. Medicinalstyrelsen har i anledning härav från *byggnadsstyrelsen* fått mottaga ett den 13 oktober 1927 dagtecknat yttrande, som avgivits efter förhandlingar med medicinalstyrelsen.

Efter det byggnadsstyrelsens utlåtande avgivits, har Kungl. Maj:t genom beslut den 22 oktober 1927 anbefallt *1927 års besparingsnämnd* att avgiva utlåtande över kasernkommitténs ifrågavarande ombyggnadsförslag. Samtidigt föreskrev Kungl. Maj:t, att med avgivande av medicinalstyrelsens utlåtande skulle anstå, intill dess nämnden yttrat sig.

I sitt den 11 november 1927 avgivna utlåtande har nämnden förordat vissa ändringar i det av kasernkommittén uppgjorda förslaget, vilka ändringar skulle medföra dels en höjning av anstaltens platsantal till 341, dels ock vissa besparingar. Beträffande nämndens förslag får utskottet hänvisa till sid. 118—122 i propositionen.

De av besparingsnämnden förordade besparingarna motsvara följande belopp:

	Kronor.
å sjukhusbyggnaden	262,000
» förvaltningsbyggnaden ..	12,800
» personalflygeln	8,100
» sköterskebyggnaden	17,800
» matsals- och personalbyggnaden ..	10,000
» tvättinrättningen	68,500
» kokinrättningen	50,000
» portvaksstugan	12,300
	Summa kronor 441,500

Nämnden har vidare ansett en minskning av anslagsbehovet kunna inträda av den anledningen, att kostnadsberäkningen i allmänhet för byggnadsarbeten och ledningar synts vara väl högt tilltagen, varjämte en i förhållande till förut angivna, av nämnden beräknade kostnadsminskningar bestämd nedläggning av posten till oförutsedda utgifter ansetts kunna vidtagas.

Den sammanlagda kostnadsminskningen för hela anstalten skulle enligt nämndens förslag uppgå till 558,000 kronor och totalkostnaden för anstaltens inrättande bliva 1,056,000 kronor. Med det av nämnden beräknade patientantalet av 341 skulle detta innebära en kostnad per vårdplats av 3,097 kronor.

Sedan besparingsnämndens yttrande överlämnats till medicinalstyrelsen för att tagas i övervägande vid avgivande av styrelsens utlåtande, har *medicinalstyrelsen* den 25 november 1927 yttrat sig i ärendet. Beträffande innehållet i detta utlåtande hänvisar utskottet till sid. 123—125 i propositionen.

Departementschefen har beträffande planen för kasernetablissemnets omändring först angivit sin ståndpunkt i fråga om den omfattning, vari tillbyggnader till kasernbyggnaden böra verkställas, en fråga, som i de avgivna

yttrandena varit föremål för olika meningar. Härom har departementschefen anfört följande:

»Medan kasernkommittén liksom beträffande Salaanstalten föreslagit tillbyggnad med två flyglar för vinnande av enkelrum samt nödiga bilokaler, har besparingsnämnden — som ansett omedelbart behov ej föreligga av så stort antal vårdplatser, som vid tillbyggnad i sådan omfattning skulle erhållas — ifrågasatt, att tills vidare endast en flygel skulle utbyggas. En följd av denna nämndens ståndpunkt skulle bliva, att vissa omändringar i själva kasernbyggnaden finge vidtagas för erhållande av nödigt antal enkelrum utöver det antal, som kunde inrymmas i flygelbyggnaden. Enligt nämndens förslag skulle platsantalet vid anstalten komma att uppgå till 341.

Vid överbvägande av denna fråga har jag till en början haft att taga i betraktande, att med den ståndpunkt, som jag beträffande Salaanstalten intagit rörande beläggningens täthet i logementen och som äger motsvarande tillämpning beträffande Örebroanstalten, ett bifall till nämndens förslag om uppförande endast av en flygel skulle medföra en minskning av antalet vårdplatser i förhållande till nämndens beräkning med omkring 50. Anstaltens platsantal skulle härigenom komma att nedgå till omkring 290. Frånsett att enligt det av kasernkommittén med Örebro stad ingångna preliminära avtalet kronan förbundit sig att i etablissemnet anordna en anstalt med omkring 300 platser, synes mig med hänsyn till vad medicinalstyrelsen i sitt utlåtande framhållit och jag jämväl i annat sammanhang uttalat angående det stora behovet av vårdplatser för kvinnliga asociala imbecilla nyssnämnda platsantal av omkring 290 knappast motsvara det behov, som redan nu kan antagas föreligga. Ur denna synpunkt har jag alltså funnit önskvärt, att redan från början två flyglar tillbyggas. Vissa särskilda omständigheter hava även bidragit till att stärka denna uppfattning. Sälunda är det att märka, att den nuvarande kasernbyggnaden med hänsyn till dess avsevärda väningshöjd och rumsdistribution mindre väl lämpar sig för inredande av små enkelrum samt att inredandet av dylika rum i denna byggnad även torde komma att ställa sig jämförelsevis dyrbart och taga i anspråk i och för sig onödigt stora utrymmen. Det bör vidare beaktas, att särskilt med hänsyn till beskaffenheten av det klientel, för vilket anstalten avses, uppförandet av ytterligare en flygelbyggnad *efter det* sjukvårdspaviljongen tagits i bruk givetvis skulle vålla avsevärda olägenheter med avseende å vården och bevakningen av de intagna.

I betraktande av nu angivna förhållanden har jag funnit mig böra förorda, att kasernbyggnaden redan från början utbygges med två flyglar.»

Vad i övrigt angår planen för etablissemnets omändring har departementschefen redogjort för en i samverkan med hörda myndigheter och sakkunnigberedningar verkställd överarbetning av kasernkommitténs förslag. Det förslag, som framgått av överarbetningen och som departementschefen funnit sig kunna förorda, har, i den mån det innebär avvikelser från kasernkommitténs ritningar, åskådliggjorts genom av ingenjören Cederström den 20 december 1927 uppgjorda nya ritningar, betecknade såsom alternativ II.

Departementschefen har beträffande förslaget innehåll anført bland annat följande:

»Vad först beträffar *sjukvårdspaviljongen* intager jag, såsom nyss antytts, i fråga om *beläggningen* av logementen i den nuvarande kasernbyggnaden samma ståndpunkt som jag förut angivit vid behandling av motsvarande fråga beträffande Salaanstalten. Jag tillstyrker sålunda, att platsantalet i de logement, vilka enligt kasernkommitténs förslag skulle tagas i anspråk till sovsalar, beräknas, beträffande varje våning, till 11 i ett logement, 13 i ett annat samt 14 i vart och ett av de fyra övriga logementen. Härigenom vinnes liksom i Salaanstalten för varje våning en ökning med 10 platser i förhållande till kommitténs förslag eller för hela kasernbyggnaden en ökning med 30 platser. Vidare tillstyrker jag, att de av kommittén föreslagna dag- och matrummen byta plats samt beräknar liksom i fråga om Salaanstalten, att i nedre våningen det ena av de logement, som av kommittén föreslagits till matrum och som i övriga våningar enligt mitt förslag skulle användas såsom dagrum, kan tagas i anspråk till sovsal för 14 patienter.

Beträffande *flyglarna* föreslås liksom i fråga om Salaanstalten, att dag- och matrummen å nedre botten förläggas i omedelbar anslutning till varandra. I övrigt innebär förslaget liksom för Salaanstaltens vidkommande en minskning av flygelbyggnadernas volym genom sänkning av våningshöjden i de båda övre våningarna till 3 meter samt genom minskning av byggnadernas såväl bredd som längd. Bredden har liksom för anstalten i Sala minskats med 30 cm. Vad längden angår innebär förslaget för Örebroanstaltens vidkommande en avkortning med 6 meter, vilken avkortning åstadkommits genom minskning av enkelrummens bredd till i regel 2 meter samt genom borttagande av sköljrummen i våningarna 1 och 2 trappor upp. Med avseende å badrumsanordningarna i flyglarna överensstämmer förslaget med vad som ifrågasatts beträffande anstalten i Sala. Någon ändring av kommitténs förslag rörande antalet enkelrum föreslås icke; antalet dylika rum skulle sålunda fortfarande bli 79. Såsom av den föregående redogörelsen framgår, hava i kasernkommitténs förslag inlagts vaksalar i den ena flygelbyggnadens två övre våningar. Denna anordning har motiverats huvudsakligen med att anstalten avsåges även för obildbara. Ehuru jag i olikhet mot kommittén ansett anstalten böra väsentligen reserveras för imbecilla, har jag funnit någon ändring av förslaget med avseende å vaksalarna icke böra äga rum. Sådana lokaler hava nämligen ansetts lämpligen böra finnas tillgängliga även för vården av imbecilla; på denna grund hava ju också, såsom framgår av den redogörelse som i det föregående lämnats, två dylika salar inlagts även vid Salaanstalten.

I likhet med besparingsnämnden har jag ansett de av kasernkommittén föreslagna, till kasernbyggnadens källarvåning förlagda *bagerilokalerna* icke nu böra komma till utförande. Därest det framdeles — särskilt med hänsyn till möjligheterna att i ett bageri bereda arbete för vissa av de intagna kvinnorna — skulle visa sig önskvärt att utföra anläggningen i fråga, torde detta kunna ske, när utrymmet icke nu avses för annat ändamål.

Genom de ändringar i förhållande till kasernkommitténs förslag, för vilka här redogjorts, beräknas uppkomma en besparing av 89,924 kronor.

I enlighet med det föreliggande förslaget skulle *anstaltens totala platsantal*, vilket av kasernkommittén beräknats till 323, ökas med (30 + 14) 44 till 367. Med hänsyn till behovet av reservplatser för erforderliga omgrupperingar av patienter m. m. läser normalbeläggningen emellertid böra fastställas till 360.

Vad härefter angår *tvättbyggnaden*, har vid överarbetningen av kasernkommitténs förslag eftersträfvats att kunna utesluta den av kommittén föreslagna tillbyggnaden samt att även i övrigt ernå största möjliga besparing. Å andra sidan har jag ansett önskvärt att åstadkomma en sådan anordning av utrymmena, som möjliggör större lätthet och ändamålsenlighet i tvättinrättningens drift, än som enligt besparingsnämndens förslag kunde vinnas. Genom inknappning av utrymmena för tvättanläggningen hava inom den nuvarande byggnadskroppen kunnat å nedre botten inrymmas tvättstuga, ångmangel samt sorterings-, förråds- och utlämningslokaler, varjämte den befintliga karbadsavdelningen kunnat lämnas orubbad, medan däremot för tvättinrättningens behov tagits i anspråk bastun med därtill hörande avklädningsrum. Å övre botten hava bibehållits strykrum samt ångtork och kallmangelrum, vilka lokaler för närvarande äro belägna i denna våning. I övrigt hava å övre botten inretts personalbostäder, vilkas antal dock blir mindre än enligt kasernkommitténs förslag.

Den beräknade besparingen å förevarande byggnad uppgår till 28,700 kronor.

Även enligt det av mig förordade förslaget torde tvättinrättningen få anses bliva mindre rationell och tämligen svårskött. Detta läser dock knappast få tillmätas avgörande betydelse, enär — såsom besparingsnämnden framhållit — anstalten torde få tillgång till användbar arbetskraft av patienter, varigenom driftkostnaderna för tvättinrättningen, trots frånvaron av arbetsbesparande anordningar i tillräcklig omfattning, synas kunna hållas jämförelsevis låga.

I fråga om *köks- och ångpannebbyggnaden* innebär det föreliggande förslaget en lösning, som i allt väsentligt överensstämmer med förslaget beträffande motsvarande byggnad vid Salaanstalten. Sålunda har den av kommittén föreslagna tillbyggnaden uteslutits, och en del av den stora mathallen har tagits i anspråk för sådana förråds- och övriga bilokaler, vilka ej kunnat inrymmas i själva köksbyggnaden. Erforderliga källarlokalerna, utöver dem som redan finnas under köksbyggnaden, hava åstadkommit genom utgrävning av källare under mathallen.

Å förevarande byggnad har genom den avsedda omläggningen beräknats uppkomma en besparing av 15,650 kronor.

Med avseende å *förvaltningsbyggnaden*, *matsals- och personalbyggnaden*, *sköterskebyggnaden* samt *personalflygeln* hava i förslaget, i viss anslutning till

vad besparingsnämnden ifrågasatt, iakttagits en del förenklingar beträffande omändringsarbetena. — — — — —

De beräknade besparingarna å nu förevarande byggnader uppgå till respektive 3,826, 1,000, 9,300 och 1,700 kronor.

Beträffande de delar av förslaget, på vilka jag här ej särskilt ingått, torde någon redogörelse icke vara behöflig. Jag ber att härutinnan få hänvisa till ritningarna jämte därtill hörande handlingar.»

Vad härefter beträffar kostnaderna för etablissementets omändring, motsvara de av departementschefen angivna besparingarna å de olika byggnaderna — med utgångspunkt från av kasernkommittén tillämpade grundpriser — följande belopp:

	Kronor.
Sjukvårdspaviljongen	89,924
Tvättbyggnaden	28,700
Köks- och ångpannebyggnaden	15,650
Förvaltningsbyggnaden	3,826
Matsals- och personalbyggnaden	1,000
Sköterskebyggnaden	9,300
Personalflygeln	1,700
	Summa 150,100

Vidare har den i kommittéförslaget upptagna posten till *oförutsedda utgifter, ritningar och kontroll* ansetts kunna minskas med i avrundat tal 10,000 kronor, vilket belopp emellertid för avjämning av totalkostnaden för anstaltens anordnande synts böra jämkas till 9,900 kronor.

Vad angår *kostnadsberäkningen i allmänhet*, har — med anledning av vad byggnadsstyrelsen och besparingsnämnden härutinnan anfört och föreslagit — även beträffande Örebroanstalten synts kunna räknas med en minskning, som ungefär motsvarar 10 procent å beräknade ackord och arbetslöner för byggnadsarbeten samt 5 procent å kostnader för värme- och vattenledningar. Denna minskning har liksom för Salaanstalten upptagits till i avrundat tal 100,000 kronor. Vid beräkningen av denna minskning har även för Örebroanstaltens vidkommande förutsatts, att reparations- och förbättringsarbeten såsom målning m. m. företagas endast i den mån de finnas oundgängligen nödvändiga, samt att befintliga anordningar vid kasernetablissementet i möjligaste mån komma till användning för anstaltens behov.

Kostnadsminskningen i förhållande till kasernkommitténs beräkningar skulle enligt vad nu angivits uppgå till sammanlagt (150,100 + 9,900 + 100,000) 260,000 kronor. Totalkostnaden för etablissementets omändring skulle alltså reduceras från av kasernkommittén beräknade 1,614,000 kronor till 1,354,000 kronor. Kostnaden per vårdplats skulle härigenom nedgå från 4,996 kronor enligt kasernkommitténs beräkning till 3,761 kronor enligt det av departementschefen förordade förslaget.

Med avseende å den av kasernkommittén alternativt beräknade utgiftssumman av 34,000 kronor för anordnande av särskilda ledningar för avledande av dagvatten har departementschefen anført, att han ej för detta ändamål funnit sig nu böra ifrågasätta anslagsäskande. Ehuru det visserligen av inhämtade upplysningar ville förefalla, som om dräneringsförhållandena vid etablissemnet ej vore fullt tillfredsställande, hade han nämligen icke funnit behovet av de ifrågasatta anordningarna för närvarande vara tillfyllest styrkt. Därest det längre fram skulle befinnas erforderligt att i förevarande hänseende vidtaga särskilda åtgärder, syntes frågan härom då få upptagas till särskild prövning.

Omändring av Västgöta regementes kasernetablissemnet i Vänersborg till sinnessjukanstalt.

1925 års beslut i försvarsfrågan innebar beträffande Västgöta regemente, att detta truppförband skulle sammanslås med Bohusläns regemente till ett infanteriregemente. Genom beslut den 4 september 1926 har Kungl. Maj:t sedermera förordnat, att förläggningsorten för det sålunda sammanslagna regementet skall vara Uddevalla. Sedan 1925 års försvarsorganisation blivit genomförd, skall något truppförband icke vidare vara förlagt till Vänersborg. Det därstädes belägna, av Västgöta regemente hittills disponerade kasernetablissemnet har sålunda beräknats komma att under loppet av år 1928 bliva ledigt.

Med skrivelse den 15 oktober 1927 har kasernkommittén överlämnat förslag angående den framtida användningen av förevarande etablissemnet samt rörande etablissemnetets omändring till det av kommittén för detsamma ifrågasatta nya ändamålet.

I statsrådsprotokollet har först till behandling upptagits frågan om kasernetablissemnetets framtida användning och därvid till en början lämnats en redogörelse för kasernetablissemnetet samt de markområden, som ställts till Västgöta regementes disposition m. m.

Genom kontrakt år 1906 upplät Vänersborgs stad till kronan till *plats för kasernetablissemnet* och såsom *övningsfält* för Västgöta regemente ett inom stadens gränser beläget markområde, tillhörande stadens donationsjord, tillsammans utgörande enligt stadens fastighetsregister och registerkarta stadsägan nr 169 + 170. Enligt lämnad arealuppgift innehålla fastigheterna i areal tillhoppa omkring 121 hektar.

Det av Västgöta regemente disponerade övningsfältet omfattar emellertid jämväl en del av kronan genom köp förvärvade jordområden.

Sedan kronan för Trollhätte kanal- och vattenverks räkning år 1907 inköpt landeriet Källshagen, den s. k. Hafvenströmska lyckan samt landeriet Fredrikslund med åkerlyckan Vårtäppan, belägna å Vänersborgs stads donationsjord, förordnade Kungl. Maj:t genom beslut den 11 mars 1909, att nämnda fastigheter — med undantag av den s. k. Hafvenströmska lyckan,

åkerlyckan Vårtäppan samt en närmare angiven, omkring 10 meter bred strandremsa utefter sjön Väneren ävensom till egendomarna hörande vatten- och fiskerätt — skulle från och med den 14 mars 1912 stå under arméförvaltningens vårdnad och tilläggas Västgöta regementes övningsfält, dock med Trollhätte kanal- och vattenverk förbehållen förfoganderätt i vissa avseenden. De till regementets förfogande ställda delarna av nu angivna fastigheter utgöra stadsägorna nr 166 och 167 och innehålla i areal tillhoppa omkring 31 hektar.

Regementets övningsfält omfattar slutligen en av kronan inköpt fastighet, landeriet Petersberg. Denna egendom består av de till Vänersborgs stads donationsjord hörande stadsägorna nr 172 och 180 samt innehåller enligt lämnad uppgift i areal omkring 5,4 hektar.

Genom det område, som i enlighet med vad nu omförmäls ställts till regementets disposition, löper en allmän landsväg i riktning nordväst-sydost från staden mot Rånnum. Denna väg delar den av staden enligt 1906 års avtal upplåtna marken i två delar.

Den södra delen, å vilken etablissemnet jämte kasernområdet är beläget, omfattar en långsträckt ägofigur om cirka 35 hektar, begränsad åt söder av järnvägslinjen Uddevalla—Vänersborg—Herrljunga och åt sydost av en staden tillhörig, 9 meter bred väg, utgörande utfartsväg från de delar av staden, som ligga söder om järnvägslinjen, samt åt norr av nyssnämnda allmänna landsväg. Berörda utfartsväg utgör gräns mellan den med kasernområdet sammanhängande ägofiguren och landeriet Petersberg. Tvärs över den med kasernområdet sammanhängande ägofiguren löper en mindre väg, utgörande förbindelseled mellan allmänna landsvägen och Vänersborgs stads på södra sidan om järnvägslinjen belägna renhållningsverk. På södra sidan om landsvägen är vidare beläget landeriet Petersberg. Denna fastighet delas av järnvägslinjen i två delar, av vilka den nordliga delen (stadsägan nr 172) omfattar cirka 3 hektar och den sydliga delen (stadsägan nr 180) omkring 2,4 hektar.

Å norra sidan om landsvägen och gränsande intill densamma befinna sig dels återstoden av det markområde, som staden enligt 1906 års avtal upplåtit för regementet (del av övningsfältet), dels ock landerierna Källshagen och Fredrikslund, vilka sinsemellan gränsa till varandra och av vilka det sistnämnda gränsar direkt intill det av staden upplåtta området.

Belägenheten av ifrågavarande markområden och vägar framgår närmare av en vid kasernkommitténs skrivelse fogad »Karta över Kungl. Västgöta regementes övningsfält efter inköp av landeriet Petersberg». Departementschefen har i dessa avseenden hänvisat till ett avtryck av en utav stadsingenjören i Vänersborg O. Grude den 10 februari 1928 upprättad »Karta över delar av Kungl. Maj:ts och Kronans jordar i Vänersborg», såsom bilaga fogat till statsrådsprotokollet i detta ärende. Å sistnämnda karta hava inlagts beteckningar, avseende det förslag beträffande ordnandet av markförhållandena för den ifrågasatta anstalten, som departementschefen förordat.

I fråga om det ledigblivande kasernetablissemnetets framtida användning har

kasernkommittén upptagit till övervägande frågan om etablissemmentets tagande i bruk såsom *sinnessjukanstalt* och därvid funnit sig i första hand böra undersöka, huruvida etablissemmentet skulle kunna inredas till en sinnessjukanstalt, anordnad såsom *annex* till det i närheten av Vänersborg å Restad belägna hospitalet. Detta annex skulle då avses uteslutande *för lugnare patienter*. Kommittén har likväl efter närmare undersökning funnit sig icke kunna förorda etablissemmentets användning såsom annex till Vänersborgs hospital. Då det emellertid av kostnadshänsyn ansetts nödvändigt, att kasernetablissemmentet i Vänersborg toges i anspråk för *lugnare patienter*, så att omändringsarbetena kunde reduceras till det minsta möjliga, har kommittén funnit organisationsfrågan bäst lösas på det sättet, att kasernetablissemmentet visserligen skulle bliva ett helt *fristående sinnessjukhus* med egen förvaltning men *utan eget upptagningsområde*. I anslutning härtill har kommittén föreslagit, att intagning av patienter å denna anstalt uteslutande borde ske genom av medicinalstyrelsen beslutade överflyttningar av lugnare patienter från alla de hospital, i vilkas upptagningsområden inginge någon del av Västergötland. Detta vore för närvarande fallet med icke mindre än fyra hospital, nämligen, förutom hospitalet å Restad, Kristinehamns hospital, Vadstena hospital och Hälsingborgs hospital. Kommittén har emellertid uttalat, att, huru än den närmare organisationsplanen för det ifrågasatta sinnessjukhuset kunde bliva fastställd — till vilken plan det närmast tillkomme medicinalstyrelsen att upprätta förslag — denna plan dock borde vara byggd på den förutsättningen, att här icke skulle vårdas några mera oroliga eller svårskötta sinnessjuka.

Kommitténs förslag går sålunda ut på, att kasernetablissemmentet skulle tagas i anspråk till en för lugnare patienter avsedd sinnessjukanstalt, varvid av de tre kasernbyggnaderna två skulle avses för sinnessjuka och den tredje för sådana manliga imbecilla, vilka enligt gällande bestämmelser vore berättigade till inträde på hospital. Kommittén har emellertid i annat sammanhang uttalat, att för den händelse en särskild sinnesslöanstalt framdeles skulle — såsom kommittén preliminärt haft under övervägande — bliva anordnad i anslutning till den utanför Lund belägna kasernbyggnad, vilken påbörjats men icke färdigställd, jämväl den av kasernbyggnaderna i Vänersborg, som nu i första hand avsåges för manliga sinnesslöa, borde användas för lugnare sinnessjuka, utgallrade från andra statens sinnessjukhus.

Angående den *mark*, som borde avses för den sålunda planerade anstalten, har kasernkommittén uttalat att, därest en sinnessjukanstalt skulle förläggas till kasernetablissemmentet i Vänersborg, det av regementet disponerade markområdet icke i sin helhet syntes behöva tagas i anspråk för anstalten. En del av den mark, som staden för regementets räkning ställt till kronans förfogande, syntes kunna återställas till staden. Enligt ett av kommittén, under förbehåll av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande, träffat avtal med Vänersborgs stad i anledning av regementsförläggningens upphörande skulle sålunda kronan av det upplåttna markområdet alltjämt behålla den

söder om landsvägen belägna delen, medan återstoden av området eller den på norra sidan om landsvägen belägna delen skulle återställas till staden. Beträffande den preliminära överenskommelsens innehåll i övrigt hänvisas till redogörelse å sid. 139—140 i propositionen.

Med anledning av förslag av kasernkommittén, att, därest så skulle befinnas erforderligt, för anstaltens räkning taga i anspråk den s. k. Hafvenströmska lyckan, har yttrande på anmodan avgivits av *vattenfallsstyrelsen*, under vars förvaltning fastigheten för närvarande står. Vattenfallsstyrelsen har i anledning härav anfört, bland annat, att styrelsen icke hade något att erinra mot att fastigheten ställdes under förvaltning av annan statens myndighet.

Från *byggnadsstyrelsens* eller *besparingsnämndens* sida har någon erinran icke framställts mot kasernkommitténs förslag rörande användningen av kasernetablissemnet eller beträffande de markområden, som enligt kommitténs förslag borde avses för den blivande sinnessjukanstalten.

Däremot har *medicinalstyrelsen* i sitt i ärendet avgivna utlåtande mot kommitténs förslag beträffande de markområden, som borde ställas till den föreslagna anstaltens förfogande, framfört allvarliga betänkligheter beträffande såväl områdets storlek som dess form och belägenhet samt beskaffenhet i övrigt. Med avseende å innehållet i medicinalstyrelsens yttrande uti denna del hänvisas till propositionen sid. 140—141.

Rörande etablissemnetets användning samt det för etablissemnet avsedda markområdet har departementschefen anfört följande:

»Vid överbägandet av frågan om den framtida användningen av kasernetablissemnet i Vänersborg har utgångspunkten synt mig böra vara, att det måste anses vara i hög grad önskvärt, att etablissemnet må kunna tagas i anspråk till sinnessjukanstalt. För denna uppfattning talar enligt min mening *dels* det trängande behovet av att så skyndsamt som möjligt erhålla tillgång till ökat antal platser å statliga sinnessjukanstalter, *dels ock* den omständigheten, att kasernetablissemnet med hänsyn till sin storlek och belägenhet knappast torde kunna lämpligen komma till användning för annat civilt statsändamål. Emellertid hava från medicinalstyrelsens sida allvarliga anmärkningar framförts beträffande det för anstalten avsedda markområdet. Visserligen bör det fasthållas, att den ifrågasatta anstalten är avsedd uteslutande för lugna patienter och att alltså samma anspråk på utrymme, områdets läge och form m. m. knappast här böra uppställas, som man plägar tillgodose vid de vanliga, för sinnessjuka av alla slag avsedda hospitalen. Det oaktat har jag i anslutning till vad medicinalstyrelsen anfört ansett det vara i hög grad önskvärt att åstadkomma en sådan ändring av förslaget beträffande markområdet för anstalten, att de av styrelsen framställda kraven härutinnan kunna bättre tillgodoses. En sådan ändring synes mig framför allt böra komma till stånd i följande hänseenden.

Den viktigaste anmärkningen rör områdets storlek och form ävensom

markens belägenhet. Kronan lärer alltså böra i sin hand behålla avsevärt större del av den hittills till regementets förfogande ställda marken, än som enligt kasernkommitténs förslag skulle bliva fallet. Utöver den del av den utav staden enligt 1906 års avtal upplåtna jorden, som enligt kommitténs förslag skulle avses för anstalten, synes därvid — med hänsyn till markens beskaffenhet och övriga förhållanden av betydelse, såsom lämpligheten för jordbruk, förekomsten av användbara åbyggnader m. m. — de nu åt regementet upplåtna delarna av landerierna Källshagen och Fredrikslund i främsta rummet böra ifrågakomma. Någon försäljning till staden av dessa fastigheter bör alltså icke äga rum, utan de böra tilläggas den blivande anstalten. Beträffande dispositionen av områdena torde emellertid, såsom från vattenfallsstyrelsens sida påyrkats, kunna gälla samma förbehåll, som enligt förenämnda brev den 11 mars 1909 stadgats, nämligen att vattenfallsstyrelsen skall äga rätt till begagnande av vägar och till förfogande över delar av områdena, då arbete för vattenreglering eller för vattenkraftens tillgodogörande det påfordrar. Någon olägenhet för anstaltens del av ett sådant förbehåll lär icke vara att befara.

Nyssnämnda fastigheter äro emellertid så belägna, att desamma samt den med kasernområdet sammanhängande ägofiguren endast på en sträcka av omkring 50 meter ligga jämsides med varandra på var sin sida om landsvägen, vilket förhållande försvårar förbindelsen mellan de på olika sidor om landsvägen förefintliga områdena och särskilt möjligheterna att överföra patienter från det ena området till det andra. För att erhålla tillräckligt bekväm förbindelse över vägen mellan ifrågavarande båda områden torde det därför vara nödvändigt att i kronans hand behålla östligaste delen av det område av stadens donationsjord norr om landsvägen, som enligt kasernkommitténs förslag skulle återlämnas till staden, så att anstalten kommer att på en sträcka av omkring 150 meter disponera mark å båda sidor om landsvägen. Härigenom skulle också erhållas en lämpligare sträckning av gränslinjen mellan kronans och stadens mark på norra sidan om allmänna landsvägen.

För anstalten synes vidare liksom enligt kasernkommitténs förslag böra avses den del av landeriet Petersberg, som är belägen norr om järnvägslinjen, d. v. s. stadsägan nr 172. Den del av landeriet, som är belägen söder om järnvägslinjen (stadsägan nr 180), synes däremot på grund av sitt läge och sin beskaffenhet icke vara av någon betydelse för anstalten.

Vidkommande den s. k. Hafvenströmska lyckan, torde denna fastighet på grund av sitt läge knappast kunna utnyttjas för den avsedda anstaltens ändamål, varför någon anledning icke föreligger att, såsom kasernkommittén ifrågasatt, lägga densamma till anstalten.

Den förut omförmälda, i stadens ägo varande väg, som utgör gräns mellan den med kasernområdet sammanhängande ägofiguren och landeriet Petersberg och som staden enligt det preliminära avtalet skulle äga att bredda och fortfarande nyttja, synes vara erforderlig såsom utfartsväg till allmänna landsvägen för de närmast densamma söder om järnvägslinjen liggande delarna

av staden. Det har därför ansetts icke kunna ifrågakomma, att densamma skulle av staden avstås. Någon större olägenhet lär för övrigt ej vara att befara av denna vägs bibehållande, enär den med kasernområdet närmast sammanhängande ägofiguren torde bära i sin helhet inhägnas och denna inhägnad lämpligen kan förläggas så, att vägen faller utanför det inhägnade området. Vad däremot angår den över kronans mark närmare intill kasernområdet löpande förbindelsevägen mellan stadens renhållningsverk och allmänna landsvägen, skulle ett trafikerande av denna väg uppenbarligen innebära avsevärda olägenheter för en till kasernetablissemnet förlagd sinnessjukanstalt. Staden synes mig därför icke bära erhålla rätt att nyttja ifrågavarande väg.

Vid förhandlingar i nu berörda frågor dels mellan mig och ombud för Vänersborgs stad, dels sedermera i Vänersborg mellan representanter för socialdepartementet, medicinalstyrelsen och kasernkommittén, å ena sidan, och delegerade för staden, å andra sidan, har det framgått, att staden skulle vara beredd till de medgivanden från dess sida, som kunde erfordras för en lösning av anstaltens markfråga enligt av mig nu angivna huvudgrunder. Staden avstode sålunda från sin önskan att inköpa de till regementets disposition ställda delarna av landerierna Källshagen och Fredrikslund. Den vore vidare villig medgiva, att kronan av den utav staden enligt 1906 års avtal upplåtna marken norr om landsvägen behölle omkring 5 hektar av den östligaste delen, gränsande intill landeriet Fredrikslund; dock att staden i stället borde utan ersättning bekomma den del av landeriet Petersberg, som är belägen söder om järnvägslinjen (stadsägan nr 180), i areal utgörande omkring 2,4 hektar. Staden komme vidare att frånträda kravet på nyttjande av den förut angivna förbindelsevägen mellan allmänna landsvägen och stadens renhållningsverk.

Å andra sidan framställdes vid berörda förhandlingar från stadens delegerade önskemål, att vid en lösning av markfrågan för anstalten i enlighet med vad här antytts måtte från statens sida dels utfästas, att antalet vårdplatser i den blivande sinnessjukanstalten skulle utgöra minst 800, dels ock medgivas rätt för staden att utan ersättning framdraga en avloppsledning från ett söder om järnvägslinjen mellan landeriet Petersberg och Hafvenströmska lyckan beläget förstadssamhälle, benämnt Mariero, över mark tillhörande landeriet Källshagen och fram emot Vänern.

Vid sammanträde den 14 februari 1928 hava stadsfullmäktige i Vänersborg fattat beslut, innebärande godkännande av de huvudgrunder, som i det föregående angivits, samt innefattande bemyndigande för stadens drätselkammare att godkänna och å stadens vägnar underteckna det förändrade avtal, som vid ett beslut i överensstämmelse med nämnda huvudgrunder borde upprättas mellan kronan och staden.

Belägenheten av de områden, som här äro i fråga, framgår av förenämnda, såsom bilaga vid statsrådsprotokollet fogade karta.

Med de ändringar i förhållande till kasernkommitténs förslag, som skulle föranledas av ett godkännande av de grunder jag nu omförmält, skulle anstaltsområdets areal komma att ställa sig på följande sätt:

Kasernområdet samt därmed sammanhängande ägofigur, cirka	35	hektar
Norra delen av landeriet Petersberg, cirka	3	»
De till regementet upplåtna delarna av landerierna Källshagen och Fredrikslund (cirka 14 + 17 hektar), tillhopa cirka	31	»
Del av stadens donationsjord norr om landsvägen, cirka	5	»
<hr/>		
Summa cirka		74 hektar.

Det är att märka, att dessa liksom i det föregående lämnade arealuppgifter endast äro approximativa.

Enligt det förslag till lösning av anstaltens markfråga, för vilket jag nu redogjort, skulle alltså anstaltsområdets areal ökas med icke mindre än omkring 25 hektar i förhållande till vad kasernkommittén ifrågasatt. Genom denna ökning måste arealen anses bliva fullt tillräcklig för en anstalt av ifrågavarande storlek och beskaffenhet. Härtill kommer, att i stället för avlägset och på andra sidan om järnvägen belägna områden — del av Petersberg samt Hafvenströmska lyckan — vilka skulle bliva utan avsevärt gagn för anstalten, erhållas ur alla synpunkter väsentligt bättre belägen mark. Till större delen är den nytillkomna jorden användbar för åker- eller trädgårdsbruk, varigenom tillfällena till patienternas sysselsättande med utomhusarbete i hög grad ökas. Vidare är att märka, att i åbyggnaderna å Fredrikslund och Källshagen kunna erhållas ett icke obetydligt antal personalbostäder. Av stor betydelse är i detta sammanhang även, att i mangårdsbyggnaden å Källshagen beräknas kunna inrättas en s. k. öppen-dörr-paviljong för mera pålitliga patienter till ett antal av minst omkring 20, vilken paviljong där skulle erhålla en mycket lämplig belägenhet. Genom inrättande av en dylik paviljong skulle ej blott anstaltens kapacitet icke oväsentligt ökas utan även dess vårdmöjligheter avsevärt förbättras. Jag återkommer i annat sammanhang till denna fråga.

Genom att staden definitivt avstår från att nyttja den nuvarande vägen över området till renhållningsverket skulle den anmärkta splittringen av området i en viktig del avhjälpas. Området skulle komma att bestå av två huvuddelar, varav den norr om landsvägen belägna endast skulle avses för i utearbete sysselsatta och alltså fullt lugna patienter. Härtill skulle komma den norra delen av Petersberg, vilken lär kunna få en sådan användning, att den omständigheten att den genom stadens väg skiljes från det övriga området ej medför någon olägenhet.

Mot de krav, som från stadens sida uppställts i gengäld för de medgivanden från dess sida, som nyss återgivna förslag innebär, synas mig med hänsyn till den ifrågasatta anstaltens intressen eller i övrigt från statens synpunkt intet vara att erinra.

I anslutning till vad sålunda anförts anser jag mig, på grund av att den ifrågasatta anstalten blott är avsedd för lugna patienter — detta gäller även de sinnesslöa — och med hänsyn till de avsevärda förbättringar i förhållande till kasernkommitténs förslag, som numera synas möjliga att ernå, kunna förorda, att kasernetablissemnet tages i anspråk till en dylik anstalt, därest frågan om markområdet ordnas på sätt här förutsatts.»

Beträffande *anstaltens organisation* har departemenschefen förklarat sig intet hava att erinra mot kasernkommitténs, av medicinalstyrelsen tillstyrkta förslag, enligt vilket anstalten skulle anordnas såsom en självständig, fristående anstalt men utan eget upptagningsområde. Departementschefen har tillstyrkt, att av de tre kasernbyggnaderna två avses för lugnare sinnessjuka, nämligen en för manliga och en för kvinnliga patienter, samt — i varje fall för närvarande — en kasern för manliga asociala imbecilla.

De inom kasernetablissemnetet i Vänersborg befintliga byggnader, vilka enligt kasernkommitténs förslag rörande etablissemnetets omändring skulle omedelbart komma till användning för den ifrågasatta anstaltens ändamål, äro följande (inom parentes angivas byggnadernas benämningar å de i ärendet ingivna ritningarna):

de tre bataljonskasernerna, (sjukvårdspaviljongerna),

kanslihuset, avsett till förvaltningsbyggnad med expeditionslokaler och sysslomanskontor samt vissa personalbostäder (förvaltningsbyggnaden),

sjukhusbyggnaden, föreslagen till bostäder för sköterskepersonal (sköterskehus),

de tre bostadshusen för underofficerare, av vilka ett skulle bli sköterskehus och de två andra användas såsom bostäder för gifta befattningshavare (bostadshus, underofficersbyggnad I; sköterskehus, underofficersbyggnad II; bostadshus, underofficersbyggnad III),

mässbyggnaden, som skulle komma att innehålla kyrksal, samlingsrum för personal samt bostäder för kvinnlig ekonomipersonal (kyrksals- och personalbyggnad),

vakt- och arrestbyggnaden, i vilken skulle inredas portvaktsrum och bostadslägenhet för portvakten samt bostadsrum för kvinnlig ekonomipersonal (portvakts- och personalhus),

kökinrättningen, avsedd till kökslokaler, och den invidliggande stora mathallen, avsedd att inredas till festsal och matsalar för de olika personalgrupperna (köksbyggnad),

tvätt- och ångpannehus, avsett att fortfarande användas för samma ändamål (tvätt- och ångpannehus),

gevärsförrådsbyggnaden, i vilken skulle inredas bostäder för ogift manlig ekonomipersonal, med tillhörande smedja och verkstadslokaler, vilka skulle bibehållas oförändrade (personal- och verkstadshus),

verkstadshuset, vilket likaledes skulle bibehållas oförändrat (verkstad), samt

vinterstallbyggnaden, vilken skulle uppdelas i tvenne från varandra avskilda delar, av vilka den mindre skulle apteras till kapell med obduktionslokal (kapell och obduktionsbyggnad), medan i den större skulle inredas garage samt snickarverkstad (garage och snickarverkstad).

Planen för kasernetablissemnetets användning till sinnessjukhus har uppgjorts av professorn Petrén samt överläkaren vid Vänersborgs hospital O. O. Ottosson. Förslagsritningar till omändringen i enlighet med nämnda plan hava den 12 september uppgjorts av ingenjören Cederström.

Under hänvisning till de vid kommitténs skrivelse fogade ritningarna

och handlingarna har kommittén lämnat en redogörelse för förslaget innehållande de olika byggnaderna och anläggningarna. I anslutning till denna redogörelse har i statsrådsprotokollet meddelats en översikt rörande förslagens huvudsakliga innebörd, av vilken framgår bland annat följande.

I var och en av de tre kasernbyggnaderna, vilka skulle användas såsom sjukvårdspaviljonger, skulle enligt omändringsförslaget utrymmena disponeras på samma sätt, med undantag endast för vissa smärre skiljaktigheter beträffande källarvåningarna.

Dessa paviljonger få vardera sju olika avdelningar, nämligen två i var och en av de tre nedre våningarna och en i den fjärde, översta våningen. I det nuvarande, i byggnadernas mitt belägna stora tvättrummet inlägges en trappuppgång genom alla våningarna, varjämte här erhålles en jämväl till kapprum avsedd vestibul, som i de tre nedre våningarna blir gemensam för de båda å omse sidor om densamma belägna avdelningarna. Här anordnas även en elektrisk hiss, som når från källaren upp till vindsvåningen.

De båda i varje våning belägna avdelningarna bliva i det närmaste symmetriska. Av de tre stora logement, som vardera avdelningen innehåller, skulle de två närmast gavlarna beläggas användas till sovrum och det återstående till dagrum. Inom vardera avdelningen delas den längs hela byggnaden löpande, 3.6 meter breda korridoren i två delar, av vilka den mot byggnadens mitt belägna blir matrum. Den andra delen blir tvättrum och passage med ingång till de i utbyggnaden åt kaserngården befintliga lokalerna. Den närmast den nu befintliga trappan belägna av dessa lokaler blir mot-tagnings- och undersökningsrum samt expeditjonsrum för avdelningen. På andra sidan denna trappa göres en mindre tillbyggnad för erhållande av vissa toalettutrymmen. Vardera avdelningen innehåller i gavelpartiet en övervakningsavdelning med två vaksalar, ett tvätt- och badrum samt tre enkelrum. Sistnämnda rum skulle åstadkommas genom tillbyggnad av huset. Å den gavel som icke har egen trappuppgång, tillkommer ytterligare ett enkelrum. Å denna gavel befintliga vårdlokaler äro avsedda för permanent övervakning, medan å andra gavelns vårdlokaler endast nattlig övervakning lär behövas.

Då antalet platser är beräknat till 12 i vart och ett av de stora sovrummen (4×12) samt till 13 å vardera avdelningens vaksalar (2×13), vartill komma de 7 enkelrummen, skulle hela antalet platser i en var av de tre här ifrågasvarande våningarna bliva 81.

Vad den fjärde våningen beträffar, innehåller denna endast en avdelning, avsedd uteslutande för på dagen uppevarande patienter och omfattande dels tre stora sovsalar, var och en med 12 platser, och en mindre sovsal med 4 platser, dels ock dagrum, matrumskorridor och sedvanliga bilokaler, anordnade på samma sätt som i de övriga våningarna. Platsantalet i denna våning blir sålunda 40. I den återstående delen av nämnda vånings mittelparti erhållas bland annat två större och en mindre arbetsal samt ett större förrådsrum. På gavlarna av denna våning inredas bostadsrum med plats för respektive 10 och 11 av sjukvårdspersonalen.

Då som nämnts envar av de tre sjukhusbyggnaderna skulle få ett platsantal av $(81 \times 3 + 40 =) 283$, skulle sålunda hela antalet vårdplatser å anstalten enligt förevarande förslag komma att uppgå till 849.

Beträffande de lokaler, som enligt förslaget skulle anordnas i förvaltningsbyggnaden (nuvarande kanslihuset), framgår av kommitténs skrivelse bland annat följande:

Förvaltningsbyggnaden innehåller enligt det uppgjorda förslaget vissa expeditionslokaler m. m. samt bostadsvåning för överläkare och för en gift hospitalsläkare, dubblett för en ogift hospitalsläkare ävensom åtskilliga övriga personalbostäder.

I fråga om de byggnader, vilka skulle användas till *bostäder* för personal samt *samlingslokaler* för patienter och personal, innehåller kommitténs redogörelse huvudsakligen följande:

I det nuvarande sjukhuset (*sköterskehuset*) skulle *nedre våningen* komma att innehålla 7 bostadsrum för översköterskor samt en för personalen avsedd sjukavdelning, med ett större och ett mindre sjukrum ävensom ett sköterskerum. *Övre våningen* skulle inrymma 12 bostadsrum med plats för 17 sköterskor och ett par städerskor.

Av de tre nuvarande underofficersbyggnaderna skulle den, som är avsedd till *sköterskehus* (nuvarande underofficersbyggnaden nr II), komma att innehålla i nedre våningen 7 bostadsrum för översköterskor samt i de båda övre våningarna bostäder för sammanlagt 23 sköterskor och ett par städerskor. De två *bostadshusen för gift personal* (nuvarande underofficersbyggnaderna nr I och III) skulle innehålla sammanlagt 15 bostadslägenheter, avsedda för gift personal, som lämpligen bör vara boende inom anstalten. I den nuvarande gevärsförrädsbyggnaden skulle inredas bostäder för ogift manlig personal.

Den nuvarande mässbyggnaden (*kyrksals- och personalbyggnaden*) skulle komma att innehålla i *den nedre våningen* samlingslokaler för personal och i *våningen en trappa upp* kyrksal. I övrigt skulle byggnaden avses för bostadsrum.

De i källarvåningen befintliga *bagerilokalerna* skulle bibehållas.

Den nuvarande vakt- och arrestbyggnaden (*portvaks- och personalhus*) skulle få en ny trappuppgång till övre våningen, vars celler två och två skulle sammanslås för erhållande av bostadsrum. Å nedre botten skulle jämväl bli bostadsrum samt portvaksrum och bostadslägenhet för portvakt.

Matsalar för de olika personalgrupperna skulle anordnas i den med köksbyggnaden sammanhängande stora mathallen, där även en större *festsal* för patienter skulle inredas.

Till belysande av i vilken utsträckning bostäder åt den för anstalten erforderliga personalen enligt förslaget skulle kunna beredas inom själva anstalten, har kommittén meddelat en beräkning rörande den personal, som av kommittén ansetts behövlig för anstalten. I anslutning till denna beräkning, har kommittén anfört, att å anstalten bostäder skulle bli tillgängliga för samtliga fyra läkare (för två hospitalsläkare av andra klass dock icke bostadsvåningar utan endast dubletter) och för hela kontorspersonalen utom syssloman och bokhållare. De båda sistnämnda hava beräknats få hyra bostad i staden, och detsamma gäller om alla gifta skötare, medan samtliga över-skötare skulle få bostadslägenhet inom anstalten. Dessutom finnas bostäder för 11 ogifta skötare i den för manliga sinnesslöa avsedda sjukvårdspaviljongen. För alla kvinnliga befattningshavare, såväl sjukvårdspersonal som ekonomipersonal, skulle bostäder komma att finnas å anstalten. Av den manliga ekonomipersonalen beräknas däremot samtliga hantverkare samt yttre nattvakt få hyra i staden.

Sammanlagda antalet befattningshavare vid anstalten har av kommittén beräknats till 233. För 145 av dessa befattningshavare skulle enligt kommitténs förslag beredas bostäder vid anstalten.

Beträffande anstaltens *verkstadslokaler* har kommittén framhållit, att anstalten enligt förslaget skulle bliva väl tillgodosedd med dylika lokaler.

Det har befunnits nödvändigt att utvidga vissa av de befintliga *ekonomi-lokalerna* för att bereda anstalten tillräckliga utrymmen i dessa hänseenden.

Sälunda hava en del nya bilokaler måst anskaffas för *köket*. Detta skulle enligt förslaget ske dels genom en tillbyggnad på köksgaveln, dels ock genom mindre tillbyggnader på köksbyggnadens fasader.

Vad det sammanbyggda *tvätt- och ångpannehuset* beträffar, har det nuvarande, i *tvättflygelns* övre våning befintliga manskapsbadet föreslagits att borttagas, varigenom samtliga lokaler i denna flygel skulle bliva disponibla för tvätten. Dessa utrymmen hava beräknats vara i det närmaste tillräckliga för ändamålet, varför endast en helt liten tillbyggnad på gaveln föreslagits.

Däremot upptager förslaget en väsentlig utvidgning av *ångpannehuset*. Denna utvidgning har ansetts erforderlig för möjliggörande av centralisering av värmeproduktionen till en värme- och ångcentral, avsedd för det stora flertalet byggnader. Beträffande det till ångpannehuset hörande *kolförrådet* innebär det av kasernkommittén framlagda förslaget en avsevärd omgestaltning av nuvarande kolupplagsanordningar, avseende — förutom en utvidgning av anläggningen — även sådana anordningar, att kolförrådet skulle kunna förvaras helt övertäckt.

I fråga om de *elektriska anläggningarna* innehåller kommitténs förslag följande.

Elektrisk kraft levereras för närvarande av ett enskilt bolag, aktiebolaget Skandinaviska Elektricitetsverk i Vänersborg, vilket bolag har koncession på dylik leverans till Vänersborgs stad. Beträffande ordnandet av kraftproduktionen för den nya anstalten har utredning verkställt av ingenjören G. Magnusson, som därvid framlagt vissa alternativa förslag. Utredningen synes visa, att det vore ekonomiskt fördelaktigt, att anstalten icke enligt nu gällande priser toge den elektriska energin från nämnda elektricitetsverk utan att anstalten finge sin egen kraftstation. Härför erforderliga lokaler äro upptagna i förslaget till ångpanne- och maskinhus. Med hänsyn till att frågan om energileverans från elektricitetsverket enligt andra villkor än de nu gällande upptagits till utredning, har kommittén emellertid ansett det vara lämpligast, att definitiv ståndpunkt till förslaget om anordnande av kraftstation vid anstalten icke fattas, förrän denna utredning blivit avslutad.

Kostnaderna för etablissemangets apterande till sinnessjukanstalt enligt kasernkommitténs förslag hava beräknats till sammanlagt 3,062,000 kronor.

Följande tablå utvisar, huru dessa kostnader fördela sig på de olika slagen av arbeten:

	Kronor.
Nybyggnadsarbeten	474,080: 70
Ombyggnadsarbeten	1,406,769: 30
Värmeledning samt invändiga vatten- och avloppsledningar	750,500: —
Utvändiga gas-, vatten- och avloppsledningar	47,000: —
Elektriska installationer	157,000: —
Anordnande av promenadgårdar och stängsel	53,000: —
Oförutsedda utgifter, ritningar och kontroll	173,650: —
Summa kronor	3,062,000: —

Fördelade på de olika byggnaderna och anläggningarna te sig kostnadsbeloppen på följande sätt:

	Kronor
Sjukvårdspaviljong I	511,850
II	518,850
III	527,550
Förvaltningsbyggnaden	117,800
Sköterskehus (sjukhuset)	45,100
Bostadshus för gift personal (underofficersbyggnaden I)	12,000
Sköterskehus (underofficersbyggnaden II)	36,450
Bostadshus för gift personal (underofficersbyggnaden III)	16,000
Kyrksals- och personalbyggnaden	63,650
Portvakts- och personalhus	39,750
Personal- och verkstadshus	18,500
Verkstad	7,700
Köksbyggnaden	253,600
Tvätt- och ångpannehuset	447,500
Garage och snickarverkstad	28,750
Kapell och obduktionsbyggnad	28,950
Utvändiga elektriska ledningar	2,500
Utvändiga kulvertledningar	102,850
Utvändiga gas-, vatten- och avloppsledningar	47,000
Promenadgårdar	44,000
Inhägnad (ändringar av befintligt stängsel samt nytt trådstängsel vid västra delen av tomtområdet)	9,000
Extra uppvarmningsanordning för bad med torkar i de tre sjukvårdspaviljongerna	9,000
Oförutsedda utgifter, ritningar och kontroll	173,650
	Summa kronor 3,062,000

Då anstalten är avsedd för 849 patienter, skulle anläggningskostnaden per vårdplats enligt kasernkommitténs förslag utgöra 3,606 kronor. Under erinran att kostnaderna för Strängnäs hospital uppgått till i det närmaste 11,000 kronor per vårdplats och kostnaderna för Hälsingborgs hospital till cirka 9,200 kronor per vårdplats, har kommittén framhållit, att man genom att taga ifrågavarande kasernetablissemant i anspråk för sinnessjukvården således skulle erhålla ett mycket stort antal nya vårdplatser till ett pris, som icke på långt när uppginge till halva kostnaden för ett nyuppfört hospital av motsvarande storlek.

Genom remiss den 19 oktober 1927 har Kungl. Maj:t anbefallt medicinalstyrelsen att, efter byggnadsstyrelsens hörande, avgiva utlåtande över kasernkommitténs ifrågavarande förslag. I anledning härav har *byggnadsstyrelsen* till medicinalstyrelsen inkommit med ett den 17 november 1927 dagtecknat utlåtande, vilket avgivits efter förhandlingar med medicinalstyrelsen.

Sedan byggnadsstyrelsens omförmälda utlåtande avgivits, har Kungl. Maj:t genom beslut den 24 november 1927 anbefallt 1927 års besparingsnämnd att avgiva utlåtande över det av kasernkommittén framlagda förslaget rörande kasernetablissemantets omändring. Samtidigt förordnades, att med avgivandet av medicinalstyrelsens utlåtande i ärendet skulle anstå, intill dess besparingsnämnden yttrat sig.

Beträffande besparingsnämndens förslag får utskottet hänvisa till sid. 155—159 i propositionen. Nämndens förslag innebär en ökning av plats-

antalet i anstalten till 942 och en minskning av kostnaderna till i runt tal 2,420,000 kronor.

Sedan besparingsnämndens utlåtande överlämnats till medicinalstyrelsen för att tagas i övervägande vid fullgörande av styrelsens uppdrag att avgiva utlåtande över kasernkommitténs förslag, har *medicinalstyrelsen* den 27 januari 1928 avgivit dylikt utlåtande.

Styrelsen har i utlåtandet till en början anført, att styrelsen tagit i övervägande kasernkommitténs förslag till omändring av kasernetablissemmentets byggnader för sjukvårdsändamål samt besparingsnämndens yttrande i ärendet. Vid överläggningarna angående de egentliga byggnadsarbetena har styrelsen förklarat sig därvid hava samarbetat med representanter för byggnadsstyrelsen och kasernkommittén.

Med anledning av de anmärkningar, som styrelsen ansett sig böra göra mot de olika förslagen i vissa hänseenden, har ingenjören Cederström i enlighet med av styrelsen gjorda anvisningar den 20 januari 1928 omarbetat vissa av ritningsförslagen. De sålunda utarbetade nya ritningarna hava försetts med beteckningen »Kungl. Medicinalstyrelsen» och bifogats styrelsens utlåtande. Approximativa kostnadsberäkningar rörande de utarbetade ändringsförslagen hava jämväl verkställts genom Cederströms försorg. Mot dessa beräkningar, som likaledes fogats vid styrelsens utlåtande, har styrelsen förklarat sig icke hava något att erinra.

Under hänvisning till nämnda ritningar och handlingar har styrelsen i utlåtandet lämnat en redogörelse för de huvudsakliga ändringar av kasernkommitténs förslag, som styrelsen ansett sig böra tillstyrka och som befunnits medföra vissa kostnadsminskningar i förhållande till kommitténs förslag. I anslutning till denna redogörelse har departementschefen angivit den huvudsakliga innebörden av det förslag, som medicinalstyrelsen förordat. Detta förslag innehåller beträffande nedan omförmälda byggnader och anläggningar huvudsakligen följande.

Sjukvårdspaviljongerna.

De av kasernkommittén föreslagna tillbyggnaderna har medicinalstyrelsen ansett icke böra komma till utförande med undantag av två mindre sådana, som på grund av styrelsens i det följande omförmälda förslag om slopande av den i byggnadernas mittparti föreslagna stora trappan skulle bliva erforderliga för de till källarvåningen förlagda utgångarna till promenadgårdarna.

Vidare har det ena av de båda föreslagna undersöknings- och samtalsrummen i varje våning förändrats till sovrum med plats för 4 patienter. Därjämte hava enkelrum anordnats inom nuvarande byggnadskropp invid de föreslagna vaksalarna i stället för i särskilda tillbyggnader.

I likhet med byggnadsstyrelsen har styrelsen ansett den föreslagna stora trappan i mittpartiet vara obehövlig. Den har därför slopats, och de nu på detta utrymme belägna toaletterna hava bibehållits, dock avdelade med en vägg, varigenom erhållits en toalett för varje sjukvårdsavdelning.

Med hänsyn till byggnadernas höjd och det stora antal patienter, som

skulle inrynnas i dessa byggnader, har styrelsen ansett två hissar erforderliga.

Det av medicinalstyrelsen förordade förslaget beträffande sjukvårdspaviljongerna har — med utgångspunkt från de av kommittén beräknade grundpriserna — beräknats medföra en kostnadsminskning i förhållande till kasernkommitténs förslag av 236,400 kronor.

Platsantalet uti ifrågavarande byggnader skulle med iakttagande av de utav styrelsen gjorda ändringarna i kasernkommitténs förslag bliva 822.

Med anledning av förslag av besparingsnämnden att i varje våning av sjukvårdspaviljongerna ett av de tilltänkta dagrummen skulle användas till sovsal, varigenom ett större platsantal skulle vinnas, har medicinalstyrelsen erinrat, att styrelsen redan i sina utlåtanden angående förändring av trängkårskasernerna i Sala och Örebro till anstalter för asociala imbecilla avstyrkt liknande, av besparingsnämnden då framlagda förslag, under framhållande bland annat av vikten utav att tillräckligt utrymme funnes, detta framför allt för undvikande av onödiga friktioner och konflikthanledningar. Vore detta — har styrelsen yttrat — nödigt i fråga om sådana anstalter som de föreslagna sinnesslöanstalterna i Sala och Örebro, så gällde det i ännu högre grad nu ifrågavarande anstalt, som vore avsedd huvudsakligen för vård av sinnessjuka. Medicinalstyrelsen har i detta avseende vidare framhållit, att det givetvis ofta skulle leda till störande uppträden att verkställa framdukning och servering av maten i ett rum, som vore uppfyllt av patienter, somliga sysselsatta med enklare arbeten såsom bandvävning, drevplockning m. m. Den av nämnden föreslagna anordningen måste därför, enligt styrelsen, anses mycket olämplig. Medicinalstyrelsen har förklarat sig också städse vid nyanläggningar av hospital hava som ett oeftergivligt villkor uppställt fordran på särskiljande av mat- och dagrum i hospitalens olika avdelningar.

Kyrksals- och personalbyggnaden.

Ritningarna till denna byggnad hava omarbetats i huvudsaklig överensstämmelse med av byggnadsstyrelsen framställda förslag.

I likhet med byggnadsstyrelsen och besparingsnämnden har medicinalstyrelsen ansett, att det i denna byggnad befintliga *bageriet* icke borde bibehållas såsom sådant. Medicinalstyrelsen har härutinnan anført, att den för anstalten behövlige bakningen med fördel syntes kunna utföras vid det närbelägna hospital å Restad. En sådan anordning syntes dess lättare nu kunna genomföras, som detta hospitals bakugn vore utbränd och måste ersättas med en ny. Vid den då behövlige förändringen av *bageriet* kunde hänsyn lätteligen tagas därtill, att detsamma borde förse jämväl nu ifrågavarande anstalt med erforderligt bröd. Denna fråga tarvade emellertid ytterligare utredning, vilken dock icke behövde förhindra förevarande förslags framläggande för 1928 års riksdag. Utredningen syntes kunna verkställas så, att förslag i ämnet kunde framläggas för 1929 års riksdag.

Medicinalstyrelsens förslag beträffande denna byggnad innebär vissa kostnadsbesparande förenklingar, men då en del nya bostadsrum inlagts i

bottenvåningen, har någon kostnadsminskning för byggnaden i dess helhet icke beräknats uppkomma.

Tvätt- och ångpannehuset.

Vid behandling av denna byggnad har medicinalstyrelsen omnämnt, att under de senare åren vid en del hospital tvättavdelningarna omändrats och moderniserats, därvid tillämpats den principen, att tvättlokalerna sammanförts till en våning, varigenom besparing av arbetskraft kunnat vinnas. Styrelsen anför, att det hade varit önskligt att så kunnat ske även här, men på grund av de lokala förhållandena hade detta icke varit möjligt.

Enligt det av styrelsen omarbetade förslaget har emellertid den befintliga ångmangeln nedflyttats till bottenvåningen, till följd varav den föreslagna tillbyggnaden måst något utökas.

Den av kasernkommittén föreslagna hissen har i styrelsens förslag bibehållits, då den ansetts oundgängligen nödvändig. Någon möjlighet att, såsom besparingsnämnden ifrågasatt, med patienter transportera tvätten mellan de olika våningarna har styrelsen ansett icke förefinnas.

Ett utförande av tvättanläggningen i enlighet med vad medicinalstyrelsen sålunda föreslagit har beräknats medföra samma kostnad, som beräknats enligt kasernkommitténs förslag. Några förenklingar hava visserligen av styrelsen föreslagits, men å andra sidan skulle den större tillbyggnaden av bottenvåningen draga ökad kostnad.

Av besparingsnämnden framlagt förslag att i huvudsak bibehålla tvättavdelningen i oförändrat skick har medicinalstyrelsen på det bestämdaste avstyrkt. Detta förslag lämnade, har styrelsen yttrat, icke någon möjlighet att utföra tvätt i sådan utsträckning, som vore behövlig vid en anstalt med ett så stort antal sinnessjuka och personal, som denna skulle komma att inrymma.

Däremot har styrelsen ansett det böra tagas under övervägande, huruvida icke tvätten till större delen kunde verkställas vid hospitalet å Restad. Styrelsen har funnit en utredning härom böra verkställas. Därest en sådan anordning skulle låta sig göra, borde förslag i ämnet kunna framläggas vid 1929 års riksdag i likhet med vad styrelsen föreslagit beträffande utredning om bakning för anstaltens räkning vid nämnda hospital.

Beträffande förslaget till anordnande av *kolgård* vid ångpannehuset har medicinalstyrelsen biträtt ett av besparingsnämnden framlagt förslag, varigenom beräknats uppkomma en besparing av 32,000 kronor.

Med avseende å de *elektriska anläggningarna* har medicinalstyrelsen infordrat yttrande från elektriska provningsanstalten i Stockholm, vars chef, överingenjören T. Holmgren, förordat närmare undersökning om möjligheten att genomföra en kombinerad drift med dels egen kraftproduktion, dels uttagande därutöver av kraft i viss utsträckning från annan leverantör. Därefter har den av kasernkommittén anlitade experten, ingenjören Magnusson, i en till medicinalstyrelsen ingiven kompletterande utredning framlagt ytterligare vissa alternativa förslag beträffande den elektriska kraftproduktionen.

För egen del har medicinalstyrelsen förklarat, att styrelsen icke på den korta tid, som stått styrelsen till buds, kunnat låta verkställa någon närmare utredning rörande de olika förslagen. Styrelsen har därför hemställt, att frågan om den elektriska kraftanläggningen vid anstalten måtte uttagas ur förslaget, på sätt styrelsen föreslagit rörande bageri- och tvättanläggningarna.

För områdets *planering* har i kasernekommitténs förslag icke beräknats något anslag. Medicinalstyrelsen anför emellertid, att i samtliga av styrelsen uppgjorda förslag till nyanläggningar av sinnessjukanstalter upptagits anslag för de nödvändigaste planeringsarbetena, vilka sedermera efter anstalternas öppnande fullbordats av hospitalet med hjälp av patienternas arbeten. Även här har ett iordningställande av området efter om- och tillbyggnadsarbetena ansetts bliva erforderligt, och styrelsen har därför funnit ett anslag härför böra beräknas, vilket styrelsen ansett kunna bestämmas till 20,000 kronor.

Vad härefter vidkommer *kostnaderna för etablissemangets omändring*, uppgå de kostnadsminskningar, som beräknats uppstå genom de av medicinalstyrelsen föreslagna ändringarna uti kasernekommitténs förslag, med utgångspunkt från de av kommittén beräknade grundpriserna sammanlagt till följande belopp:

	Kronor.
Sjukvårdspaviljongerna	236,400
Förvaltningsbyggnaden	15,000
Sköterskehuset (sjukhuset)	2,000
Bostadshus för gift personal i underofficersbyggnad I	3,700
Sköterskehus i underofficersbyggnad II	5,000
Bostadshus för gift personal i underofficersbyggnad III	4,400
Portvakts- och personalbyggnaden	18,000
Kolgården	32,000
Köksbyggnaden	14,000
Kapell- och obduktionsbyggnaden	6,700
Summa kronor	337,200

Vid denna minskning av byggnadskostnaden har posten för *oförutsedda utgifter m. m.* ansetts kunna nedsättas med 10,800 kronor.

Av byggnadsstyrelsen och besparingsnämnden föreslagna nedsättningar av kostnadssumman på grund av att kostnadsberäkningarna befunnits för höga hava av Cederström ansetts vara för kraftigt tilltagna. Enär en del av förevarande kostnadsminskning inräknats i förenämnda besparingssiffror, har den ifrågavarande nedsättningen ansetts böra reduceras till 100,000 kronor.

Sammanlagda kostnadsminskningen skulle alltså enligt den av Cederström gjorda beräkningen, mot vilken medicinalstyrelsen icke haft något att erinra, uppgå till (337,200 + 10,800 + 100,000) 448,000 kronor. Då enligt styrelsens förslag skulle upptagas ett anslag å 20,000 kronor för planeringsarbeten,

skulle således den totala kostnaden för anstaltens iordningsställande enligt styrelsen uppgå till (3,062,000—448,000 + 20,000) 2,634,000 kronor.

Till jämförelse har styrelsen meddelat följande tablå över totalkostnaden för anstaltens iordningsställande, antalet platser i densamma och kostnaden per plats enligt kasernkommitténs, byggnadsstyrelsens, besparingsnämndens och medicinalstyrelsens förslag:

	Total- kostnad kr.	Antal platser	Kostnad per plats kr.
Kasernkommittén	3,062,000	849	3,606
Byggnadsstyrelsen	2,625,000	750	3,500
Besparingsnämnden	2,420,000	942	2,570
Medicinalstyrelsen	2,634,000	822	3,204

Beträffande den av medicinalstyrelsen beräknade totalkostnaden, 2,634,000 kronor, har styrelsen emellertid framhållit att, därest Kungl. Maj:t skulle komma att besluta de av styrelsen ifrågasatta utredningarna angående möjligheten att utföra en del av anstaltens tvätt vid Vänersborgs hospital och angående den elektriska kraftanläggningen vid anstalten, nämnda kostnad eventuellt komme att kunna minskas med de belopp, vartill utredningarna kunde giva anledning.

För egen del har departementschefen, efter framhållande att han ansett kasernkommitténs förslag beträffande omändringen av kasernetablissemnet i Vänersborg kunna efter överarbetning läggas till grund för framställning till riksdagen, beträffande kasernetablissemnets omändring anfört följande:

»En sådan överarbetning har också verkställts av medicinalstyrelsen och resulterat i det förslag, som innehålles i styrelsens utlåtande jämte därvid fogade ritningar och handlingar. Vid nämnda överarbetning har styrelsen i avsevärd omfattning tagit hänsyn till de erinringar, som framställts från byggnadsstyrelsens och besparingsnämndens sida. Representanter för byggnadsstyrelsen och nämnden hava erhållit del av det överarbetade förslaget, och vid överläggningar inom departementet har jag haft tillfälle att inhämta deras mening om detsamma. Då jag kommit till den uppfattningen, att det av medicinalstyrelsen förordade förslaget å ena sidan i väsentlig grad tillgodoser sparsamhetssynpunkterna och å andra sidan är ägnat att medföra tillfredsställande anordningar såväl för fyllandet av anstaltens sjukvårdsuppgift som för dess ändamålsenliga drift, har jag funnit mig kunna i stort sett tillstyrka detta förslag. Under sådana förhållanden torde särskilt yttande från min sida endast på vissa punkter erfordras, medan jag i övrigt kan åberopa vad medicinalstyrelsen i ärendet anfört och föreslagit.

Beträffande omändringen av kasernbyggnaderna till *sjukvårdspaviljonger* biträder jag medicinalstyrelsens förslag. Endast på en punkt har jag haft under övervägande en ändring av större betydelse i ekonomiskt hänseende.

Jag syftar härvid på de i förslaget ingående hissarna. Det har syns mig kunna ifrågasättas, huruvida icke i varje paviljong den ena av dessa hissar skulle kunna slopas och paviljongen alltså åtnöjas med endast en hiss, såsom fallet skulle bliva enligt kasernkommitténs förslag. Då emellertid enligt medicinalstyrelsens förslag det icke torde vara möjligt att — såsom i kommitténs förslag skett — förlägga en hiss på central plats inom paviljongen, har jag stannat vid att icke påkalla någon ändring av det förstnämnda förslaget i denna del. Det synes likväl böra bero på närmare öfvervägande före byggnadsarbetenas utförande, huruvida hissarna böra dragas upp ända till vindsvåningen eller stanna i våningen 3 trappor upp. Någon kostnadsminskning på denna grund synes emellertid för närvarande icke böra beräknas.

Med avseende å *beläggningen* inom sjukvårdspaviljongerna har jag med hänsyn till vad medicinalstyrelsen anfört funnit mig icke böra tillstyrka besparingsnämndens förslag, att i *varje* våning ett utav de föreslagna dagrummen skulle användas till sovsal för 12 patienter. Däremot har jag beträffande den *översta* våningen i varje paviljong — i vilken våning endast skulle anordnas en avdelning — ansett mig böra föreslå, att det logement, som föreslagits till dagrum, skulle beläggas med 12 patienter. Ersättning för det dagrumsutrymme, som härigenom skulle gå förlorat, synes kunna beredas inom den nuvarande kasernkorridoren. Enligt medicinalstyrelsens förslag skulle av korridoren på ena gaveln genom en vägg avdelas ett omkring 16 meter långt rum, avsett till arbetssal, medan återstoden av korridoren skulle avses till matrum. Enligt min mening torde genom avdelande av ett motsvarande rum i korridorens motsatta ända kunna vinnas ett dagrum, där de patienter, som ej uppehålla sig i arbetssalarna eller annorstädes inom anstalten, kunna vistas vid de tillfällen, då fram- eller avdukning sker i matrummet, vartill med detta förslag skulle avses endast korridorens mittparti. Detta parti skulle bliva omkring 22 $\frac{1}{2}$ meter långt.

Genom den nu ifrågasatta anordningen skulle i varje paviljong vinnas ett ytterligare platsantal av 12 eller för hela anstalten sammanlagt 36 platser. Totala platsantalet inom de till kasernetablissemnet hörande byggnaderna skulle alltså komma att uppgå till 858 i stället för av medicinalstyrelsen beräknade 822 platser. Härigenom skulle platsantalet komma att — ehuru några tillbyggnader icke skulle verkställas och oaktat reduktion skett av den av kasernkommittén beräknade, till synes alltför täta beläggningen i vaksalarna — något överstiga det av kommittén beräknade platsantalet av 849.

Att — i anslutning till vad jag förordat beträffande Sala- och Örebroanstalterna — från det nyss angivna totala platsantalet avdraga visst antal reservplatser har jag icke ansett erforderligt. Såsom förut antytts, torde nämligen möjlighet finnas att åtminstone i en del av de — enligt mitt förslag till antalet sammanlagt 48 — för 12 patienter avsedda sovsalarna vid behov inlägga ytterligare en eller undantagsvis två patienter. På grund härav synes tillräcklig marginal kunna beräknas i detta hänseende.

Jag anser mig här böra meddela en översikt rörande platsantalet i anstalten enligt de olika föreliggande förslagen:

Platser i	Kasern-kommittén	Byggnadsstyrelsen	Be-sparings-nämnden	Medicinalstyrelsen	Departementschefen
Enkelrum i bottenvåningen	7	7	8	5	5
” ” våningen 1 tr.	7	7	8	5	5
” ” ” 2 ”	7 21	7 21	8 24	5 15	5 15
Vaksalar i bottenvåningen	26	15	18	23	23
” ” våningen 1 tr.	26	15	18	23	23
” ” ” 2 ”	26 78	15 45	18 54	23 69	23 69
Stora sovsalar i bottenvåningen ...	48	48	60	48	48
” ” ” våningen 1 tr.	48	48	60	48	48
” ” ” ” 2 ”	48	48	60	48	48
” ” ” ” 3 ”	40 184	40 184	56 236	46 190	58 202
Summa platser i en paviljong.....	283	250	314	274	286
” ” ” alla 3 paviljong-erna	849	750	942	822	858

På sätt medicinalstyrelsen föreslagit, synas frågorna om lämpligaste sättet för *anordnande av bak och tvätt* för anstaltens räkning samt om *den elektriska kraftproduktionen* böra göras till föremål för närmare utredning, innan slutlig ståndpunkt togs i dessa frågor. Utredningen synes böra verkställas i sådan tid, att de förslag, som därav kunna föranledas, kunna framläggas för 1929 års riksdag. I avvaktan på dylik utredning böra givetvis beträffande de av dessa frågor berörda byggnaderna icke vidtagas några åtgärder, som kunna föregripa en prövning av olika alternativ för lösning av nämnda frågor.

Såsom förut nämnts, har medicinalstyrelsen för vissa såsom nödvändiga ansedda arbeten i och för *planering av anstaltsområdet* beräknat ett belopp av 20,000 kronor. Ehuru jag beträffande Sala- och Örebroanstalterna ansett mig icke böra tillstyrka äskande av särskilda belopp för ifrågavarande ändamål, har jag för Vänersborgsanstaltens vidkommande, med särskild hänsyn till områdets storlek och nuvarande beskaffenhet, funnit mig böra biträda medicinalstyrelsens ifrågavarande förslag.

Beträffande *övriga byggnader och anläggningar*, vilka avses i medicinalstyrelsens förslag, har jag icke något att erinra mot vad styrelsen förordat.

Med avseende å *kostnaderna* för kasernetablissemmentets omändring har jag i stort sett icke något att anmärka mot de av medicinalstyrelsen framlagda beräkningarna. Med anledning av den ståndpunkt, jag intagit i fråga om tvättinrättning samt anordningar för elektrisk kraftproduktion, torde emellertid från den av styrelsen beräknade kostnadssumman böra *tills vidare* avdragas de belopp, som i kostnadsberäkningarna ingå för berörda anläggningar. För kraftstationen har i beräkningen upptagits ett belopp av 52,000 kronor. På den del av tvätt- och ångpannehuset, som avser tvättinrättningen, kan, enligt vad jag inhämtat, beräknas belöpa ett belopp av omkring 45,000 kronor. Tillhoppa skulle alltså av dessa skäl från den av medicinalstyrelsen beräknade kostnadssumman böra avdragas 97,000 kronor. För bageri-anläggningen torde något avdrag ej kunna ske, då denna anläggning enligt

kasernkommitténs förslag skulle användas i huvudsak i nu befintligt skick och särskilt kostnadsbelopp för denna anläggning på grund härav ej beräknats.

Beträffande kostnaderna har jag vidare, i anslutning till vad besparingsnämnden anfört, funnit mig böra tillstyrka, att å posten *oförutsedda utgifter m. m.* beräknas en något större nedsättning än som innefattas i den av Cederström uppgjorda och av medicinalstyrelsen biträdde beräkningen. Enligt min mening bör denna nedsättning kunna upptagas till 22,800 kronor eller 12,000 kronor mer än vad Cederström beräknat.

Den av medicinalstyrelsen angivna totala kostnadssumman, 2,634,000 kronor, skulle i enlighet med vad jag nu anfört tills vidare minskas med (97,000 + 12,000) 109,000 kronor till 2,525,000 kronor. Med beräkning av 858 platser innebär denna kostnadssumma ett belopp av 2,941 kronor per vårdplats.

Av vad jag förut anfört följer, att såväl nyss angivna totala kostnadsbelopp som den beräknade kostnaden per vårdplats längre fram måste ökas med vad som efter närmare utredning kan finnas erforderligt för ordnandet av frågorna om tvätt och om elektrisk kraftproduktion. Därest kostnaden för dessa anläggningar skulle uppgå till det av medicinalstyrelsen uppskattade beloppet, skulle enligt det av mig förordade förslaget sammanlagda kostnaden per vårdplats bliva 3,054 kronor.»

Departementschefen har härefter framhållit, bland annat, att enligt det förordade förslaget för anstaltens räkning skulle i kronans hand bibehållas de båda landerierna Källshagen och Fredrikslund samt att förslag väckts att i manbyggnaden vid Källshagen anordna en öppen-dörr-avdelning (jordbrukskoloni). Emellertid har frågan om inrättande av en sådan avdelning icke ännu ansetts kunna företagas till prövning utan syns böra göras till föremål för närmare utredning.

Uppförande av ett hospital vid Umeå.

Med anledning av en av medicinalstyrelsen gjord framställning uppdrog Kungl. Maj:t genom brev den 26 juni 1925 åt medicinalstyrelsen att föreslå med hänsyn till områdets naturliga beskaffenhet, terrängförhållanden, vattentillgång, närhet till kommunikationscentrum m. m. lämplig byggnadsplats inom Västerbottens län för ett hospital för 600 sjuka.

Till åtlydnad härav framlade *medicinalstyrelsen* förslag i ämnet uti skrivelse av den 4 mars 1927 och anförde därvid, att styrelsen för fullgörande av det givna uppdraget ansett lämpligt att i första hand förskaffa sig kännedom om i vad mån för hospitals anläggning tjänliga områden kunde förefinnas invid Västerbottens läns båda städer *Umeå* och *Skellefteå* ävensom vid huvudorten för länets västra del, *Lycksele*. Även *Vännäs* municipalsamhälle, där den staten tillhöriga lägerplatsen tidigare ifrågasatts såsom hospitalsområde, hade, närmast på grund av hänvändelse från municipalstyrelsen i nämnda samhälle, besökts och förutsättningarna i förevarande hänseende ånyo tagits under övervägande.

Medicinalstyrelsen lämnade därefter i sin förevarande skrivelse en närmare redogörelse för resultatet av en efter besök å vederbörande orter och i öfrigt inhämtade upplysningar verkställd undersökning rörande de fyra förstnämnda orternas lämplighet såsom plats för förläggning av ett hospital samt framlade på denna undersökning grundat förslag om hospitalets förläggning till visst område i närheten av Umeå. Innan departementschefen ingått på redogörelsen för skälen för sistnämnda förslag, har departementschefen först erinrat om huvuddragen av vad styrelsen i sådant hänseende anfört beträffande de tre platser — Vännäs, Lycksele och Skellefteå — som styrelsen ur angivna synpunkter ansett *icke* böra för ändamålet ifrågakomma, samt i sammanhang därmed erinrat om de gensagor, som i anledning därav i ett par fall hos Kungl. Maj:t framförts, ävensom det bemötande av dessa, som från medicinalstyrelsens sida framlagts i senare särskilda skrivelser.

Vad angår *Vännäs lägerplats* hade, framhöll medicinalstyrelsen, dess lämplighet för ändamålet vid två tidigare tillfällen undersökts, nämligen dels år 1909 av kommitterade med uppdrag att företaga undersökningar rörande lämpligaste platsen för anläggning av ett hospital för övre Norrland, dels ock år 1910 av en särskild kommission, som av närmare angiven anledning tillsatts för att verkställa en allsidig utredning angående vilkendera av ifrågavarande lägerplats eller bostället Öhnet vid Östersund syntes erbjuda de största förmånerna såsom förläggningssort för ett hospital i nyss omfördälda landsdel.

1909 års kommitterade hade sammanfattat sitt omdöme om Vännäs lägerplats såsom förläggningssort på i huvudsak följande sätt.

Å ena sidan vore att märka, att marken vore statens och området tillräckligt, att tjänlig byggnadsgrund finnes samt att vatten- och avloppsledning kunde utan svårighet ordnas. Därtill komme, att en järnvägsstation låge helt nära platsen samt att flera redan befintliga byggnader kunde ändras för en eventuell anstalts behov. Å andra sidan vore läget mycket exponerat för vindar och avståndet från stad stort, varjämte de många utefter en betydlig del av områdets gräns uppförda boningshusen med deras talrika befolkning utgjorde ett betänkligt grannskap för ett hospital och skulle nödvändiggöra kostsamma åtgärder för patienternas skyddande mot ofog och obehörigt umgänge med främmande.

Det av 1910 års kommission angivna utlåtandet, som på grund av inbebörden i det kommissionen givna uppdraget väsentligen varit inriktat på en jämförelse mellan bostället Öhnet invid Östersund och Vännäs lägerplats, hade resulterat i det uttalandet att lägerplatsen vid Vännäs med hänsyn till av kommissionen framlagda sjukvårdssynpunkter alls icke vore lämplig för förläggning dit av ett hospital.

I sin förenämnda skrivelse av den 4 mars 1927 förklarade sig *medicinalstyrelsen* tillfullo dela de åsikter, som sålunda tidigare framförts mot ett förläggande av ett hospital vid Vännäs. Av sedermera där anordnade centralanläggningar för vatten och avlopp syntes ett hospital med hänsyn till dess stora vattenförbrukning och i betraktande av för en sådan anläggning nödvändiga garantier för vattnets kvalitet näppeligen kunna draga avsevärd fördel. En olägenhet hade numera också tillkommit i den omständigheten att mark å det ifrågasatta hospitalområdet upplåtits av samhället för vattenreservoar med tillhörande ledningar. Med hänsyn till de olägenheter, som från sjukvårdssynpunkt ävensom på grund av municipalsamhällets relativa litenhet gjorde sig gällande, hade styrelsen icke ansett sig kunna förorda platsen för det ifrågavarande ändamålet.

I anledning av vad sålunda från medicinalstyrelsen anfördes framhöllo av Vännäs kommun och Vännäs municipalsamhälle utsedd kommitterade uti en till Kungl. Maj:t ingiven skrivelse av den 25 april 1927 bland annat, att av styrelsen åsyftad, å det eventuella hospitalsområdet vid Vännäs nu befintlig vattenreservoar kunde, därest så skulle vara oundgängligen nödvändigt, flyttas eller ock överlätas å hospitalet för att enbart användas för hospitalets behov, att municipalsamhället komme att från och med år 1928 utgöra egen borgerlig kommun i form av köping, att samhället kunde bjuda de flesta fördelar och bekvämligheter som funnes i en småstad, frånsett apotek samt undervisningsanstalt utöver den egentliga folkskolan, vilken sistnämnda olägenhet dock syntes på närmare angivet sätt kunna inom en nära framtid avhjälpas, samt att ett hospital vid Vännäs komme att ligga intill ett trafikcentrum, möjliggörande direkt transport av patienter. Härjämte framställdes — delvis under jämförelse med förhållandena i motsvarande hänseende vid den av medicinalstyrelsen sedermera förordade platsen i närheten av Umeå — vissa erinringar mot vad av styrelsen anförts eller åberopats i fråga om bland annat den åt visst håll förefintliga täta bebyggelsen invid den eventuella platsen för ett hospital vid Vännäs lägerplats.

I utlåtande den 13 maj 1927 vidhöll *medicinalstyrelsen* sina i skrivelsen av den 4 mars 1927 anförda skäl mot förläggning av hospitalet i fråga till Vännäs, till vilka skäl styrelsen ytterligare ville lägga den omständigheten att, enligt vad styrelsen inhämtat, anslag beviljats för uppförande å Vännäs lägerplats av vissa byggnader för flygvapnets räkning. Under anförande att lägerplatsen med hänsyn till sistnämnda omständighet icke under något förhållande kunde tänkas ifrågakomma såsom förläggningsort för ett hospital, hemställde styrelsen, att framställningen icke måtte föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

I detta sammanhang har påpekats, att utlåtande över kommitterades berörda framställning den 7 juni 1927 även avgavs av *flygstyrelsen* som, under framhållande av att en hangarbyggnad för flygvapnets räkning redan vore under uppförande å Vännäs lägerplats och att övningsfältet därstädes under sommaren 1927 vore avsett att iordningställas såsom flygfält, förklarade sig ansluta sig till vad medicinalstyrelsen i ämnet anført och hemställt.

Beträffande framkomna förslag om hospitalets förläggning till Lycksele eller Skellefteå återfinnes utredningen å sid. 177 och 178 i statsrådsprotokollet.

Beträffande slutligen *Umeå* framhöll styrelsen i sin förberörda skrivelse den 4 mars 1927, att nämnda stads omgivningar ingående undersökts i ändamål att finna en lämplig plats för förläggning av hospitalet. I fråga om trakten söder om Ume älv yttrade styrelsen, att densamma läge helt och hållet oskyddad mot norr och att vattentäkten för ett hospital därstädes skulle bliva förenad med stora svårigheter. Redan av dessa grunder hade styrelsen ansett denna trakt böra lämnas ur räkningen i jämförelse med den norr om älven befintliga.

Av norr om älven belägna områden, som överhuvudtaget syntes kunna komma i fråga, omnämnde styrelsen först fem i skrivelsen angivna alternativ samt övergick därefter till beskrivningen av det område, det sjätte, vilket styrelsen funnit sig böra föreslå såsom plats för uppförande av hospitalet i fråga.

Efter att hava omnämnt vissa med Umeå landsförsamling och Umeå stad förda underhandlingar hemställde styrelsen, att, under förutsättning att det såsom plats för det ifrågavarande nya hospitalet föreslagna, å Kyrkobordet i Umeå socken belägna området kunde till styrelsen för ändamålet överlätas, Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt styrelsen att uppgöra och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag, ritningar och kostnadsberäkningar till uppförande å nämnda område av byggnader för ett hospital om 800 sängar.

Sedan kammarkollegium den 28 juni 1927 avgivit utlåtande samt medicinalstyrelsen i anledning härav ånyo yttrat sig, förklarade sig Kungl. Maj:t genom brev den 7 oktober finna förberörda av kommitterade för Vännäs kommun och Vännäs municipalsamhälle samt av magistraten i Skellefteå och kommitterade för stadsfullmäktige därstädes gjorda framställningar icke till någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd föranleda. Samtidigt uppdrog Kungl. Maj:t åt medicinalstyrelsen att uppgöra och till Kungl. Maj:t avgiva fullständigt, av ritningar och kostnadsberäkningar åtföljt förslag till en å förenämnda område av kyrkoherdebostället $6\frac{1}{64}$ mantal krono Kyrkobordet nr 1 och komministerboställena tillhoppa $\frac{3}{16}$ mantal krono Kyrkobordet nr 2 i Umeå socken förlagd vårdanstalt för sinnessjuka, avsedd för 800 patienter. Tillika förklarade Kungl. Maj:t, att medicinalstyrelsen borde vid uppdragets fullgörande taga under övervägande, huruvida och i vad mån genom ökning av det för hospitalsbyggnader sedvanliga våningsantalet eller eljest genom byggnadstekniska anordningar kostnaderna för hospitalets uppförande ävensom driftkostnaderna för detsamma skulle utan avsevärd olägenhet kunna i mera betydande mån nedbringas.

Till åtlydnad härav har medicinalstyrelsen med skrivelse den 28 december 1927 överlämnat uppgjort förslag till sinnessjukanstalten i fråga.

Sedan departementschefen förklarat sig tillstyrka den plats för hospitalets förläggning, som styrelsen funnit vara den lämpligaste, har departementschefen övergått till en redogörelse för medicinalstyrelsens förslag till den ifrågasatta sinnessjukvårdsanstalten.

Vid utarbetandet av förslaget hava inom styrelsen medverkat överinspektören för sinnessjukvården i riket E. Göransson, särskilt i fråga om planen för en i förslaget ingående upptagningspaviljong. Vidare har styrelsen anlitat biträde av vissa andra personer. Sålunda har överläkaren vid Strängnäs hospital E. Lauritzen dels uppgjort det preliminära programmet för övriga sjukvårdspaviljonger, dels ock beträffande planen för anstalten i dess helhet samt de särskilda byggnadernas förläggning och planläggning samarbetat med styrelsens arkitekt C. Westman, vilken upprättat situationsplan samt skissritningar och kostnadsförslag till byggnaderna. Utredning om grundförhållandena å byggnadsområdet har verkställts av filosofie doktorn R. Lidén och ingenjören J. Ohlsson. Förslag och kostnadsberäkningar hava vidare uppgjorts för värme- och ventilationsanläggningen av civilingenjören H. Theorell, för vatten- och avloppsledningar av ingenjören J. Bergström samt för elektrisk kraft- och belysningsanläggning av överingenjören T. Holmgren.

Det uppgjorda förslaget, sådant det utformats å de av Westman — i november 1927 — upprättade ritningarna, omfattar tillhopa 25 byggnader.

De egentliga anstaltsbyggnaderna hava hopförts till ett sammanträngt huvudkomplex. Byggnaderna inom detta huvudkomplex äro symmetriskt anordnade å ett i stort sett rektangulärt område med längdaxel i norr—söder. Längs östra och västra sidorna äro sjukvårdsbyggnaderna för män respektive kvinnor förlagda, tre på vardera sidan, nordligast och mest utskjutna å området de båda paviljongerna för oroliga (IV och VIII å en i ärendet ingiven situationsplan), söder om dessa och närmare varandra två paviljonger för lugna (III och VII) och längst åt söder två små paviljonger, anordnade efter öppendörrsystem (II och VI). Vid de stora paviljongernas yttersidor äro promenadgårdar för patienterna förlagda. I mittlinjen ligger sydligast, i jämbredd med södra gavlarna av paviljongerna för lugna och jämte dessa paviljonger omslutande en rymlig centralgård, administrationsbyggnaden (I). Norra sidan av centralgården begränsas av tvenne för de sjuka avsedda arbetspaviljonger (V och IX) och mellan dessa en kyrksalsbyggnad (X). Norr om centralgården, å det breda området mellan paviljongerna för oroliga sjuka, ligga längs mittlinjen en bostadsbyggnad för kvinnlig sjukvårdspersonal (XI) och omedelbart norr om denna, med längdläge i öster—väster, en stor ekonomibyggnad (XII), inrymmande köks- och tvättlokaler, matsalar, en samlingssal, bostadsrum för personal m. m. Längst i norr äro åt ena sidan ångpannehus med kolgård (XIII), åt den andra verkstadshus med garage (XIV) förlagda.

Utanför huvudkomplexet hava förlagts dels en del bostadshus, nämligen tre för tre läkare och syssloman (XV, XVI och XVII), fyra för övrig gift personal (XVIII, XX, XXI och XXII), ett för ogift manlig personal (XIX) samt portvaktsstuga (XXIII) och obduktionshus med begravningskapell (XXV), dels ock en av sjukvårdsbyggnaderna, nämligen upptagningspaviljongen (XXIV).

Angående sistnämnda paviljongs uppgift i sjukvårdsanläggningen anför medicinalstyrelsen, att paviljongen är avsedd för vården av nyintagna, ej våldsamma eller störande patienter, såväl män som kvinnor, för vilka utsikterna till hälsans återvinnande synas gynnsamma. Syftet med densamma är att mildra intrycket av intagningen samt skapa en lugnare och mera rent sjukvårdsbetonad miljö än det inom det stora anstaltskomplexet är möjligt, vilket för mången känslig nyinsjuknad ansetts vara av stor betydelse. Med hänsyn härtill har paviljongen givits ett relativt avskilt och ostört läge.

Rörande *förläggningen av anstaltens huvudkomplex* har medicinalstyrelsen anfört huvudsakligen följande.

Såsom styrelsen i sin skrivelse den 4 mars 1927 angående förslag till plats för nytt hospital vid Umeå framhållit, vore en förläggning av huvudkomplexet till södra skogsbrynet i västra delen av området med hänsyn till fri och vacker utsikt den lämpligaste. I det först uppgjorda förslaget till byggnadernas förläggning, å ritningarna betecknat såsom *alternativ A*, är detta iakttaget. Det har emellertid vid de grundundersökningar, som under förslagets utarbetande pågått, visat sig, att de södra och västra delarna av denna plats för huvudkomplexet erbjuda mindre god byggnadsgrund än marken när-

mast åt öster och norr. Genom en förflyttning av komplexet mot nordost skulle därför vinnas förmånligare grundläggningsförhållanden. En sådan förskjutning skulle, enligt vad vid gjorda undersökningar framgått, kunna ske utan väsentlig ändring av byggnadernas inbördes läge och placering med hänsyn till väderstreck och utan andra olägenheter beträffande själva byggnaderna än den, att administrationshuset, som i alternativ A förlagts å en sluttning, skulle komma på plan mark, varigenom belysningen i källarvåningen blir sämre. Att anstalten genom en dylik förskjutning avlägsnas från skogsbrynet, innebär däremot en avgjord nackdel. Ernäendet av bättre byggnadsgrund och den besparing i kostnaden för byggnader och dränering, som därmed vinnes, av Westman beräknad till 60,000 kronor, har emellertid föranlett styrelsen att såsom *alternativ B* upptaga en ändrad förläggningsplan med iakttagande av förberörda förskjutning av huvudkomplexet och därav betingade ändringar i administrationshuset samt omplaceringar beträffande några mindre byggnader utanför huvudkomplexet. Westman har emellertid anfört, bland annat, att den i alternativ B angivna förläggningen icke syntes böra anses fullt slutgiltig. En fortsatt undersökning av markens höjd- och grundförhållanden m. m. kunde medföra en del justeringar i förläggningen, dels i dess helhet, dels för vissa byggnader. Emellertid torde anstalten icke böra skjutas avsevärt längre in i skogen, för att kontakten med det livligare landskapet söderut ej helt måtte förloras och anstalten få ett alltför avskilt och dystert läge. Grundförhållandena torde ej heller inbjuda till en längre inskjutning i terrängen.

På grund av nu berörda omständigheter har styrelsen funnit sig böra förorda alternativ B, dock med de jämkningar i fråga om förläggningen av byggnaderna, som vid fortsatt undersökning kunna befinnas ändamålsenliga. Särskilt har styrelsen ansett en förflyttning av de för personalen avsedda bostadshusen till annan plats böra tagas under övervägande, då den för dem föreslagna förläggningen med hänsyn till det läge, infartsvägen till anstalten fått enligt alternativ B, blivit mindre lämplig.

På grund av den förskjutning i nordost av hela byggnadskomplexet, som blir en följd av förläggningen enligt alternativ B, skulle, framhåller medicinalstyrelsen, den del av det för hospitalet tilltänkta, i brevet den 7 oktober 1927 omförmälda området, som vore belägen omedelbart norr om linjen B—C å en i medicinalstyrelsens skrivelse den 4 mars 1927 åberopad karta, bliva obehövlig, vadan det blivande hospitalsområdet kan minskas med denna del. Någon jämkning i gränserna för området har ock ansetts kunna föranledas av vad kammarkollegium uti sitt förberörda utlåtande den 28 juni 1927 framhållit beträffande vikten av att i upplåtelsen av mark till hospitalet även inbegreps sådant område, som eljest skulle bliva för boställena onyttigt eller av ringa värde, m. m.

Under erinran att styrelsen i sin skrivelse den 4 mars 1927 framhållit de gynnsamma betingelserna för *framdragande av ett järnvägsspår* till byggnadsplatsen har styrelsen meddelat, att järnvägsstyrelsen med skrivelse den 26 augusti 1927 lämnat utredning angående läget och kostnaden för ett sådant spår. Kostnaden beräknas till 43,000 kronor. Med det förändrade läge, anstalten skulle få enligt det av styrelsen förordade alternativet B, kommer spårets längd att minskas med omkring 170 meter, vadan nämnda kostnad

kommer att något reduceras. I kostnadssumman ingår ej kostnaden för lösen av för spåret erforderlig mark, enär denna kostnad enligt det i styrelsens skrivelse den 4 mars 1927 åberopade åtagandet av Umeå kommun skall gäldas av kommunen. Spåraneläggningen skulle enligt styrelsens förmenande få stor betydelse särskilt under byggnadstiden och borde därför komma till utförande före byggnadsarbetets början. Spårets ändpunkt har med hänsyn till spårets viktigaste funktion efter anstaltens ibruktagande förlagts i omedelbar närhet av kolgården vid ångpannehuset.

Beträffande den närmare planläggningen av de särskilda byggnaderna enligt medicinalstyrelsens förslag återfinnes en redogörelse å sid. 193—198 i statsrådsprotokollet.

Enligt medicinalstyrelsens förslag är hospitalet avsett för 934 sängplatser, därav halva antalet för manliga och halva antalet för kvinnliga patienter.

Av de 934 platserna har medicinalstyrelsen ansett 34 böra upptagas som reservplatser, icke ingående i anstaltens beläggningssiffra. En dylik mindre reserv är enligt styrelsen behöfelig för att kunna evakuera något rum vid reparationer och dylikt och för att icke en nödvändig flyttning av en patient, exempelvis nattetid, skall behöva medföra en eller flera andra omflyttningar.

Beläggningssiffran skulle således fastställas till 900.

Vad härefter beträffar kostnaderna för hospitalsanläggningen enligt medicinalstyrelsens förslag, sådant detta utformats å de av arkitekten Westman uppgjorda ritningarna, uppskattades dessa enligt en första beräkning på följande sätt:

A. Byggnadskostnader enligt arkitekten Westman:

	Kronor
I Administrationsbyggnad	269,300
II Öppen-dörr-paviljong för kvinnliga patienter.....	95,000
III Paviljong för lugna d:o d:o	904,000
IV Paviljong » oroliga d:o d:o	551,700
V Arbetspaviljong för d:o d:o	65,000
VI Öppen-dörr-paviljong för manliga d:o	95,000
VII Paviljong för lugna d:o d:o	884,000
VIII Paviljong » oroliga d:o d:o	532,700
IX Arbetspaviljong för d:o d:o	65,000
X Kyrka	112,000
XI Bageri och bostadshus för ogift kvinnlig personal	370,000
XII Ekonomibyggnad	580,700
XIII Ångpannehus	168,300
XIV Verkstadshus	120,000
XV Bostadshus för chefsläkare	63,000
XVI D:o » överläkare	54,800
XVII D:o » hospitalsläkare och syssloman	80,800
XVIII D:o » maskinmästare m. fl.	79,400
XIX D:o » ogift manlig personal.....	62,000
XXI D:o » 8 familjer, 2 st. à 110,500 kr.....	221,000
XXII Bostadshus för 4 familjer, 1 st.....	43,000
XXIII Portvaktshus	19,500

	Kronor	
XXIV	Upptagningspaviljong	444,800
XXV	Begravningskapell och obduktionslokal	26,800
	Kolgård	15,000
	Kulvertar	74,000
	Soltält och liggverandor	25,000
	Stängsel kring promenadgårdar och en del av området	25,000
	Grindparti med mekanisk stängselanordning	4,000
	Vägar och planering	100,000
		6,150,800
B.	<i>Arkitekt- och kontrollantarvoden, administration, avsyningar, resor och oförutsett</i>	400,000
C.	<i>Värmeanläggning enligt ingenjören Theorell</i>	723,000
D.	<i>Köks-, tvätt-, desinfektions- och steriliseringsanläggningar samt elektrisk bakugn enligt densamme</i>	152,000
E.	<i>Vatten- och avloppsledningar enligt ingenjören Bergström</i>	900,000
F.	<i>Elektriska anläggningar och hissar enligt överingenjören Holmgren</i>	289,000
	Summa kronor	8,614,800

Genom en del förenklingar beträffande byggnadsmateriel och arbete samt vissa begränsningar i det ursprungliga byggnadsprogrammet har totalkostnaden för hospitalets uppförande av medicinalstyrelsen nedbringats till 7,907,800 kronor, motsvarande med ett platsantal av 934 en kostnad av 8,466 kronor per plats.

I ärendet har byggnadsstyrelsen den 15 december 1927 avgivit utlåtande, varjämte 1927 års besparingsnämnd den 21 januari 1928 yttrat sig över medicinalstyrelsens förslag.

Av vad besparingsnämnden anfört (statsrådsprotokollet sid. 202—206) må här blott återgivas följande:

I fråga om den till *sköterskebostäder* avsedda byggnaden (XI), har besparingsnämnden föreslagit utredning, huruvida byggnaden icke skulle kunna slopas och åtminstone större delen av sköterskekåren kunna beredas bostad i administrationsbyggnaden, därest denna dels uppfördes i flera än två våningar, dels gäves större längd. Härigenom borde en ej obetydlig minskning av byggnadskostnaderna uppstå. Det till byggnadens bottenvåning förlagda *bageriet* — vilket det i och för sig syntes vara olämpligt att förlägga till en i huvudsak för bostadsändamål avsedd byggnad — syntes kunna beredas plats i ekonomibyggnaden.

Vidkommande de båda *paviljongerna för oroliga patienter* har besparingsnämnden anfört följande:

Med hänsyn särskilt till det direktiv, som av Kungl. Maj:t vid meddelande av uppdrag åt medicinalstyrelsen att utarbeta det föreliggande byggnadsförslaget lämnats om ökning av det för hospitalsbyggnader sedvanliga våningsantalet, kunde nämnden icke finna de skäl, som styrelsen anfört för den låga höjden å paviljongerna i fråga, vara tillfyllest. Nämnden erinrade, att vid den nu pågående utvidgningen av Piteå hospital sjukvårdsbyggnaden därstädes, som för närvarande vore uppförd i endast två våningar, skulle påbyggas med en tredje våning. I denna tredje våning skulle även inhysas oroliga sinnessjuka (jfr. proposition nr 49 år 1927, sid. 6).

Beträffande den föreslagna fristaende *kyrkan* har nämnden ansett det kunna ifrågasättas, huruvida icke denna byggnad borde helt utgå ur planen.

Besparingsnämnden har härefter ifrågasatt förnyat övervägande beträffande vissa *särskilda besparingsförslag i övrigt*. Sålunda har frågan om lämpligaste taktäckningsmaterial för de större sjukvårds- och bostadsbyggnaderna ansetts böra underkastas ytterligare prövning, därvid borde ifrågasättas användning av s. k. eternit i stället för skiffer. Vidare har nämnden åberopat en vid utlåtandet i avskrift fogad, av byggnadschefen hos byggnadsstyrelsen upprättad promemoria, i vilken föreslagits vissa förenklingar, avsedda att medföra besparingar. Nämnden förklarar sig kunna i väsentliga delar instämma i de ifrågavarande besparingsförslagen, som emellertid delvis redan av nämnden vidrörts och delvis även omfattas av de inskränkningar i byggnadsprogrammet, som medicinalstyrelsen ansett sig kunna förorda.

Nämnda promemoria upptog, bland annat, ett par förslag rörande ändringar av större betydelse för byggnadsplanen. Sålunda ifrågasattes, att det i medicinalstyrelsens förslag upptagna *verkstadshuset* skulle slopas och de där ingående verkstadslokaler förläggas till andra byggnader, huvudsakligen till källare i vissa sjukvårdspaviljonger, varjämte en särskild garagebyggnad skulle uppföras. Härigenom beräknades kunna vinnas en kostnadsminskning av 100,000 kronor. Vidare föreslogs, att de båda *arbetspaviljongerna* för män och kvinnor skulle sammanföras till en byggnad i två våningar, en för vardera könssidan, varigenom en besparing väntades kunna ernås av om kring 22,000 kronor.

Nämnden har vidare med anledning av det föreliggande förslaget framfört vissa *anmärkningar av mera allmän innebörd*.

Sålunda har nämnden uttalat, att det syntes nämnden vara en grundväsentlig brist i förslaget att icke ens en *preliminär driftskalkyl* uppgjorts för det blivande hospitalet. Nämnden ville särskilt framhålla, att en så noggrant som möjligt verkställd beräkning av erforderlig personal av olika slag borde hava uppgjorts för att ett bedömande skulle kunna ske dels av bostadsbehovet, dels av det ekonomiska resultatet ur avlöningssynpunkt av föreslagna kapitalkrävande men arbetsbesparande anordningar. Nämnden ansåge, att nu berörda beräkningar borde föregå ett definitivt beslut om hospitalets anläggning.

Med avseende å *hospitalets platsantal* anför nämnden, att den ökning av patientantalet, som enligt det föreliggande förslaget skett i förhållande till vad som angivits i det av Kungl. Maj:t meddelade utredningsuppdraget, huvudsakligen fölle på den föreslagna upptagningspaviljongen. Besparingsnämnden, som ansett behovet av en dylik paviljong väsentligen vara beroende på i vad mån de nyintagna patienterna bereddes arbete, har i detta sammanhang berört frågan om *principerna för sinnessjukvården* i landet. Här om yttrar nämnden bland annat följande:

Vid sin granskning av förslaget hade nämnden icke kunnat undgå att något vidröra spörsmålet, om uppförandet av ett nytt hospital borde igångsättas, innan klarhet vunnits, huruvida de principer, som för närvarande vore förhärskande i vårt land beträffande vården av de sinnessjuka, kunde

anses vara de mest ändamålsenliga. Av de upplysningar nämnden kunnat inhämta hade framgått, att man på sina håll utomlands bland annat sökt att, i större utsträckning än här i landet tillämpades, bereda arbete åt de sjuka. Givetvis måste en *ökad arbetsterapi* på ett väsentligt sätt inverka icke blott på den anställda personalens sammansättning utan även på anordningarna av och inom sjukvårds- och arbetslokalerna. Men även om en omläggning i nämnvärd omfattning av de här tillämpade principerna för sjukvården icke skulle anses böra genomföras, vore otvivelaktigt åtskilligt av värde att härtinnan hämta från motsvarande anläggningar utomlands, exempelvis i Danmark, Tyskland och Schweiz.

Nämnden ansåge här berörda synpunkter så mycket mer värda beaktande, som byggandet av hospitalet i Umeå utgjorde inledningen till en serie byggnadsanläggningar av för vårt land osedvanliga mått och till kostnader av en storlek, varmed man hittills ej haft att räkna. Det syntes därför nämnden vara all anledning att, innan uppförandet av den nu ifrågasatt hospitalsanläggningen påbörjades, noga överväga alla de faktorer, vilka kunde vara av betydelse såväl för erhållande av en för de sinnessjuka rationell vård som ernående av minsta möjliga engångs- och driftkostnad härför.

Ett realiserande av de av nämnden föreslagna utredningarna i olika hänseende skulle, framhåller nämnden slutligen, kunna medföra ett *uppskov med igångsättandet av arbetena* å hospitalet.

Efter att hava redogjort för ett av medicinalstyrelsen med anledning av vad besparingsnämnden anfört den 17 februari 1928 avgivet utlåtande, har departementschefen angivit sin egen ståndpunkt i ärendet.

Departementschefen har först avvisat av besparingsnämnden ifrågasatt uppskov med frågans avgörande. Departementschefen uttalar, att ärendet efter den ytterligare utredning, som verkstälts sedan besparingsnämndens utlåtande avgivits, nu syntes befinna sig i det skick, att ett tillräckligt ingående bedömande vore möjligt såväl beträffande förslagets huvuddelar med avseende å byggnadsarbeten och övriga anordningar som beträffande de kostnadsberäkningar, vilka lagts till grund för uppskattningen av medelsbehovet.

Vad vidare anginge den av besparingsnämnden berörda frågan om arbetsterapiens betydelse såsom behandlingsmetod inom sinnessjukvården och därav eventuellt föranledda jämkningar i vissa delar av byggnadsplanen, syntes visserligen en närmare undersökning rörande nyare utländsk erfarenhet beträffande nämnda metod i och för sig kunna anses önskvärd. Det vore därför departementschefens avsikt att föranstalta om en undersökning i detta hänseende, vid vilken de medicinska, byggnadstekniska och statsekonomiska synpunkterna skulle bliva företrädade. Det syntes dock icke nödvändigt att i avvaktan på resultatet härav uppskjuta igångsättandet av den nu föreslagna hospitalsanläggningen.

Vid den prövning, departementschefen på grundvalen av den föreliggande utredningen ägnat medicinalstyrelsens förslag, har departementschefen funnit detsamma i stort sett vara så avvägt, att det lämpade sig att läggas till grund för ett statsmakternas beslut om hospitalets upprättande.

Departementschefen har framhållit, att, om han alltså kunnat i stort sett godtaga medicinalstyrelsens förslag, han dock — delvis i anslutning till besparingsnämndens yrkanden — funnit sig i besparingssyfte böra ifrågasätta ändringar beträffande vissa särskilda byggnader och anläggningar. Dessa ändringar vore dock av den art, att de kunde verkställas utan omarbetning av byggnadsplanen i dess helhet.

Departementschefen har därefter ingått på behandling av medicinalstyrelsens förslag i de delar, beträffande vilka ändring ifrågasattes eller rörande vilka eljest särskilt yttrande från departementschefens sida kunde anses påkallat.

Vad först beträffar frågan om hospitalets förläggning inom det därför avsedda området, har departementschefen i likhet med de hörda myndigheterna funnit avgörande skäl tala för det av medicinalstyrelsen förordade alternativet B.

I likhet med besparingsnämnden förordar departementschefen slopande av den föreslagna fristående kyrkan. Härigenom skulle ernås en kostnadsminskning av 122,440 kronor.

Enligt medicinalstyrelsens förslag skulle vid hospitalet anordnas två särskilda arbetspaviljonger, en för vardera könet. Departementschefen har, i enlighet med vad som föreslagits av byggnadschefen hos byggnadsstyrelsen samt besparingsnämnden, förordat, att dessa båda paviljonger sammanföras till en byggnad i två våningar, en för vardera könet. Härigenom skulle uppkomma en besparing å 35,540 kronor.

Beträffande det föreslagna verkstadshuset har departementschefen förordat dess uppförande i två våningar efter en mera koncentrerad plan, vilket skulle medföra en nettobesparing av 27,200 kronor.

Besparingsnämnden hade, anför departementschefen, ifrågasatt, att det föreslagna sköterskehuset skulle uteslutas och däri upptagna lokaler förläggas inom andra byggnader, nämligen bostäderna huvudsakligen inom administrationsbyggnaden, som då skulle göras längre och uppföras i flera våningar, och bagerilokalerna inom ekonomibyggnaden. Med hänsyn till vad från medicinalstyrelsens sida anförts i denna fråga har departementschefen icke kunnat tillstyrka nämndens förslag på förevarande punkt.

Departementschefen har vidare rörande upptagningspaviljongen samt paviljongerna för oroliga sjuka anført, att han ansett vissa undersökningar önskvärda i fråga om ändring i medicinalstyrelsens förslag, nämligen beträffande upptagningspaviljongen huruvida denna paviljong borde för närvarande komma till utförande och beträffande paviljongerna för oroliga i fråga om möjligheten att uppföra desamma i tre våningar.

Efter en redogörelse för dessa undersökningar har departementschefen anført följande:

»Med avseende å den föreslagna *upptagningspaviljongen* har jag visserligen funnit syftet med densamma vara i hög grad beaktansvärt. I och för sig måste det vara till stort gagn för sinnessjukvården, att avdelningar finnas, avsedda för vård av sjukdomsfall, som ännu befinna sig i det första, rent akuta stadiet. Under nu rådande platsbrist å hospitalen synes mig emellertid behovet av

vårdplatser utav den typ, denna paviljong representerar, vara mindre trängande än behovet av övriga hospitalsplatser. Jag har ansett de ansträngningar, som nu kunna göras för anskaffning av hospitalsplatser, böra i huvudsak koncentreras till vårdplatser av hittills vanlig typ. Jag har därför funnit mig böra ifrågasätta, att paviljongen icke nu kommer till utförande; dock att — därest det vid den utredning, som jag i det följande ämnar förorda, befinnes lämpligt att uppföra paviljongerna för oroliga patienter i tre våningar — det torde böra övervägas att redan från början medtaga upptagningspaviljongen i byggnadsprogrammet för att utjämna proportionen mellan antalet platser för lugna och för oroliga sjuka. Under alla förhållanden synes det vara lämpligt, att paviljongen längre fram kommer till utförande, detta såväl med hänsyn till dess särskilda uppgift som i betraktande av att de platser, vilka där skulle vinnas, komma att ställa sig synnerligen billiga i förhållande till genomsnittspriset för anskaffande av vårdplatser på hospitalen. När sålunda i en framtid beslut kan komma att fattas om paviljongens uppförande, torde frågan om dess förläggning böra underkastas närmare prövning. För att emellertid möjliggöra paviljongens anslutning till den gemensamma värme-centralen, därest sådan anslutning skulle visa sig ekonomiskt fördelaktig, synes man redan från början böra vidtaga den utvidgning av värme-centralens apparater och ledningar m. m., som enligt det nyss anförda beräknats erforderlig för dylik anslutning.

I fråga om *paviljongerna för oroliga patienter* har, såsom av den föregående redogörelsen framgår, medicinalstyrelsen motsatt sig besparingsnämndens förslag om dessa byggnaders uppförande i tre våningar. De skäl, styrelsen för denna ståndpunkt åberopat, torde icke kunna fränkännas avsevärt berättigande. Det må erinras, att trevåningssystem i avdelningar för oroliga patienter hittills icke prövats i Sverige, ehuru det är avsett att i viss mån komma till användning vid den pågående utvidgningen av Piteå hospital. De undersökningar rörande utländsk erfarenhet i fråga om lämpligt våningsantal, som föregingo beslutet om upprättande av Hälsingborgs hospital (se propositionen nr 266 år 1917), synas ej heller hava givit stöd för lämpligheten att beträffande förevarande patientmaterial överskrida två våningars höjd. Emellertid är frågan ur ekonomisk synpunkt av den betydelse, att besparingsnämndens förslag icke bör utan närmare undersökning avvisas. Spörsmålet synes därför böra göras till föremål för vidare noggrann utredning, därvid bland annat möjligheterna för ljudisolerung inom byggnaderna böra särskilt granskas och de senaste erfarenheterna från utlandet inhämtas. Vid undersökningen torde vidare — i anslutning till vad överläkaren Lauritzen anført — böra övervägas, huruvida en eventuell påbyggnad av paviljongerna bör avse ökning av platsantalet eller endast sådan omläggning, att det nu beräknade utrymmet inom paviljongerna fördelas på tre i stället för på två våningar. Därest utredningen skulle giva vid handen, att en påbyggnad kan gå för sig och bör ske med ökning av platsantalet, lärer vidare, såsom nyss antytts, böra övervägas, huruvida med hänsyn till det sålunda ökade antalet platser för oroliga patienter en motsvarande

ökning av platserna för lugna sjuka bör ske genom upptagningspaviljongens samtida uppförande.

Den vidare utredning i nu berörda ämne, som jag alltså vill förordna, torde böra verkställas på sådant sätt, att de förslag, till vilka densamma kan för-
anleda, kunna framläggas för 1929 års riksdag. För att utredningen icke
skall behöva medföra uppskov med beslut rörande huvudplanen för hospitalet,
synes böra så förfaras, att medel nu beräknas endast för paviljongernas ut-
förande enligt medicinalstyrelsens förslag. Om det vid utredningen befinnes
möjligt att förordna trevåningssystem med ökat platsantal även beträffande
dessa paviljonger, torde beslut rörande den utvidgning av planen för hospi-
talet, som en sådan ändring skulle innebära, ävensom angående de ytter-
ligare medel, som härigenom bliva erforderliga, böra påkallas vid 1929
års riksdag. Vid ett godkännande av vad jag nu förordat föreligger icke
hinder för byggnadsarbetenas igångsättande i de delar, som ej beröras av
den föreslagna utredningen.»

I fråga om *bostadsrummen i den föreslagna sköterskebyggnaden* anför de-
partementschefen, att han haft under övervägande, om ej medelsberäkningen
nu borde verkställas med utgångspunkt från att byggnaden minskas i längd
så mycket, som beräknats motsvara upptagningspaviljongens andel i det av
medicinalstyrelsen upptagna rumsantalet. Departementschefen har emeller-
tid vid prövning av denna fråga kommit till den uppfattningen, att bygg-
naden redan från början bör uppföras till den storlek, som beräknats i
medicinalstyrelsens förslag.

I de delar, som ej av departementschefen särskilt berörts, har departe-
mentschefen icke haft någon erinran mot medicinalstyrelsens förslag samt
anför härefter:

»Vad angår platsantalet vid hospitalet, synes i enlighet med vad jag i det
föregående anfört och föreslagit den av medicinalstyrelsen beräknade siffran
av 934 böra minskas med upptagningspaviljongens platsantal, varigenom an-
talet skulle nedgå med 104 eller till 830. Av sistnämnda antal torde 30 böra
avses såsom reservplatser. Det normala platsantalet vid anstalten skulle
alltså fastställas till 800.

Vidkommande kostnaderna för hospitalets uppförande, komma minskningar
i förhållande till medicinalstyrelsens beräkningar att föranlédas dels av de
inskränkningar och jämkningar i byggnadsplanen, vilka jag förordat, dels
ock av det förhållandet, att enligt mitt förslag utgifterna för upptagnings-
paviljongen ej för närvarande skulle medtagas vid medelsberäkningen. Be-
rörda minskningar te sig på följande sätt:

	Kronor.
Kyrkan	122,440
Arbetspaviljongerna	35,540
Verkstadshuset	27,200
Upptagningspaviljongen	560,100
	Summa kronor 745,280

Å andra sidan skulle tillkomma en kostnadsökning för viss utvidgning av värmecentralens apparater och ledningar m. m. till belopp av 8,500 kronor och för smedjebyggnad till belopp av 6,000 kronor, varigenom nettobesparingen skulle nedgå till 730,780 kronor.»

Beträffande själva kostnadsberäkningarna har departementschefen icke funnit anledning till annan erinran än att utgifterna för ledningar, särskilt vatten- och avloppsledningar syntes vara väl högt upptagna. Departementschefen har ansett sig kunna beräkna en nedsättning å ledningskostnaderna med i runt tal 100,000 kronor. På grund av vissa av besparingsnämnden åsyftade åtgärder för besparing beträffande en del byggnadstekniska detaljer har departementschefen funnit en reducering på ytterligare 75,000 kronor möjlig.

I enlighet härmed har den av medicinalstyrelsen angivna totalsumman för anläggningskostnaderna, 7,907,800 kronor, ansetts kunna minskas med (730,780 + 100,000 + 75,000) 905,780 kronor till 7,002,020 kronor eller i avrundat tal 7,000,000 kronor.

Denna kostnad innebär vid ett beräknat platsantal av 800 en summa av omkring 8,750 kronor per vårdplats. Detta belopp är alltså, trots de förordade begränsningarna i byggnadsplanen, högre än den av medicinalstyrelsen angivna summan av 8,466 kronor per vårdplats. Förklaringen härtill ligger i att upptagningspaviljongen enligt departementschefens förslag skulle tills vidare uteslutas ur byggnadsprogrammet. Medtagas kostnaderna för denna paviljong, skulle totalkostnaden enligt departementschefens förslag ökas till (7,000,000 + 560,100) 7,560,100 kronor, vilket vid ett platsantal av 900 motsvarar en platskostnad av ungefär 8,400 kronor. Det må vidare nämnas, att därest paviljongerna för oroliga patienter skulle komma att uppföras i tre våningar och erhålla ökat platsantal — varvid kostnaderna ytterligare skulle ökas med 332,700 kronor till 7,892,800 kronor — platskostnaden vid ett beräknat platsantal av 1,000 skulle komma att nedgå till omkring 7,892 kronor.

Utvidgning av Piteå hospital och asyl m. m.

Departementschefen har vidare berört frågan om utvidgning av Piteå hospital och asyl m. m. samt därvid erinrat, att Kungl. Maj:t i en till 1927 års riksdag avlåten proposition, nr 49, föreslog riksdagen *dels* medgiva, att utvidgning av Piteå hospital och asyl m. m. finge i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden den 21 januari 1927 förordade förslag utföras för en beräknad kostnad av sammanlagt högst 2,418,000 kronor, *dels ock* till nämnda ändamål för budgetåret 1927—1928 anvisa ett extra reservationsanslag av 100,000 kronor.

I sin skrivelse i ämnet den 20 maj 1927, nr 204, yttrade riksdagen bland annat, att riksdagen icke kunnat undgå att finna kostnaderna för de i förslaget ingående olika arbetena väl högt beräknade. Riksdagen hade för sin

del ansett kostnaderna böra kunna begränsas till i runt tal 2,300,000 kronor. Riksdagen anmälde alltså, att riksdagen *dels* medgivit, att utvidgning av Piteå hospital och asyl m. m. finge i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för socialdepartementet i statsrådsprotokollet över socialärenden den 21 januari 1927 förordade förslag utföras för en beräknad kostnad av sammanlagt högst 2,300,000 kronor, *dels ock* till nämnda ändamål för budgetåret 1927—1928 anvisat ett extra reservationsanslag av 100,000 kronor.

Genom brev den 27 maj 1927 uppdrog Kungl. Maj:t åt medicinalstyrelsen att för en kostnad av sammanlagt högst 2,300,000 kronor låta utföra utvidgning av Piteå hospital och asyl m. m. i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordade förslag, därvid styrelsen hade att iakttaga vad departementschefen till statsrådsprotokollet anfört i fråga om vidtagande av åtgärder för ernående av kostnadsminskning samt av ytterligare ökning av beläggningen; och skulle det åligga styrelsen att i samband med äskande av ytterligare medel för ifrågavarande ändamål till Kungl. Maj:t avgiva redogörelse för vad styrelsen i angivna hänseenden åtgjort.

Departementschefen har nu meddelat, att medicinalstyrelsen i skrivelse den 30 augusti 1927 lämnat sålunda infordrad redogörelse. Av densamma syntes departementschefen framgå, att medicinalstyrelsen vidtagit eller planerat åtgärder i syfte att nedbringa kostnaderna för byggnadsarbetenas utförande.

Vad angår behovet av medel till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1928—1929 har departementschefen, i likhet med vad medicinalstyrelsen tillstyrkt, beräknat ett belopp av 1,000,000 kronor, vilket belopp medtagits i den i statsverkspropositionen framlagda preliminära beräkningen av anslag till hospitalsbyggnader.

Sammanfattning. Vissa särskilda frågor beträffande de föreslagna byggnadsarbetena m. m. Anslagsberäkning.

Departementschefen har slutligen meddelat en kort sammanfattning rörande de förordade förslagens innebörd med avseende å antal vårdplatser samt anläggningskostnader. Därvid har även medtagits den ifrågasatta psykiatriska kliniken vid universitetet i Lund, ehuru förslag rörande denna inrättning framlagts i annat sammanhang.

Antalet beräknade vårdplatser för sinnessjuka och sinnesslöa samt de uppskattade kostnaderna för arbetena i fråga framgå av följande sammanställning, i vilken jämförelse gjorts mellan å ena sidan vad som beräknats i medicinalstyrelsens plan för anordnande av ytterligare sinnessjukvårdsplatser ävensom i därefter framlagda förslag samt å andra sidan de beräkningar, vilka ligga till grund för de nu föreliggande förslagen.

Enligt de förslag, som departementschefen nu förordat, skulle alltså vinnas sammanlagt 2,648 nya vårdplatser, därav 1,622 för sinnessjuka och 1,026 för sinnesslöa, medan motsvarande siffror av medicinalstyrelsen beräknats till

2,623, därav 1,694 för sinnessjuka och 929 för sinnesslöa. Totalkostnaderna, vilka i medicinalstyrelsens plan och därefter framlagda förslag beräknats till 17,555,000 kronor, skulle enligt de beräkningar, som ligga till grund för vad departementschefen förordnat, kunna nedbringas till 15,167,000 kronor eller med över 2.3 miljoner kronor.

Anstalt	Antal platser				Kostnad kronor	
	enligt medicinalstyrelsens plan		enligt förevarande förslag		enligt medicinalstyrelsens plan och senare framlagda förslag	enligt förevarande förslag
	sinnessjuka	sinnesslöa	sinnessjuka	sinnesslöa		
Piteå	148	—	148	—	2,300,000	2,300,000
Sala	—	323	—	380	1,560,500	1,264,000
Örebro	—	323	—	360	1,614,000	1,354,000
Vänernborg	566	283	572	286	3,062,000	2,525,000
Umeå	880	—	800	—	8,018,500	7,000,000
Psykiatrisk klinik i Lund ..	100	—	102	—	1,000,000	724,000
	1,694	929	1,622	1,026	17,555,000	15,167,000
	2,623		2,648			

När det gäller att bedöma betydelsen av de resultat, som genom de föreslagna byggnadsarbetenas fullbordande skulle vinnas med avseende på ökat antal vårdplatser för sinnessjuka, har departementschefen ansett följande böra beaktas. Vårdplatserna å hospitalen utgöra för närvarande 11,677, varav emellertid över 600 upptagas av sinnesslöa. Enligt förenämnda beräkningar skulle vinnas 1,622 nya platser för sinnessjuka, varjämte omkring 400 av de av sinnesslöa nu upptagna vårdplatserna å hospitalen i och med öppnandet av anstalterna i Sala, Örebro och Vänernborg skulle bliva tillgängliga för sinnessjuka. Sammanlagt skulle alltså erhållas i avrundat tal 2,020 nya vårdplatser för sinnessjuka. Efter färdigställandet av de nu föreslagna arbetena skulle sålunda antalet sinnessjukplatser å hospitalen komma att uppgå till något över 13,000. Detta antal motsvarar vid den i medicinalstyrelsens plan angivna folkmängdssiffran vid 1926 års utgång — efter frånräknande av invånarantalet i Stockholm, Göteborg och Malmö — nära 2.5 pro mille av befolkningen.

Departementschefen har vidare behandlat vissa särskilda frågor, som äga mera generell tillämpning beträffande de avsedda nya anstalterna i Sala, Örebro, Vänernborg och Umeå.

Beträffande inventarietrustningen vid de olika anstalterna hava kostnaderna härför ansetts i sinom tid böra enligt Kungl. Maj:ts bestämmande bestridas från förslagsanslaget till hospital och asyler. För att i möjligaste mån begränsa utgifterna för detta ändamål har det — särskilt när fråga är om utredning av ett flertal stora anstalter under nära sammanfallande tidrymder — ansetts vara av vikt, att förberedelserna för inventarieanskaff-

ningen vidtagas i god tid före anstalternas färdigställande. Departementschefen har framhållit, att inventarierna, om tillräckligt lång leveranstid beredes, till ej obetydlig del torde kunna utföras vid andra statliga anstalter. För planläggning och ledning av utrustningsarbetena har det syntts vara av vikt, att viss personal tillsättes i god tid före anstalternas färdigställande. Departementschefen har förklarat sig hava för avsikt att vidtaga åtgärder för att arbetena i fråga må kunna förberedas i sådan tid, att de kunna verkställas på ett ur ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt.

Vid kasernetablissemmenten i Sala, Örebro och Vänersborg finnas för närvarande en del inventarier, vilka ansetts kunna komma till användning för de anstalter, som skulle förläggas till dessa etablissemment. Vid kostnadsberäkningarna har förutsatts, att vid etablissemmenten befintliga köks- och tvättmaskiner skulle bibehållas och i viss utsträckning komma till användning för anstalternas behov. Huruvida och i vilken omfattning detta kan komma att bli valet, har emellertid icke för närvarande kunnat avgöras. De ökade engångskostnader, som kunna föranledas av att förutsättningarna för kostnadsberäkningarna i dessa hänseenden möjligen icke hålla streck, hava ansetts böra bestridas i samma ordning, som nyss förutsatts beträffande täckandet av inventariiekostnader i allmänhet. Ej heller har för närvarande kunnat bedömas, i vilken utsträckning andra inventarier än de nyss omfördälda kunna komma att bibehållas vid kasernetablissemmenten. Efter samråd med chefen för försvarsdepartementet har föredragande departementschefen förklarat sig förutsätta, att sådana inventarier, vilka icke äro behöfliga för försvarsväsendet och vilka kunna komma till användning vid de ifrågasatta anstalterna, få utan kostnad övertagas av anstalterna. De inventarier, som särskilt syntts kunna bli av betydelse för anstalterna, äro kontorsmöbler, verkstadsutrustning m. m. Däremot syntes den sängutrustning, som för närvarande finnes vid etablissemmenten, icke kunna användas för anstalternas ändamål.

Departementschefen har framhållit, att kostnaderna såväl för de föreslagna nya anstalterna i de tre kasernetablissemmenten och hospitalet vid Umeå som för fortsättande av arbetena med påbyggnad av Piteå hospital böra bestridas från ett extra reservationsanslag, som med rubriken *hospitalsbyggnader* borde anvisas under femte huvudtiteln. Storleken av detta anslag har för budgetåret 1928—1929 i statsverkspropositionen preliminärt beräknats till 3,500,000 kronor. I propositionen har beträffande anslagsbeloppets fördelning på de olika ändamålen angivits följande preliminära uppskattning:

	Kronor.
för anstalt i Sala	600,000
» » » Örebro.....	400,000
» » » Vänersborg	1,100,000
» hospital vid Umeå.....	400,000
» hospitalet i Piteå	1,000,000
	<hr/>
Summa kronor	3,500,000

Vid denna uppskattning har — vad angår omändringen av de tre kasern-etablissemangen — hänsyn tagits till att enligt de uppgjorda eller föreslagna avtalen i anledning av truppförbandens upphörande eller ändrade förläggning förutsatts, att de nya anstalterna skulle tagas i bruk, Vänersborgsanstalten senast den 1 juli 1930, Salaanstalten senast den 1 oktober samma år samt Örebroanstalten senast den 1 juli 1931.

Varken i fråga om anslagsbeloppets storlek eller beträffande den ungefärliga fördelningen av beloppet på de olika ändamålen har departementschefen nu funnit anledning att frångå den preliminära beräkning, som framlagts i statsverkspropositionen. Vad anslagsbeloppets fördelning angår har emellertid framhållits, att den angivna beräkningen givetvis icke avser att vara bindande för dispositionen av anslaget. I den mån så med hänsyn till sättet för byggnadsarbetenas bedrivande eller eljest befinnes önskvärt, har en ökning av den beräknade medelsdispositionen för ett ändamål synts kunna under budgetåret uppvägas av en minskning i medelsåtgången för ett annat ändamål.

Utskottets
yttrande.

I likhet med departementschefen anser utskottet, att det nu icke längre bör anstå med vidtagandet av mera planmässiga åtgärder för fyllande av den starka bristen på platser å de statliga sinnessjukanstalterna liksom ej heller med ordnandet av frågan rörande vården av vuxna vanartade sinnesslöa. Arbetet med ökande av antalet platser för nu ifrågavarande vårdbehövande bör sålunda enligt utskottets mening energiskt fortsättas och därvid bedrivs efter en enhetlig plan.

Vad angår frågan om den omfattning, i vilken staten bör hava att tillgodose det konstaterade vårdbehovet för sinnessjuka och därmed sammanhängande spörsmål om eventuell fördelning därav mellan å ena sidan staten och å andra sidan landsting och eventuellt större kommuner (kommunalförbund), vill utskottet — på sätt ock skett i den föreliggande propositionen — erinra om vad utskottet i utlåtande nr 114 vid 1925 års riksdag i denna fråga anförde. I en motion vid sagda riksdag (II: 68) hade framhållits, att det vore nödvändigt att söka även andra utvägar till sinnessjukfrågans lösning än byggnandet av statsanstalter samt att denna lösning vore att finna i upprättandet av mindre kommunala anstalter — alltså ej landstingsanstalter — vilka kommunala anstalter skulle åtnjuta statsbidrag till inrättandet. I sitt berörda utlåtande erinrade statsutskottet om medicinalstyrelsens ståndpunkt i frågan och framhöll, hurusom styrelsen anfört, att den strävan, som hos oss hittills gjort sig gällande, nämligen att vård å statsanstalt borde beredas alla de sinnessjuka, som överhuvudtaget behövde anstaltsvård, borde fullföljas och platsbristen avhjälpas genom nyanskaffning av statsplatser. Styrelsen hade därför ansett sig böra avstyrka förslag om en uppdelning av sinnessjukvården inom ett län eller en kommun i statsvård för en del av de sjuka och statsunderstödd läns- eller kommunalvård för en annan del. Statsutskottet förklarade, att utskottet anslöte sig till den ståndpunkt, medicinalstyrelsen sålunda intagit till ifrågavarande spörsmål. Mot detta ut-

talande gjordes icke någon erinran av riksdagen, som i enlighet härmed lämnade berörda motion utan bifall. Skäl för ett frångående av sagda ståndpunkt har icke syns utskottet föreligga. Utskottet hyser alltså alltjämt den uppfattningen, att staten bör sörja för all erforderlig anstaltsvård på sinnessjukvårdens område.

I fråga om tiden för den nu ifrågasatta planens genomförande anser utskottet, att med hänsyn till det trängande behovet av ökat antal hospitalsplatser anskaffningen av dessa bör ske inom så kort tidsperiod, som omständigheterna det medgiva. Oaktat de stora kostnader, som åsamkas statsverket för planens genomförande, synes, såvitt nu kan bedömas, tidsperioden för platsbehovets fyllande böra, i enlighet med vad departementschefen förordat, sättas till tio år.

Mot grundragen i det framlagda förslaget rörande sättet för platsanskaffningen har utskottet, såvitt för närvarande kan bedömas, icke funnit anledning till erinran. Utskottet finner sig emellertid sakna anledning att närmare ingå på vad departementschefen yttrat i förevarande hänseende.

Vad departementschefen anfört med avseende å ordnandet av vården om asociala imbecilla har ej givit utskottet skäl till erinran.

Utskottet övergår härefter till de i propositionen framlagda förslagen rörande byggnadsarbeten för anskaffande av nya vårdplatser för sinnessjuka och asociala sinnesslöa samt följer därvid den ordning, i vilken departementschefen behandlat nämnda förslag.

Till de förslag, som av Kungl. Maj:t framlagts beträffande den framtida användningen av kasernetablissemmentena i Sala, Örebro och Vänersborg, vill utskottet giva sin anslutning. Vad särskilt angår etablissemmentet i Vänersborg, anser sig utskottet böra framhålla, att efter de ändringar i kasernkommitténs förslag beträffande dispositionen av mark m. m., som departementschefen förordat, de utav medicinalstyrelsen uttalade betänkligheterna mot etablissemmentets lämplighet till sinnessjukhus synas i väsentlig mån hava förlorat sin betydelse.

Jämväl vad angår planen för etablissemmentens omändring för de avsedda nya ändamålen har utskottet kunnat i allt väsentligt biträda vad departementschefen förordat. Endast beträffande platsantalet vid de ifrågasatta anstalterna har utskottet ansett vissa jämkningar i förslagen böra äga rum. Utskottet kan härutinnan i huvudsak ansluta sig till de synpunkter, som i förberörda motion I: 303 framförts i detta hänseende.

Beträffande anstalterna i Sala och Örebro har i motionen framhållits, att de betänkligheter, vilka — på sätt departementschefen jämväl omförmält — från medicinskt håll uttalats mot departementschefens förslag att med patienter belägga det ena utav de i kasernkommitténs förslag upptagna dagrummen i kasernbyggnadernas bottenvåning, grundats därpå, att ifrågavarande två anstalter vore avsedda för huvudsakligen arbetsföra imbecilla samt att dylika patienter mera sällan behöfde vårdas sängliggande. Skulle emellertid detta i vissa fall behöva ske gå grund av periodiskt inträdande orostill-

stånd, skedde vården då bäst — där enkelrum ej erfordrades — å de vak-salar, som skulle anordnas i två våningar av den ena flygelbyggnaden. Att lugna patienter skulle bliva sängliggande i sådan utsträckning, att ett av dagrummen i själva kasernbyggnadernas nedre våning utan alltför stor olägenhet kunde omändras till sovrum, vore däremot mycket osannolikt. Skulle likväl så mot förmodan visa sig bliva fallet, syntes medicinalstyrelsen icke komma att underlåta tillse, att överbeläggning skedde så långt möjligt, vilket ju vore allmän praxis å hospitalen. Det syntes emellertid icke till-rådligt, att vid fastställandet av platsantalet utgå från att det ena av ifråga-varande dagrum alltid kunde vara belagt.

Av skäl, som motionären sålunda anført, har utskottet för sin del ansett det icke vara lämpligt att vid fastställandet av anstalternas platsantal räkna med en permanent beläggning av ifrågavarande dagrum. Med hänsyn härtill och i betraktande av att de föreliggande förslagen beträffande Sala- och Örebroanstalterna innebära en avsevärt tätare beläggning å sovsalar än som förutsatts av kasernkommittén, har utskottet funnit det beräknade antalet reservplatser vid dessa anstalter böra något ökas. Antalet vårdplatser synes därför icke böra sättas högre än till 370 för anstalten i Sala och 350 för anstalten i Örebro.

Vad Vänersborgsanstalten angår, innebär det av departementschefen förordade förslaget endast sådan inskränkning uti det av kasernkommittén och medicinalstyrelsen upptagna dagutrymmet, att detta skulle minskas genom beläggande av det särskilda dagrum, som den översta våningens avdelning i varje kasernbyggnad enligt kommitténs och styrelsens förslag skulle innehålla. Härigenom skulle dagutrymmet för denna avdelning begränsas till den jämväl såsom matsal avsedda korridoren. Beträffande detta departementschefens förslag har i nyssberörda motion I: 303 framhållits, att icke minst med hänsyn därtill, att patienterna å avdelningen enligt förslaget skulle uppgå till det betydande antalet av 58, matsalkorridoren icke kunde bliva tillräcklig som dagutrymme. Ett särskilt dagrum vore även här under alla förhållanden erforderligt. I betraktande av att de lugnaste patienterna borde bo i denna våning, syntes man emellertid utan olägenhet kunna öka beläggningen i våningens sovsalar på sådant sätt, att det i departementschefens förslag beräknade platsantalet, även med dagrummets bibehållande, icke skulle bliva minskat med mer än 6 platser i varje paviljong eller för hela anstalten med tillhoppa 18 platser.

Utskottet delar motionärens uppfattning om önskvärdheten av ett särskilt dagrum i förevarande våning och har på grund härav ansett sig böra tillstyrka en minskning av det beräknade platsantalet även för Vänersborgsanstaltens vidkommande. Med hänsyn till den genomsnittligt mindre täta beläggning, som föreslagits å sovsalarna i denna anstalt, med därav följande större möjlighet till överbeläggning inom Vänersborgsanstalten än inom Sala- och Örebroanstalterna — ett förhållande, som föranlett departementschefen att ej räkna med särskilt antal reservplatser vid förstnämnda anstalt — har utskottet likväl ansett sig vid begränsningen av platsantalet icke behöva gå längre än till 850.

De av departementschefen framlagda beräkningarna av kostnaderna för etablissemangens omändring föranleda icke erinran från utskottets sida. Vad Örebroanstalten angår, vill utskottet emellertid beträffande den av departementschefen samt jämväl i motionen I: 303 berörda frågan om anordnande av ledningar för avledande av dagvatten hava uttalat, att närmare undersökning rörande behovet av åtgärder härutinnan synas böra verkställas i samband med byggnadsarbetenas utförande samt att, därest särskilda åtgärder i oförmälda hänseende befinnas erforderliga, desamma böra utföras i samband med anstaltens färdigställande, i följd varav eventuellt erforderliga medel härför torde böra äskas för något av de närmaste budgetåren.

Vad departementschefen i övrigt anfört och föreslagit beträffande omändringen av de avsedda tre kasernetablissemangen, har ej givit utskottet anledning till särskilt uttalande.

Vad härefter angår Kungl. Maj:ts förslag om förläggning av ett hospital å Backen i Umeå socken av Västerbottens län, har utskottet besökt det härför avsedda området för att taga närmare kännedom om områdets beskaffenhet och planläggningen av hospitalet därstädes.

Vid den härvid företagna undersökningen har utskottet kommit till den uppfattningen, att den för hospitalsbygget avsedda platsen måste anses ur olika synpunkter mindre tillfredsställande.

Vad sålunda grundförhållandena angår, har markgrunden, särskilt i betraktande av storleken av de byggnadskomplex, som ifrågasatts till uppförande, syntts mindre god och kunna befaras medföra stora kostnader för grundläggningsarbeten. Ej heller torde det vara uteslutet, att å området grundsättningar komma att uppstå efter byggnadernas uppförande. I allt fall har utskottet icke kunnat av tillgängliga handlingar känna sig övertygat om, att grundförhållandena äro sådana, att det utan ytterligare undersökning kan anses rådligt tillstyrka förläggandet av hospitalet till platsen ifråga.

Vegetationen å byggnadsområdet synes ock utskottet synnerligen klen. Trädbeståndet å området utgöres i huvudsak av tallskog, vilken emellertid med hänsyn till jordens beskaffenhet besitter ringa växtkraft. Visserligen finnas tillräckliga områden i närheten av själva byggnadsområdet, som kunna tjäna till arbetsfält, men dessa äro till större delen lågt belägna, och jorden därstädes torde vara delvis mindre lämplig för trädgårdsbruk.

Redan av dessa skäl har utskottet ansett starka betänkligheter möta för bifall till Kungl. Maj:ts förslag beträffande platsen för förläggningen av hospitalet ifråga.

Härtill kommer ytterligare den omständigheten, att, enligt vad av propositionen framgår, det för hospitalets förläggning avsedda området, vilket är av ecklesiastisk natur, skulle ställas till statsverkets förfogande mot erläggande av viss årlig avgäld, vilkens utgörande skulle ankomma på Umeå landskommun. Utskottet har icke kunnat undgå att ställa sig mycket tveksamt mot en dylik anordning. Enligt utskottets mening bör det anses

såsom oefftergivligt, att statsverket tillförsäkras full äganderätt till mark, varå så stora kostnader nedläggas som i det föreliggande fallet ifrågasatts.

Vad angår det i denna fråga motionsvis väckta yrkandet om förnyad och mera allsidig prövning rörande lämpligheten av att förlägga det nya hospitalet till Vännäs gamla lägerplats, har utskottet efter besök å platsen funnit det härför avsedda området ur vissa synpunkter synnerligen väl lämpat för en hospitalsanläggning. Utskottet anser sig emellertid böra erinra därom, att i Kungl. Maj:ts proposition nr 50 till 1925 års riksdag angående försvarsväsendets ordnande förutsattes, att flygstationen vid Vännäs alltjämt skulle tidvis tagas i anspråk, förnämligast för vinterflygningar, samt att densamma skulle tjänstgöra såsom mellanstation mellan Boden och flygvapnets sydligare förläggningar. Riksdagen fann ej heller anledning ifrågasätta någon ändring i vad Kungl. Maj:t härutinnan föreslagit, om ock riksdagen ansåg sig böra uttala, att detta icke borde utgöra hinder för val av annan plats, därest förhållandena därtill skulle giva anledning. Vid Vännäs lägerplats har sedermera för avsevärda kostnader ett flygfält planerats och en hangarbyggnad uppförts. Vid sådant förhållande och då, enligt vad utskottet under hand inhämtat, svårigheter torde möta att å annan plats i orten erhålla ett landningsfält för flygvapnet, har utskottet, såsom nämnt, ej heller i frågans nuvarande läge ansett sig kunna förorda hospitalets förläggning till sagda lägerplats.

Vid nu angivna förhållanden har utskottet, oaktat utskottet för visso inser angelägenheten av att ett hospital av den storlek, Kungl. Maj:t föreslagit, snarast möjligt kommer till uppförande inom Västerbottens län, funnit ett uppskov med frågans avgörande ofrånkomligt. En förnyad utredning av frågan synes utskottet alltså påkallad. Vid denna utredning torde uppmärksamheten böra ägnas åt områden vid älvdalen mellan Backen och Vännäs. Utskottet förutsätter, att utredningen må kunna slutföras inom sådan tid, att förslag i ämnet kan föreläggas nästkommande års riksdag och att arbetena därefter kunna så bedrivas, att någon nämnvärd tidsspilla med hospitalets färdigställande icke må uppkomma.

På grund av denna utskottets ståndpunkt skulle visserligen en nedsättning i det av Kungl. Maj:t äskade anslaget kunna ifrågasättas, men utskottet har med hänsyn till önskvärdheten av att den framlagda, av utskottet godtagna tioåriga byggnadsplanen må kunna förverkligas genom utförande under den närmaste tiden av andra i densamma ingående arbeten, vilka eljest tänkts fullbordade först vid en senare tidpunkt, ansett sig böra förorda Kungl. Maj:ts förslag beträffande anslagsbeloppets storlek. Storleken av det av Kungl. Maj:t för utvidgning av Piteå hospital och asyl m. m. beräknade beloppet har sålunda icke givit utskottet anledning till erinran.

Slutligen vill utskottet, i anslutning till vad departementschefen sammanfattningsvis uttalat angående inventarieutrustningen vid de föreslagna nya anstalterna, framhålla vikten av att åtgärder vidtagas för att arbetena med nämnda utrustning må kunna igångsättas i god tid före anstalternas färdigställande samt att de i övrigt bedrivas på sådant sätt, att kostnaderna kunna

i möjligaste mån begränsas. Utskottet förutsätter, att inventarierna kunna till väsentlig del tillverkas vid befintliga hospital och andra statens anstalter. Likaså vill utskottet hava uttalat, att samtliga nu förordade byggnadsarbeten torde böra verkställas genom byggnadsstyrelsens försorg.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet alltså hemställa,

att riksdagen må

I) i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och herrar Petréns och Lövgrens i Nyborg ovan berörda motioner (I: 303 och II: 517) besluta

a) att det av Västmanlands trängkår tidigare disponerade kasernetablisementet i Sala skall för en beräknad kostnad av högst 1,264,000 kronor omändras till anstalt för manliga asociala imbecilla, avsedd för minst 370 vårdplatser, i huvudsaklig överensstämmelse med av ingenjören Hjalmar Cederström den 7 april 1927 upprättade och i vissa delar den 20 december samma år omarbetade ritningar, i sistnämnda delar betecknade med alternativ II, dock med iakttagande av vissa av departementschefen och utskottet angivna jämkningar, samt att förty det för nämnda anstalt avsedda området jämte därå befintliga, Kungl. Maj:t och kronan tillhöriga byggnader — med undantag dels av en förrådsbyggnad, som enligt upprättat förslag till avtal med staden Sala i anledning av trängkårens upphörande skall tillfalla staden, dels ock av två övriga av departementschefen angivna förrådsbyggnader — skall från och med den 1 juli 1928 överföras från försvarsväsendet;

b) att det av Svea trängkår tidigare disponerade kasernetablisementet i Örebro skall för en beräknad kostnad av högst 1,354,000 kronor omändras till anstalt för kvinnliga asociala imbecilla, avsedd för minst 350 vårdplatser, i huvudsaklig överensstämmelse med av ingenjören Cederström den 27 maj 1927 upprättade och i vissa delar den 20 december samma år omarbetade ritningar, i sistnämnda delar betecknade med alternativ II, dock med iakttagande av vissa av departementschefen och utskottet angivna jämkningar, samt att förty det för anstalten avsedda området jämte därå befintliga, Kungl. Maj:t och kronan tillhöriga byggnader — dock med undantag av en exercisbyggnad, som omförmäles i § 12 av den mellan Kungl. Maj:t och kronan genom kasernkommittén, under förbehåll av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande, å ena sidan, samt Örebro stad, å andra sidan, den 17 och den 25 maj 1927 ingångna överenskommelsen — skall från och med den 1 juli 1928 överföras från försvarsväsendet;

c) att det av Västgöta regemente tidigare disponerade kasernetablisementet i Vänersborg skall för en beräknad kostnad

av högst 2,525,000 kronor omändras till sinnessjukanstalt, avsedd för minst 850 vårdplatser, i huvudsaklig överensstämmelse med av ingenjören Cederström den 12 september 1927 upprättade och i vissa delar den 20 januari 1928 omarbetade ritningar, i sistnämnda delar märkta »Kungl. Medicinalstyrelsen», dock med iakttagande av vissa av departementschefen och ntskottet angivna jämkningar, samt att förty det för anstalten avsedda området jämte därå befintliga, Kungl. Maj:t och kronan tillhöriga byggnader skall från och med den 1 juli 1928 överföras från försvarsväsendet;

II) avslå Kungl. Maj:ts proposition, i vad densamma avser beslut om uppförande av ett hospital å vissa ecklesiastika boställen i Umeå socken;

III) under femte huvudtiteln, avdelningen medicinalstaten samt hälso- och sjukvården, underavdelningen sjukvårdsanstalterna, till hospitalsbyggnader för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra reservationsanslag av 3,500,000 kronor.

Stockholm den 24 maj 1928.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:
från första kammaren: herrar S. H. Kvarnzelius, A. C. Lindblad, Olof Olsson, J. Nilsson i Malmö, O. Bergqvist, C. A. Carlsson i Gävle, E. A. Hallin, J. B. Johansson i Fredrikslund, K. E. Andersson i Eliantorp, D. A. Petré, O. A. Ernfors och K. A. W. Björck;

från andra kammaren: herrar A. Anderson i Råstock, K. V. Rydén, A. Wiklund, C. R. Jansson i Falun, L. J. Carlsson-Frosterud, P. M. Olsson i Blädinge, O. Olsson i Kullenbergstorp, G. Strindlund, K. A. V. Ward, O. E. F. Järte, A. Danielsson och C. A. Anderson i Storegården.

Reservation

vid *punkt II*) under utskottets hemställan av herr *Petrén*.